

11—13 mars

Debatter m. m.

Onsdagen den 12 mars

	Sid.
Svar på interpellation av herr Werner (vpk) om åtgärder till stöd för hemlösa	6
Om sabbatsår	10
Inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall	15
Om införande av provisoriskt körkort	21
Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare	27
Om kvinnlig tronföljd	32
Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.	37
Om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt	56
Om skattelättnader för fiskare	58
Om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse	64
Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.	68
Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel bosättning	75
Resultatutjämning vid beskattningen m. m.	81
Om inrättande av en riksdagens informationstjänst	90
Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.	92
Korum i militärtjänst	100
Om statistik för bedömning av levnadsnivån	103
Om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället	103
Interpellation av herr Sundin (cp) ang. debattordningen i riksdagen	106

Torsdagen den 13 mars	Sid.
Interpellation av herr Andreasson (cp) om vidgat skydd vid resor som anordnas av resebyrå	108

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 mars	
Andra lagutskottets utlåtande nr 8, om sabbatsår	10
— nr 9, om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning	15
— nr 10, ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall	15
— nr 11, om rätt för fränskild kvinna till änkepension	21
Tredje lagutskottets utlåtande nr 6, om införande av provisoriskt körkort	21
— nr 7, om viss ändring av bestämmelserna angående återkallelse av körkort	27
— nr 8, om särskild markering å långsamtgående fordon	27
— nr 9, om viss utbildning för erhållande av körkort	27
— nr 10, ang. sammansättningen av vattendomstolarna	27
Jordbruksutskottets utlåtande nr 4, ang. anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare	27
— nr 5, ang. vidgad rätt till ersättning från älgskadefonden	32
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, ang. de hemarbetandes situation och angående en ekonomisk värdering av hemarbete	32
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, om kvinnlig tronföljd ..	32
Statsutskottets utlåtande nr 33, ang. anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk	37
Bevillningsutskottets betänkande nr 2, ang. den s. k. 80-procentregeln vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen	56
— nr 3, om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt	56
— nr 4, om utsträckning av tiden för skattskyldigs besvär över taxeringsnämnds beslut	57
— nr 5, ang. vissa frågor rörande utskänkning av rusdrycker ..	57
— nr 6, om skattelättnader för fiskare	58
— nr 7, om skattemässig täckning av kommuns kostnad för friftidsbebyggelse	64
— nr 8, om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.	68
— nr 9, om skatteavdrag i vissa fall för ökade levnadskostnader	75
— nr 10, ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.	81
— memorial nr 12, ang. överlämnande till statsutskottet av vissa till bevillningsutskottet hänvisade motioner	90

	Sid.
Bankoutsrottets utlåtande nr 7, om inrättande av en riksdagens informationstjänst	90
— nr 8, om uppdrag åt talmanskonferensen att förmedla enkätfrågor till riksdagsmän	92
Andra lagutskottets utlåtande nr 12, om förbättring av de värnpliktigas sociala förmåner	92
— nr 13, om ekonomiskt stöd i samband med adoption m. m. ..	92
— nr 14, om lagstadgad skyldighet för företag att varsla vid driftsnedläggning m. m.	92
— nr 15, ang. korum i militärtjänst	100
— nr 16, om obligatorisk begravningsförsäkring	102
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7, om statistik för bedömning av levnadsnivån, m. m.	103
— nr 8, om en förebyggande ungdomsvård, m. m.	103
— nr 9, om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället	103

Tisdagen den 11 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Herr *Persson, Nils*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1969.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts skrivelse nr 27, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1968.

Föredrogs skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med överlämnande av redogörelse för församlingssessionerna under år 1968.

Redogörelsen hänvisades till utrikesutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, statsutskottets utlåtande nr 33, bevillningsutskottets betänkanden nr 2—10 samt memorial nr 12, bankoutskottets utlåtanden nr 7 och 8, andra lagutskottets utlåtanden nr 12—16 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 7—9.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 16, angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70;

nr 33, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 10 juni 1949 (nr 341) om explosiva varor;

nr 34, angående godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område;

nr 35, angående vidareutbildning och fördelning av läkare m. m.;

nr 39, angående överlåtelse av staten tillhörig fast egendom;

nr 40, om befrielse i vissa fall från skyldighet att återbetala ridhuslån; och

nr 41, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.

Anmälades och bordlades två från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor inkomna skrivelser:

angående anslag på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1968/69 till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler; och

angående kompletterande anslagsframställning för budgetåret 1969/70.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 918, av herrar *Blomquist* och *Schött*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.; samt

nr 919, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Olsson, Ernst*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solweig Gemert

Onsdagen den 12 mars

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Då val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling nu skulle företagas, yttrade herr **TALMANNEN**:

För detta val har förhandlingar ägt rum om gemensam lista. Emellertid har dessa förhandlingar ej kunnat slutföras. Från partiernas sida har därför föreslagits att valet skall uppskjutas att äga rum onsdagen den 19 mars.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Om åtgärder till stöd för hemlösa

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr **Werners** (vpk) interpellation om åtgärder till stöd för hemlösa, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr **Werner** har frågat om jag avser att föranstalta om en kartläggning av antalet hemlösa i landet samt om jag är beredd medverka till någon form av försöksverksamhet med fritidslokaler och verksamhet ägnad att skapa möjligheter till större mänsklig gemenskap för de hemlösa och, i så fall, om statligt stöd för sådan verksamhet kan påräknas.

Genom olika undersökningar under de senaste åren har de hemlösas problem kommit att uppmärksammas av myndigheterna mer än tidigare. Behovet av ökade åtgärder på detta område har därigenom klarlagts. Som interpellanten framhållit ankommer dessa åtgärder på de kommunala myndigheterna.

Flertalet av de hemlösa torde höra hemma i de tre storstäderna. En viss uppfattning om antalet hemlösa i dessa städer kan man få av det antal platser i ungarshotell, härbärgen, inackorderingshem osv. som ställts till förfogande för att lösa deras bostadsfråga. I Stockholm finns för närvarande cirka 2 000 platser, i Göteborg cirka 800 och i Malmö cirka 300 platser. Enligt uppgift torde det tillgängliga platsantalet medge att bostad kan erbjudas även de s. k. uteliggarna.

I vilket fall som helst är de hemlösas antal så pass betydande att bostadsanskaffningen för dem ställer särskilt storstäderna inför stora uppgifter. I ett interpellationssvar den 27 februari i år i andra kammaren till herr **Wiklund** i Stockholm har jag närmare redovisat omfattningen av de åtgärder som i Stockholm, Göteborg och Malmö har vidtagits eller planerats för att tillgodose behovet av bostäder, samlingslokaler osv. för de hemlösa.

Som framgått av nämnda interpellationssvar omfattar dessa åtgärder i Stockholm och Göteborg även försöksverksamhet med lokaler för gemensamhetsaktiviteter för olika grupper.

När det gäller frågan om kartläggning av antalet hemlösa vill jag hänvisa till att det numera ingår i socialnämndernas uppgifter att bedriva en uppsökande verksamhet. Detta har fastlagts genom ett tillägg till socialhjälpslagen, som beslutades vid förra årets riksdag och som trädde i kraft den 1 juli 1968. Ett antal kommuner hade redan före lagändringen genomfört eller påbörjat uppsökande verksamhet i form av inventeringar, intervjuer, enkäter eller annan kartläggning av hjälpbehov. Den kommunala aktivi-

teten på detta område har påtagligt ökat efter lagändringen. I ett par kommuner pågår särskild försöksverksamhet. Det ankommer på socialstyrelsen att i den mån det behövs ge socialnämnderna råd och anvisningar för denna verksamhet. Förslag härtill har utarbetats inom socialstyrelsen efter samråd med annan expertis, kommuner och organisationer. Man kan räkna med att socialstyrelsen inom kort meddelar råd och anvisningar till kommunerna i dessa frågor. På detta sätt genomförda undersökningar kommunvis i anslutning till den uppsökande verksamheten har rent praktiskt betydande fördelar framför en centralt genomförd kartläggning av det slag som ifrågasatts i interpellationen.

Som jag har nämnt i det förut berörda interpellationssvaret i andra kammaren är några nya statliga bidragsformer för den ifrågavarande kommunala verksamheten inte aktuella och har inte heller begärts från kommunalt håll. Enligt min mening bör de statliga åtgärderna inriktas på en reformering av den sociala vårdlagstiftningen. Det utredningsarbete som i detta avseende pågår inom socialutredningen skall mot bakgrunden av samhällsutvecklingen innefatta en förutsättningslös prövning av socialvårdens mål och medel. Som jag förut framhållit tror jag att de frågor som kommer att aktualiseras vid detta utredningsarbete är av grundläggande betydelse inte minst inom det område av socialvården som har berörts i interpellationen.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet Aspling för svaret på min interpellation. I samband med aktionen Alternativ jul i Stockholm riktades uppmärksamheten inte enbart på bostadsbristens problem. I kanske ännu högre grad aktualiserades ett annat allvarligt socialt problem. Det chockerade säkert

Om åtgärder till stöd för hemlösa

många att ett mycket stort antal hemlösa nödgas utstå svåra fysiska och psykiska påfrestningar, som är förbundna med att i kyla och otjänlig väderlek tillbringa nätterna utomhus eller i portar eller dylikt. På ett mycket påtagligt sätt blottades de stora brister som här finns och i vilka inryms problemerna med dessa människors isolering och ensamhetskänsla. Det handlar om den grupp människor som professor Inghe i sin mycket uppmärksammade bok betecknade som »de utstötta».

Låt mig helt kort stanna vid detta. De insatser som en del ungdomar gjorde under julhelgen bidrog till att skapa ökad gemenskap med dessa utstötta. Men samtidigt avslöjades på ett ganska brutalt sätt att vi fortfarande har mycket kvar att göra på socialvårdens område trots de avsevärda framgångar och förbättringar som har nåtts, i synnerhet sedan den tid då socialvården betecknades som fattigvård.

Många frågar sig säkert: Varför gillar inte dessa hemlösa de olika ungarshotellen, dag- och natthärbärgena och — för att återknyta till Stockholm — exempelvis Högalid? Varför drar man sig för att gå till utrednings- och behandlingshem? Det är uppenbart att åtskilliga värderar befrielsen från dessa inrättningar så högt att de hellre, t. o. m. under den kalla årstiden, ligger ute, ligger i rivningskäkar, utrangerade bilar, portar osv. Är det inte här som vi har problemets kärna?

Jag vill återigen anknyta till professor Inghes bok »Den ofärdiga välfärden». Han ställde där en fråga: »Vad är det som fattas i välfärden?» Och han svarade: »Trygghetssystemet är i stort utformat enbart efter ekonomiska behov. Man tycks utgå ifrån att om alla människors minimibehov i materiellt avseende är garanterade, så ordnar sig det mesta övriga också. Man bortser från att det även finns emotionella behov, behov av samvaro, av framgång, av omväxling, av stimulerande upplevelser. Välfärdssamhället har inte in-

Om åtgärder till stöd för hemlösa

tresserat sig härför tills vidare, måhända med viss rätt, eftersom det gällt att tillfredsställa de elementära behoven först.»

Professor Inghe talar här om dem i vårt samhälle som har sitt på det torra, de etablerade, dem som har en jämn inkomst. I varje fall talar han om de medborgare som inte behöver ställas i samma situation som de hemlösa. Men om nu behovet av kontakt och stimulerande upplevelser är så stort och nödvändigt bland dem som har sitt på det torra, så måste väl ändå behovet av sådan samvaro vara ännu större bland de människor som faktiskt har lämnats åt sitt öde. Svårigheten för dessa människor att ta upp kampen för tillvaron måste ju vara betydligt större än för dem som har det ordnat för sig. Det framgår av statsrådets svar — både till mig här i dag och tidigare i medkammaren till herr Wiklund i Stockholm — att han är helt på det klara med vilket stort socialt problem det här är fråga om. Statsrådet säger: »Enligt min mening bör de statliga åtgärderna inriktas på en reformering av den sociala vårdlagstiftningen. Det utredningsarbete som i detta avseende pågår inom socialutredningen skall mot bakgrunden av samhällsutvecklingen innefatta en förutsättningslös prövning av socialvårdens mål och medel.»

Jag vill inte polemisera mot dessa uppfattningar. Det är naturligtvis alldeles riktigt att förutsättningslöst pröva socialstyrelsens mål och medel i den snabba samhällsutveckling som pågår. Jag är också på det klara med att de frågor jag berört och tagit upp i interpellationen i första hand är kommunala angelägenheter. Detta befriar dock inte de statliga myndigheterna ifrån att ta initiativ när det kan anses påkallat. Jag ser det därför som ett positivt svar när statsrådet säger att socialstyrelsen i den mån det behövs avser att ge kommunerna råd och anvisningar för den uppsökande verksamheten.

Jag har vidare i interpellationen

ställt frågan om en central kartläggning av antalet hemlösa i landet. På det svarar statsrådet Aspling att en sådan kartläggning kommer att ske genom den uppsökande verksamhet som bedrivs av de kommunala socialnämnderna.

Det är naturligtvis ingen tvistefråga vem som gör denna kartläggning. Huvudsaken är att man får en bild över vilka behov som finns och vilka problem som i sammanhanget är aktuella. Det är bara att hoppas att den kommunala aktivitet, som visat sig efter den av statsrådet återopade lagändringen den 1 juli förra året, skall ge avsett resultat.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis konstatera att den debatt som följt på de aktioner som genomfördes under mottot Alternativ jul — sedermera Alternativt samhälle — har haft sin betydelse. De arrangemang som genomfördes i julhelgen gav i allt väsentligt ett lyckat resultat, vilket också har vitsordats av ansvariga kommunala myndigheter i Stockholm — om man därvid bortser ifrån olika uttalanden från borgerligt håll, t. ex. vid behandlingen av denna fråga i Stockholms stadsfullmäktige.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket utan bara göra några korta kommentarer.

Jag skall inte gå in på bakgrunden till aktionen här i Stockholm. Det som då hände visar emellertid i sig självt att här föreligger ett socialt problem. Det gäller att söka finna metoder för att så långt som möjligt lösa det problemet.

Jag har sagt i en debatt i medkammaren i samma fråga, att välfärdssamhället självfallet inte är problemfritt. Det socialpolitiska arbetet är ständigt inriktat på att finna lösningar, inte minst på mänskliga problem i dagens samhälle. Verksamhetsformerna måste alltid anpassas till samhällsutvecklingen, och en sådan strävan pågår.

Den utredning jag omnämnt i mitt svar, socialutredningen, har till uppgift att bl. a. penetrera frågor av detta slag. Eftersom herr Werner citerade professor Inghes bok, kan jag upplysa herr Werner om att professor Inghes själv deltar i det utredningsarbetet.

Jag vill gärna betona att den grupp människor som det här gäller inte är enhetlig. Den saken har påpekats flera gånger. 1964 års nykterhetsvårdsundersökning lämnade en rad intressanta uppgifter, som till en del belyste förhållandena för de grupper av människor, som utan tvekan har problem av skiftande slag och som ofta befinner sig i en riskzon. Man betonade behovet av nya öppenvårdsåtgärder av kollektiv typ inom ramen för framtidens socialvård, och man betonade angelägenheten av att sådana åtgärder vidtas. Det dominerande inslaget av ensamstående individer i bl. a. nykterhetsklientelet motiverar t. ex. anordnandet av gemensamhetslokaler bl. a. för kulturella aktiviteter samt förströelser och kontakter. En verksamhet av denna art, som svarar mot ett faktiskt behov, kan komma att fylla en väsentlig, förebyggande uppgift. Det är därför som den är viktig. I möjligaste mån bör härvid aktiviteter för särskilda kategorier undvikas.

Jag har tidigare sagt att detta är en fråga som har många aspekter. Det är inte lätt att finna några enkla generella lösningar på problemen. Det är frågor av djupgående karaktär.

Herr Werner säger att staten väl ändå har uppgifter här. Javisst! Vi medverkade alla till att åstadkomma en snabb aktivitet bl. a. på detta område genom den lagändring som jag omnämnt i mitt svar och som nu ålägger socialnämnderna uppgiften att bedriva en aktiv, uppsökande verksamhet. Det är ett led i arbetet. Jag vill gärna säga att flera led återstår, men här har vi att avvakta utredningen och dess förslag.

Om åtgärder till stöd för hemlösa

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 16, angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70, hänvisades propositionen, såvitt den avsåg ändring i studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen, till lagutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 33, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 10 juni 1949 (nr 341) om explosiva varor.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 34, angående godkännande av vissa internationella överenskommelser på den intellektuella äganderättens område.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 35, angående vidareutbildning och fördelning av läkare m. m.;

nr 39, angående överlåtelse av staten tillhörig fast egendom; och nr 40, om befrielse i vissa fall från skyldighet att återbetala ridhuslån.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående stödåtgärder på fiskets område, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet:

dels skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående anslag på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1968/69 till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler,

Om sabbatsår

dels ock skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående kompletterande anslagsframställning för budgetåret 1969/70.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott motionerna nr 918 och 919.

Om sabbatsår

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner om sabbatsår.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 224, av herr *Dahlén m. fl.*, samt II: 260, av fru *Nettelbrandt m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes giva enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 224 och II: 260 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herr *Axelson* (fp) och fru *Frænkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort er hålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 224 och II: 260 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förutsättningslös utredning angående möjligheterna att giva enskilda individer en längre sammanhängande ledighet från det ordinarie arbetet i form av s. k. sabbatsledighet.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Ordet sabbatsår kan tyckas mera valt som en slogan än som ett riktigt arbetsnamn, och det kan man beklaga, om man vill. Det hade varit klokare att kalla det för vad det är, nämligen en möjlighet för allt fler löntagare att få en sammanhängande ledighet under sitt liv. Det behöver inte vara ett år, det kan vara ett halvt år, det kan vara några månader eller längre.

Jag förmodar att just ordet sabbat för de allra flesta närmast för tanken på vila. Det behövs naturligtvis också vila under ett långt arbetsfyllt liv, men vi åsyftar med den sammanhängande ledighet som är föreslagen i motionen att den även skall kunna användas på andra sätt. Vi har väl minst av allt tänkt att man skall sitta och rulla tummar eller ligga på sofflocket.

I utlandet, där man länge prövat ett system med just en hopsparat semester eller sammanhängande ledighet, har denna ofta använts till studier. Många av oss har säkert sammanträffat med lärare från Förenta staterna som just har tillbragt sitt sabbatsår med att resa runt i Europa och även har kommit hit till Sverige för att studera olika länders undervisningsmetoder och annat som kan befrämja deras eget arbete hemma. I Amerika har dessutom en bilarbetare, som har vissa kvalifikationsår, rätt att ta ut en längre ledighetsperiod. I Australien har metallarbetare och typografer samma möjligheter, och jag skulle kunna räkna upp en hel del länder där sådant förekommer.

Det är mycket lätt att göra sig lustig över denna motion. Det gjorde också en yngre nykommen socialdemokratisk riksdagsman genom att kalla den för ett aprilskämt i januari. Men det kanske inte är lika lätt för vederbörande att gå förbi sin egen representant i regeringen, statsrådet Geijer, som alldeles nyligen förklarade att detta är en reform som med all säkerhet kommer på 1970-talet.

Om sabbatsår

Under TCO:s utbildningsdagar i slutet av år 1968 uttalades också från LO att de som varit ute i arbetslivet sju till åtta år bör få ett studieår vid vuxen ålder, något som kanske borde noteras. Från företagarsidan har samma synpunkter lagts fram. Det är alltså inte ett hugskott från oppositionshåll som är så alldeles lätt att klubba ner.

Jämlikhetssträvan är ju ett honnörsord i våra dagar. Vi har nyligen läst att en arbetsgrupp inom det socialdemokratiska partiet under ordförandeskap av Alva Myrdal är full av god vilja att finna åtgärder för att skapa större jämlikhet på olika fronter. Det tycks inte vara så lätt att finna praktiska utvägar och åtgärder. Här kan vi tillhandahålla ett fält att arbeta på. Var så goda! Vi vill inte införa systemet i morgon, så verklighetsfrämmande är vi inte, och det står heller inte i reservationen. Vad vi begär är en förutsättningslös utredning. Med sikte på 1970-talet och inte minst med tanke på den ökade stressen i vårt samhälle vore det klokt om kammaren följde reservationen. Ty sabbatsåret kommer, var så säker!

Vi skall vid denna riksdag också diskutera pensionsåldern. Det finns många förslag, ett om sänkt generell pensionsålder och ett annat om sänkt pensionsålder för vissa grupper med påfrestande arbete. Dessutom diskuteras en flexibel pensionsålder och även, men inte minst, en individuell pensionsålder. Det senaste alternativet är naturligtvis det ur alla synpunkter mest rättvisa och kloka. Vi vill i diskussionen införa en möjlighet för människor som vill — observera som vill — att under en tid, då de har kraften och lusten i behåll, studera eller på annat sätt öka sina kunskaper om människorna och se sig om i denna förunderliga värld. Det kan ske genom möjligheten att lägga samman den lagliga semester-tiden för olika år.

Vi har allesammans i denna kammaré fått avge röstprov. Jag fick en an-

modan om att lyssna på min egen röst. Det befanns att man hade valt ett avsnitt ur det anförande som jag för några år sedan höll om utredning om införandet av en sammanhängande ledighet ifrån arbetet. När jag lyssnade på det så tänkte jag att om mina barnbarn i slutet av 1970-talet eller början på 1980-talet får möjlighet att höra detta band, vilket ju inte är så otroligt, kommer de att säga: »Farmor tillhörde ett framsynt parti.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag har ingenting att erinra emot en utveckling som går dit-hän att fru Hamrin-Thorell får någonting att glädjas åt på gamla dagar, om inte för annat så för att barnbarnen får tillfälle till att ta del av anförandena i riksdagen. Frågan om sabbatsår kan möjligen vid den tidpunkten ha större aktualitet än i dag. Jag har nämligen mycket svårt att tänka mig att det här med sabbatsår kan bli någonting för folk i allmänhet. Däremot förstår jag att det för vissa tjänstemannagrupper i de högsta skikten kan bli en fråga — möjligen existerar den redan i dag — som kan få större omfattning i framtiden. Det är emellertid säkerligen en sak som kan ordnas genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och den som skall komma i åtnjutande av en sådan förmån, om vi nu skall kalla det förmån, men däremot inte något som kan behöva föranleda vare sig utredning eller lagstiftning.

Hur realistisk man än vill vara är det mycket svårt att över huvud taget tänka sig att det ens i framtiden skulle kunna bli aktuellt med någonting av den karaktären att var och en under sin aktiva tid skulle kunna beredas låt oss säga ett ledighetsår av det här slaget. Jag sade redan i utskottet att om det skulle finnas någon möjlighet att

Om sabbatsår

åstadkomma sådan ledighet för alla under deras aktiva tid, måste man räkna med att åtminstone 50 000 personer om året skulle få ledighet från sina arbeten. Det finns nämligen bortåt tre miljoner löneanställda i landet, och om var och en skulle få sådan ledighet under en aktiv tid på 30—40 år, måste det årligen bli många som beredes ledighet.

För den grupp i samhället som jag representerat och väl fortfarande representerar finns det nog vissa risker för att de får ett sabbatsår under sin aktiva tid i form av arbetslöshet, där de ser det som en om inte tillfredsställande så dock lösning att de kan uppbära arbetslöshetsunderstöd eller omställningsbidrag eller något i den stilen. De har dock därvid alltid skyldighet att anmäla sig på arbetsförmedlingen, eftersom de skall stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till att lyfta förmåner av detta slag.

Följaktligen, herr talman, betraktar jag tanken på ett sabbatsår på basis av en utredning med åtföljande lagförslag som så verklighetsfrämmande att jag inte anser att det för närvarande finns anledning att syssla med den. Om frågan kan bli aktuell om 10—15 år vet jag inte någonting om, och det gör förmodligen inte fru Hamrin-Thorell heller. Skulle frågan bli aktuell hinner man väl klara de problem som sammanhänger med möjligheten att bereda folk den ledighet som tydligen då skulle stå till buds.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell berörde i sitt inlägg en del aktuella saker inom det område som andra lagutskottet har att behandla och som vi bör ha i åtanke. Hon nämnde att det finns en strävan till jämlikhet i de frågor vi behandlar och debatterar, och att det tydligen för en del — jag cite-

rar fortfarande fru Hamrin-Thorell — var svårt att hitta områden för insatser. Frågan om ett sabbatsår var emellertid ett sådant område. Nog måste man väl fråga sig om detta med ett sabbatsår är den mest angelägna reformen att diskutera i dag och på lång sikt. Visserligen sades det här att det kan vara roligt när man blir gammal att kunna säga: Denna fråga har man tagit upp i riksdagen och att man då var mycket framsynt och tillhörde ett framsynt parti. Om man äger kännedom om arbetslivet, hur det ser ut i dag och om de behov som där finns av insatser på olika områden, då är jag klar över att man bör bli ganska gammal innan frågan om ett sabbatsår kan bli en angelägen reform och en reform med bredd. Det vill jag ändå säga från denna plats. För den som känner till vardagslivet i vårt samhälle och vad som brister där råder det väl inget tvivel om att det finns en rad områden där det i dag behövs reformer för att skapa en bättre situation för de många människorna.

Andra lagutskottet gjorde en resa i höstas, och då upptäckte en hel del ledamöter att det fanns brister i vårt samhälle. Jag tänker bl. a. på den diskussion och det beslut som vi då fick om gruvarbetarnas pensionsålder. Det sades vid detta tillfälle att det finns en rad grupper i samhället som är i samma situation. Fru Hamrin-Thorell tog ju själv upp frågan om pensionsålder här och betonade att det är en fråga som måste komma med i bilden.

Pensionsfrågan kommer om någon vecka att behandlas här i riksdagen, och jag skall inte föregripa behandlingen därav. Vi har en rad andra områden inom t. ex. arbetslivet och miljöförhållandena, där det finns utrymme för insatser. Vi har anledning att fundera på människans ställning i ett samhälle i förvandling och hur det verkar för de många människorna som där utsätts för påfrestningar. Det är områden som berör de stora grupperna.

Om sabbatsår

Dessa frågor — t. ex. pensionsfrågor — måste ges förtursrätt.

Visst kan det vara tjusigt att syssla med utopia ibland, men det finns fog för att i riksdagen säga: Låt oss syssla med de frågor som är verklighetsnära och lösa dem, innan vi svävar ut alltför mycket i en ljusblå utopias värld.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr förste vice talmannen fällde ett yttrande som jag tycker är intressant i sammanhanget. Det berörde en sak som vi motionärer har tagit upp. Herr Strand sade att det blir i hög grad aktuellt för en hel del löntagare att oupphörligen skaffa ett nytt arbete och att det kan bli omställningssvårigheter för dem. Det är verkligen sant. Det är många som i dag har anledning att känna det som en mycket påträngande aktualitet.

En av anledningarna till att vi har motionerat är just att utvecklingen i samhället går mot större rörlighet. Folk flyttar mer mellan olika yrken — ibland på grund av tvingande nödvändighet men ibland också därför att de upplever det som angeläget att få möjlighet att förnya sig. Många kan inte i det arbete som de har startat med få den tillfredsställelse som de gärna skulle vilja ha. Förhållandena är många gånger pressande, och det kan vara så att enskilda individer upplever just sina egna arbetsförhållanden som särskilt påfrestande. Vi har därför, herr talman, i vår motion visat på att en av anledningarna till att över huvud taget diskutera dessa frågor är det ökade behov av t. ex. vuxenutbildning som kommer att föreligga i vårt samhälle.

I det mest industrialiserade samhället i världen, Amerikas förenta stater, har man för åtskilliga år sedan börjat införa detta system. Nu tror vi inte att det blir fråga om sabbatsår, utan det blir givetvis kortare perioder — sabbatsledighet är väl ett bättre uttryck.

I USA, herr talman, är det inte några speciella löntagargrupper — inte som herr förste vice talmannen sade högre tjänstemannagrupper — som varit intresserade av denna fråga utan det är alla typer av löntagargrupper. Därför tycker jag att utskottets talesman var ganska konservativ, om uttrycket tillåtes, när han menade att detta är en fråga av så oerhört långsiktig karaktär, att det i dag inte finns anledning att över huvud taget diskutera den på allvar.

Ingen tror väl att den utformning som arbetstiden nu har och den som närmast är aktuell är någonting som inte kommer att förändras. Det blir i alla industriella samhällen ytterligare diskussion om hur arbetstiden skall ordnas. Det kan vara fråga om en generell förkortning av arbetsveckan, och det kan vara fråga om en längre semester. Det finns anledning att slå fast att den framtida utvecklingen inte är så spikad att det inte i vårt land liksom i andra länder kan vara aktuellt att lägga ihop en del av den minskade arbetstiden till längre perioder. Jag tror att detta skulle vara ett utomordentligt inslag i ledet att skapa ökad valfrihet för alla typer av löntagargrupper. Det gäller inte här alldeles speciellt en tjänstemannafråga, utan jag skulle snarast tro att just arbetargrupperna i framtiden kommer att få ett särskilt behov av att efter kanske 15 à 20 år i arbetslivet erhålla möjlighet att utbilda sig — och sabbatsledigheten ger ju en utmärkt möjlighet därtill — för nya och, som de upplever det, mera meningsfyllda uppgifter. Jag anser därför att herr förste vice talmannen har fel när han säger att detta ligger så långt bort i framtiden. Det är en fråga som vi behöver diskutera i dag, och jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag vet inte om det finns så stor anledning att säga någon-

Om sabbatsår

ting ytterligare i denna fråga. Jag tycker inte att herr Dahlén i sitt anförande fört den något närmare verkligheten. Han har fortfarande ett resone-mang där han blandar in både arbets-löshet och studier och litet sådant, och jag har i varje fall från början tolkat motionen — som vi ju behandlat en gång tidigare i riksdagen — såsom ett önskemål att utreda frågan om att be-reda de anställda i allmänhet möjlighet att ägna sig åt någonting annat än sitt arbete och att fritt välja vad de vill syssla med. Vidare skulle man utreda frågan på vilket sätt de anställda skulle få sin försörjning under denna tid. Jag känner mycket väl till att det inom vissa konstnärliga verksamheter fordras låt oss säga ett sabbatsår eller någonting liknande som innebär att vederbörande far ut i världen för att studera hur motsvarande verksamhet be-drives på annat håll och vilken inspi-ration detta kan ge. Men att jag inte har någon tanke på att exempelvis en som blir arbetslös skulle få tillräcklig stimulans eller tillräckligt intresse att ägna sig åt någonting annat än att söka ett nytt arbete så snart som möjligt, det är den konservatism som ligger i mitt sinne. Min uppfattning är nämligen mera jordbunden och jag vill inte sväva ut, inte precis i rymden men i vart fall långt i det blå i en sak som möjligen blir aktuell för ett mindre antal av dem som är verksamma i vårt samhälle men långt ifrån för den stora majoriteten — tillåt mig att säga det, herr Dahlén.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande gjorde mig litet förvånad ur vissa synpunkter. Det föreföll som om han inte hade läst motionen, där en rad av de saker jag här nämnde tagits upp och en hel del andra saker också. Men då förhåller det väl sig på det sättet, att majoriteten i andra lagutskottet inte läst motionen och verkligen inte fun-

derat över frågorna. Då förstår jag lättare hur man kunnat komma till den negativa slutsats man gjort.

Överläggningen ansågs härmed sluta, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 16.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall.

I ett sammanhang hade andra lagutskottet behandlat fem till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 762, av fru *Hultell m. fl.*, och II: 907, av fröken *Wetterström m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att pensionsförsäkringskommittén finge i uppdrag att med förtur utreda frågan om avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension för dem, vars män avlidit före den 1 juli 1960;

2) de likalydande motionerna I: 784, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Pettersson, Axel Georg*, samt II: 873, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka och herr *Börjesson* i Falköping, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en snabb översyn av reglerna för erhållande av änkepension i syfte att eliminera de orättvisor, som gällande bestämmelser innebure, i de fall då makens död inträffat före den 1 juli 1960; ävensom

3) motionen II: 389, av fru *Ekroth* och herr *Almgren*, i vilken motion föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om sådana direktiv till den sittande pensionsförsäkringskommittén, att frågan om »övergångsänkornas» pension gäves förtur i kommitténs arbete, så att delbetänkande därom snarast kunde avlämnas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

a) motionerna I: 762 och II: 907,

b) motionerna I: 784 och II: 873,

samt

c) motionen II: 389,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Eric Carlsson* (cp), *Blomquist* (m), *Axelsson* (fp) och *Lundberg* (s), fröken *Wetterström* (m), fru *Nilsson* (cp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 762 och II: 907, motionerna I: 784 och II: 873 samt motionen II: 389 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att pensionsförsäkringskommittén måtte åläggas att med förtur behandla frågan om övergångsänkornas pensionsförhållanden i syfte att nuvarande inkomstprövning skulle avskaffas.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Vissa frågor kommer envist tillbaka. Frågan om de s. k. övergångsänkornas pension hör till dem. I år tycks envisheten ha vuxit i styrka. Utskottet har haft fem motioner i ämnet att behandla, motioner inte bara från oppositionen. Bakgrunden torde kammaren väl känna.

År 1960 reformerades formerna för änkepensioneringen. Datum den 1 juli 1960 blev en skiljelinje. De som blivit änkor efter denna dag har ingen inkomstprövning av sin pension. Det har däremot de som blivit änkor före detta datum, vilket för dessa människor innebär att pensionsförmånen minskas med en tredjedel av ankans inkomst i den mån den överstiger 1 700 kronor om året.

Detta att vi har två grupper inom änkepensioneringen med olika bedömning har upplevts som mycket otill-

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

fredsställande ur rättvisesynpunkt. Envisheten medförde att riksdagen år 1964 överlämnade motioner om utredning och översyn av reglerna för änkepensioneringen till pensionsförsäkringskommittén.

Reservationen vid utskottsutlåtandet i dag följer upp årets motioner och föreslår »att pensionsförsäkringskommittén åläggs att med förtur behandla frågan om övergångsänkornas pensionsförhållanden i syfte att nuvarande inkomstprövning avskaffas».

Herr talman! Jag har för mig att det hör till vårt arbete här i riksdagen att rätta till orättvisor inom vårt ansvarsområde, nämligen lagstiftningen. Jag är medveten om att denna fråga på sitt sätt är invecklad, bl. a. ur ekonomisk synpunkt. Men den goda viljan måste vi visa att vi på allt sätt vill komma till rätta med problemet. I dag begär envisheten att frågan behandlas med förtur av pensionsförsäkringskommittén.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter herr Blomquists anförande. Det är emellertid ett par saker jag skulle vilja påpeka. För folkpensioneringen inklusive änkepensioneringen inom folkpensioneringens ram har vi avskaffat behovsprövningen. Alla erhåller sin pension utan behovsprövning, men annorlunda är det när det gäller änkepensioneringen under förutsättning — och här kommer vi in på frågan om övergångsänkorna — att man blivit änka före den 1 juli 1960. Där går gränsen.

Som det redan har sagts gjorde riksdagen 1964 en framställning om att pensionsförsäkringskommittén skulle behandla frågan om övergångsänkorna för att komma till rätta med deras problem. Det har nu gått fem år, och det är då ganska naturligt och förståeligt att det har väckts en rad motioner i

vilka det begärs att denna fråga skall behandlas med förtur inom kommittén. Motionerna får väl ses som ett utslag av otålighet, ty det finns all anledning att försöka ändra på ett förhållande som för vederbörande känns orättvist, tungt och svårt att bära. De människor som råkat hamna på fel sida om gränslinjen den 1 juli 1960 anser sig — där om är jag ense med dem — vara en grupp som kommit i kläm. Att det rör sig om en liten grupp gör inte problemet mindre för berörda människor.

Det framstår som angeläget att vi gör vad vi kan för att åstadkomma all möjlig rättvisa, så att dessa människor känner att de blir behandlade på samma sätt som andra. Det är från den utgångspunkten man får se motionerna och den reservation som avgivits till utskottets utlåtande. Bakom reservationen står representanter för alla de fyra partier som är företrädade i utskottet. Det kan tilläggas att andra kammaren vid sin behandling av denna fråga följde reservanternas förslag. Det finns alla skäl för första kammaren att handla på samma sätt i dag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru HULTELL (m):

Herr talman! Herrar Blomquist och Carlsson har i allt väsentligt sagt vad som behöver sägas i denna fråga. Ärendet har ju också vid flera tillfällen aktualiserats både i motioner och interpellationer. Som motionär såväl i år som tidigare vill jag ändå säga några ord i frågan.

När 1964 års riksdag beslöt att överlämna motionerna till pensionsförsäkringskommittén hoppades vi motionärer att frågan om inkomstprövningen beträffande dessa änkepensioner skulle tas upp till behandling i kommittén före åtskilliga andra frågor, eftersom det här gäller en speciell avgränsad grupp. När sedan pensionsförsäkringskommittén i maj 1968 avlämnade ett

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

delbetänkande var tyvärr inte denna fråga slutgiltigt behandlad. Vad som händer för dessa änkor är att det avgiftsfria beloppet höjs från 1 700 till 2 000 kronor. Inkomstprövningen tar kommittén inte ställning till.

Utskottsmajoriteten säger i utlåtandet att man i avvaktan på kommitténs förslag får fortsätta på den inslagna vägen att söka förbättra inkomstprövningsreglerna. Ja, herr talman, då blir det väl liksom hittills någon eller några hundralappar varje gång. Det kan inte vara tillfredsställande att vi inte efter nio års bestående orättvisor kan få en lösning på denna pensionsfråga. Det gäller ändå en förhållandevis liten grupp pensionärer.

Vi motionärer anser liksom reservanterna — som i år är flera än tidigare — att frågan bör behandlas med förtur av pensionsförsäkringskommittén så att förslag till lösning av hela frågan snarast kan framläggas.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag skulle med några ord vilja motivera, varför jag inte kommer att rösta med reservanterna i denna fråga och varför mitt namn inte återfinns under reservationen.

Herr Carlsson sade att representanter för samtliga demokratiska partier skrivit under reservationen. Det är alldeles riktigt, men det var också dessa fyra partier som en gång beslutade i den här frågan och som därmed tyvärr gjorde en ur vissa synpunkter mindre lycklig gränsdragning mellan dem som blivit änkor efter år 1960 och dem som blev änkor före år 1960. Vi kan därför inte skylla ifrån oss i det här fallet, och det kan inte herr Carlsson heller. Vi får väl ändå stå för det beslut som vi gemensamt fattade den gången.

Jag ömmar i lika hög grad som någon av de andra partirepresentanterna för denna grupp av människor, av vil-

ka många utan tvivel har det svårt. Det finns emellertid grupper som har det lika svårt. I nästa ärende på föredragningslistan behandlas de frånskilda kvinnorna, men ingen har reserverat sig beträffande dem. Även de ensamstående kvinnorna med barn har det besvärligt. Det finns alltså grupper av kvinnor som har det svårt — det är inte fråga om annat — grupper som vi alla ömmar för.

Den grupp som vi nu talar om är inte så liten. Den utgör, enligt uppgifter som jag har fått, ungefär 22 000 kvinnor. Den gruppen kommer inte — som många kanske tror — att snabbt försvinna eller minska, utan den kommer även i framtiden att ha anspråk på en icke behovsprövad pension. Kostnaderna är alltså inte så obetydliga. Vad som har motiverat mitt ställningstagande är att andra lagutskottet — även reservanterna — för två år sedan har beslutat att till pensionsförsäkringskommittén remittera hela frågan om översyn av pensionssystemet, inte minst med hänsyn tagen till de olika grupper av kvinnor vilkas pensioner är svåra att beräkna och som i många avseenden har det svårt. Bakom denna begäran om remiss till pensionsförsäkringskommittén stod bl. a. Sigrid Eken Dahl och Arne Geijer. Den grundade sig även på en tidigare av folkpartiet väckt motion, med Cecilia Nettelbrandt i spetsen, i vilken vi begärde denna översyn, eftersom vi ville att förhållandena skulle bli rättvisare, inte minst för kvinnorna.

Vi begärde att översynen skulle avse dels jämlikheten, dels möjligheten att införa en egenpension för kvinnorna, så att de slapp vara avhängiga av mannens pension på det sätt de nu är. Det var, menade vi, ett grepp som skulle leda till en rättvisare pensionering. Jag anser alltså att det är ologiskt att lappa på det gamla dåliga system vi har och finner det betydligt lämpligare att invänta resultatet av den pågående utredningen.

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

Herr talman! Motiveringen för mitt ställningstagande är att om man bryter ut denna lilla grupp — jag vill inte bli beskyddad för att jag inte ömmar även för den — måste man ändå ta med den i en översyn av det gamla systemet och vid tillskapandet av ett nytt system. Det innebär alltså att flytta gruppen fram och tillbaka. Det finns många grupper som man i så fall skulle göra precis likadant med, och jag anser att det är olämpligt. Jag tror att utredningen går långsammare, om man tillgriper det tillvägagångssättet och att vi fortare når resultat om riksdagen bifaller utskottets hemställan, vilket jag förmodar att förste vice talmannen kommer att yrka.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Om vi hade kunnat behandla dylika frågor utan att ta hänsyn till kostnaderna förmodar jag att vi inte skulle ha svårigheter att fatta ett enhälligt beslut. Men faktum är att när reformen genomfördes 1960 fanns inte möjlighet att införa en änkepension av det innehåll som eljest togs in i lagförslaget, om man skulle ta hand om alla som redan vid den tidpunkten var änkor.

Det rörde sig om betydligt över 100 000, av vilka inte mer än en tredjedel redan hade hjälp i någon form. Änkepensioner var nämligen tillgängliga endast för den som var 55 år vid mannens frånfalle. Dessutom fanns ett särskilt änkebidrag till dem som blev änkor och hade barn under 12 år i sin vård. Det fanns också särskilda barnbidrag som dessa änkor kunde lyfta. Allt detta slopades 1960 och man antog en pensionsordning, även för änkorna, som i stort sett anknöt till vad man räknade med att samhället skulle ha råd med.

Även de kvinnor som hade blivit änkor före den 1 juli 1960 togs alltså in i systemet. För dem blev reglerna mot-

svarande dem som gällde för kvinnor som blev änkor efter den 1 juli, men med den begränsningen att inkomstprövning tillämpades för dem som vid den tidpunkten redan var änkor. Men de som var änkor den 1 juli 1960 fick barnpensionen precis som de som blev änkor därefter. De fick alltså en betydande förbättring genom att de fick pensioner efter det nya systemet.

Vi är väl fortfarande i den situationen att — även om det rör sig om en relativt liten grupp — kostnaderna ändå hindrar oss att ta det steg som motionärerna och reservanterna vill att vi skall ta. Vi har ingen riktig statistik, men för närvarande lär ungefär 27 000 av dem som blev änkor före den 1 juli 1960 uppbära pension. En del får hel pension och en del reducerad på grund av inkomstprövningen. Men vi har i dag ingen kännedom om hur många som har inkomster av den storleksordningen att de inte kunnat tillerkännas pension.

Men om jag minns rätt var det 1960, när vi prövade ärendet, ungefär 35 000 som hade etablerat sig på förvärvsmarknaden så att de hade inkomster av den storleken att de inte kunde komma i fråga om man tillämpade inkomstprövning. Förmodligen har de fortfarande sin försörjning ordnad genom förvärvsarbete och har inkomster av den storleken, alltså ungefär 15 000 kronor. Där går gränsen för att de skall få änkepension eller någon del därav. Hur många de är i dag vet vi inte. Men eftersom det var 54 000 som fick pension 1960 och det återstår 27 000 av dessa — och vi räknar med ungefär samma minskning i antalet av dem som inte fick någon pension 1960 — så skulle dessa 35 000 ha reducerats till mellan 17 000 och 20 000. I varje fall räknar man litet grovt med att kostnaderna för att genomföra motionärernas önskemål, som reservanterna anslutit sig till, uppgår till åtminstone 85 miljoner kronor.

Jag förmodar att pensionsförsäkringskommittén, när den nu inte lagt

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

fram något förslag till lösning av denna fråga, har räknat med att man haft bättre nytta av dessa 85 miljoner på annat håll. Man har väl också räknat med att i varje fall de som har det sämst ställt bland de äldre änkor eller övergångsänkor ändå får sin pension. De som har sin försörjning — i varje fall huvudsakligen — ordnad genom förvärvsarbete får väl vänta tills förhållandena är sådana att man kan slopa den nuvarande inkomstprövningen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell rör ju om ordentligt i grytan. Jag lovar dock att inte beskylla henne för att inte ömma för, som hon säger, »denna lilla grupp». Men nog är hon ute på farlig mark när hon börjar tala om alla andra grupper i samhället och särskilt grupper av kvinnor som har det svårt, och när hon, som jag tyckte, försökte att något bagatellisera just rättvisefrågan — det är ju den det handlar om.

Hon för också in de verkligt stora framtidsvisionerna i debatten. Det är intressant, och jag skall gärna följa med i hennes visionära verksamhet. Jag är helt medveten om att utvecklingen i vårt samhälle alltmer går därhän att synen på änkepensionen som det avgörande trygghetsmomentet för en kvinna blir inaktuell. Men vi är inte där ännu, och jag tror att den grupp som vi i dag talar om har föga hjälp av Ruth Hamrin-Thorells framtidsvisioner.

Den ärade utskottsordföranden är lika massivt och solitt saklig som alltid. Han för naturligtvis in diskussionen på de ekonomiska områdena och använder stora, tunga siffror. Men, herr Strand, vi skall i dag inte ta slutlig ställning till frågan, om inkomstprövningen helt skall avskaffas. Problemet gäller om riksdagen skall få möjlighet att rätta

till övergångsänkornas egenartade och av många som orättvisa upplevda pensionsförhållanden. Märk väl att det i dag gäller förtur vid behandlingen i pensionsförsäkringskommittén.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! När jag lyssnade till fru Hamrin-Thorell fick jag en känsla av att det var eftertankens kranka blekhet som infunnit sig, detta enär hennes namn inte finns med på reservationen. Hennes övriga partikamrater finns ju med där liksom representanterna för de borgerliga partierna. Det var väl därför fru Hamrin-Thorell försökte rättfärdiga sitt ställningstagande med att tala om andra saker, som inte löser dessa problem.

Man säger att detta inte är någon liten grupp. Tydligen är den dock inte tillräckligt stor för att man skall ägna den intresse. Då är det mera angeläget att tala om sabbatsår, som kanske kan förverkligas på 1980-talet.

Här har vi ett ärende på vardagsnivån, det rör människor som i dag sitter mitt uppe i bekymren och känner orättvisan in på sig. Detta har föranlett motioner från olika partier i riksdagen, och det har lett till att man ställer sig bakom en reservation.

Pensionsförsäkringskommittén har att behandla detta ärende, och därifrån väntar man ett förslag som skall eliminera orättvisorna. Jag skulle vilja be kammarens ärade ledamöter att ta del av yrkandena i de fem motioner som omnämns på första sidan av utskottets utlåtande. När man ser vilka som motionerat förstår man också av det, var uppslutningen kring dessa önskemål finns.

Till utskottets ärade ordförande vill jag säga, att visst är kostnadsfrågan ett hinder. Det problemet skall pensionsförsäkringskommittén pröva för att sedan lägga fram ett förslag som skall undanröja vad man betraktar som orättvist. Att frågan är aktuell och har va-

Ang. inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

rit aktuell bevisar väl riksdagens år 1964 gjorda framställning, att pensionsförsäkringskommittén skulle ta itu med dessa frågor.

Rättvisa och jämlikhet har varit honnörsord i debatterna detta år. Här är ett ärende, där dessa honnörsord bör vara med i bilden. Här hör de mänskliga dimensionerna tillmätas ett utrymme som gör att människor, oavsett om de tillhör en stor eller liten grupp, känner sitt värde och inte anser sig orättvist behandlade. Tyvärr är det många av dem vi här diskuterar som i dag känner sig orättvist behandlade.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Det var inte eftertanke kranken blekhet som grep mig. Herr Carlsson måtte — i likhet med Homerus — slumrat till i andra lagutskottet, vilket ju är mänskligt. Där lade jag fram precis samma motivering för min ställning som här i kammaren.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Herr Blomquist tycks ha tolkat både motionerna och reservationen så att man inte kräver ett slopande av inkomstprövningen. Men vad är det då man vill?

Jag har i alla fall tolkat motionerna så att man vill ha bättre fart på utredningen, vilket skall resultera i ett slopande av inkomstprövningen för de s. k. övergångsänkorna.

En uppmjukning av inkomstprövningen har redan tidigare gjorts. Man tillämpar endast en tredjedels reduktion beträffande inkomst för övergångsänkorna, medan avdraget som bekant stiger till två tredjedelar av andra behovsprövade förmåner till andra pensionärer efter en viss årsinkomst.

Herr talman, jag tror inte det finns någon anledning att bifalla reservationen bara för oklarheten om vad reservanternas egentligen syftar till. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **BLOMQUIST** (m):

Herr talman! De sista älskvärda orden får jag väl ändå besvara. Jag tänker mig att det i alla fall skall ske något i pensionsförsäkringskommittén. Den skall väl efter noggrant övervägande redogöra för hur den ser på hela denna sak. Vi har — det har vi sagt — den uppfattningen att det är orättvist med uppdelningen i två grupper av änkor och två olika sätt att se på änkepensioneringen.

Med tanke på den lagstiftning vi har tycker vi att det är riktigt att man tar bort inkomstprövningen, men det kan ju tänkas att expertkommittén kommer fram till en annan syn på problemet. Det vet vi ingenting om. Vi lägger därför fram vårt önskemål, och vi hoppas att vi har rätt. Föreslår kommittén sedan något annat, så skall vi ta det under övervägande.

Det viktigaste i dag — det återkommer jag till, herr Strand — är att denna fråga blir behandlad med förtur i pensionsförsäkringskommittén. Bakom detta krav ligger just känslan att rättvisa bör ges åt en grupp som vi anser vara orättvist behandlad.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru **Hultell** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 57.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner om rätt för fränskild kvinna till änkepension, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om införande av provisoriskt körkort

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner om införande av provisoriskt körkort.

Till behandling hade tredje lagutskottet förehaft

dels en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 102, av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*,

dels ock två till lagutskott hänvisade, likalydande motioner, nr 149 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* och nr 164 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*

I motionerna I: 149 och II: 164 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till

Om införande av provisoriskt körkort

Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättandet av en utredning rörande frågan om provisoriska körkort med uppgift att snarast framlägga förslag till bestämmelser för provisoriska körkort i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 149 och II: 164 samt II: 102 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Ernulf* (fp) och herr *Franzén* i Träkumla (cp), vilka dock ej antytt sin mening.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! I detta utskottsutlåtande redovisas bl. a. behandlingen av motionerna I: 149, som jag har avlämnat, och II: 164 av herr Börjesson i Falköping *m. fl.* med förslag om utredning i syfte att få ett system med provisoriska körkort.

Frågan har vid många tillfällen tagits upp i riksdagen men avvisats år efter år. Den togs upp redan i 1953 års trafiksäkerhetsutredning, och i bilförarutredningen för några år sedan sysslade man även med denna sak.

Att detta förslag möter ett så kraftigt motstånd beror med sannolikhet på att det är föga populärt. Vi är nog alla medvetna om att det skulle vara en impopulär åtgärd att införa en särbestämmelse för nya körkortsinnehavare. Här gäller det emellertid människoliv, liksom det gjorde när vi förra veckan diskuterade narkotikafrågan. Det är människoliv som skall räddas, och då har det ingen betydelse om förslaget är populärt eller inte.

Det är numera inte så många människor av äldre årgång som tar körkort, utan det är i stor omfattning ungdomar som strax efter att ha fyllt 18 år begär att få avlägga prov för körkort. De har i många fall kostat på sig en dyrbar och omfattande utbildning. När de får

Om införande av provisoriskt körkort

sitt körkort tror de säkert att de kan köra bil och har rätt att köra under så stor frihet som möjligt. De vill inte fungera som ett slags provisoriska bilförare med ett hot över sig att deras provisoriska körkort lätt kan bli indraget.

Även om det ställs stora krav på dem som skall ta körkort, även om körkortsutbildningen är omständlig och ytterligare skulle skäppas, har jag den uppfattningen: att verkligen lära sig köra bil trafiksäkert, att få en god rutin som bilförare, det lär sig inte den nye bilisten innan han blir ensam i bilen och får köra helt på egen hand.

Alla människor har inte samma handlag när något skall uträttas, och alla bilförare har inte samma köregenskaper. Men ett är säkert, nämligen att det av alla ute i trafiken fordras ett gott omdöme och en stark ansvarskänsla både mot sig själv och mot andra.

Ett motorfordon är ett nyttigt och bra redskap men samtidigt livsfarligt och fasansfullt om det används utan gott omdöme och ansvarskänsla. Dessa för en god bilförare så nödvändiga egenskaper tror motionärerna att det finns mycket stora möjligheter att skapa genom ett system med provisoriskt körkort.

Att förslaget om provisoriskt körkort förts fram har den direkta anledningen att vi tror att ett sådant körkort skulle vara av väsentlig betydelse när det gäller att minska de många och svåra trafikolyckorna. Jag kan inte annat än anse det vara beklagligt att tredje lagutskottet inte kommit till insikt härom och vill vara med om att öka trafiksäkerheten, bidra till ett minskat antal trafikolyckor. Hur många ungdomar mister inte sina liv, blir mer eller mindre invalidiserade för hela livet, förorsakar sig själva och sina anhöriga omänskliga lidanden? Orsaken är ofta den att en nybliven körkortsinnehavare trodde att han kunde köra

bil, men händelserna visade att det kunde han inte. Hur många människoliv har inte gått förlorade av den orsaken? Hur många har inte blivit invalidiserade genom att bilföraren handlat i ungdomligt övermod och genom att den effektiva förarutbildningen, förarprovet och den skärpta trafikövervakning som tredje lagutskottet talar om inte räckt till? Olyckan inträffade trots detta.

Att tredje lagutskottet är ointresserat för den möjlighet som motionärerna anser finns när det gäller att skapa en bättre trafiksäkerhet och minska de svåra trafikolyckornas antal är en sak, men att åberopa en effektiv förarutbildning och en god trafikövervakning som skäl för att stoppa ett förslag till utredning om provisoriskt körkort är från min synpunkt sett både oriktigt och olyckligt. Vi behöver alltid ha kvar en bra förarutbildning och en effektiv trafikövervakning; det ena står inte i strid med det andra. Vårt förslag gäller en komplettering av vad som redan finns. Det provisoriska körkortet är inte avsett att ersätta vare sig en god förarutbildning eller en god trafikkontroll.

Vidare uttalar utskottet följande: »Riksdagen har mot bakgrunden av dessa omständigheter menat att införandet av provisoriska körkort inte skulle innebära vinster från trafiksäkerhetssynpunkt som stod i rimlig proportion till det arbete och de kostnader som ett system med provisoriska körkort skulle medföra.» Jag vill framhålla att det skulle ha varit mera värdefullt om utskottet med någon statistik hade redovisat hur det i verkligheten är med olyckorna för de unga och nya bilisterna. Varför inte fråga trafiksäkerhetsverket och försäkringsbolagen om den saken? Vad utskottet uttalat och framhållit som riksdagens uppfattning är föga hållbart. Här kan med skäl den frågan ställas: Hur många människoliv skall räddas? Hur många

allvarligt invalidiserade skall räddas på ett år för att utskottet skulle anse att vårt förslag vore värt att ta vara på? Att mäta värdet av människoliv med den måttstock som här använts brukar inte vara vanligt.

I andra länder har gjorts omfattande undersökningar om förhållandet mellan olycksbelastade bilförare och åldern på körkortet. I den motion som jag lämnat har vi tagit intryck av vissa undersökningar som gjorts i Västtyskland av där arbetande experter. Vi har även pekat på det förhållandet att det finns många moment i bilkörningen som inte övas under utbildningstiden, t. ex. färd på motorväg, halk- och mörkerkörning. Vi motionärer har den uppfattningen att för alla nya körkorts-innehavare skulle efter en provisorisk tid av t. ex. tre år, även om inga olyckor att tala om förekommit, genomföras en obligatorisk vidareutbildning. Körkortet skulle inte bli permanent förrän vederbörande efter tre år genomgått en kompletterande utbildning och avlagt slutgiltigt körkortsprov. Det är sådana frågor som vi för vår del anser att en utredning borde undersöka.

Jag vill sluta med att framhålla att det förslag som vi fört fram utan tvekan skulle leda till ökad respekt för och ökad insikt om de faror och risker som finns när ett motorfordon inte användes på det rätta sättet.

Vi får inte glömma bort att kraven på trafikanterna blir allt större för varje år, så som bilarnas antal och trafiken ökar. Detta är i dag och kommer i framtiden att bli något helt annat än det var bara för ett par årtionden sedan.

Det kan, herr talman, vara frestande att här framställa ett yrkande om bifall till motionen om provisoriskt körkort, men jag avstår härifrån då det inte skulle leda till något direkt resultat, och om votering begärdes kunde den lätt bli betraktad som en okynnesvotering, när utskottets utlåtande tyvärr är enhälligt.

Om införande av provisoriskt körkort

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Eftersom jag har avlämnat en blank reservation till utskottsutlåtandet vill jag här i någon mån precisera min uppfattning.

Jag tror att herr Sveningsson i stora delar har rätt i vad han säger. Enligt min mening har utskottet i sin motive-ring allför lättvindigt avfärdat de fördelar som ett provisoriskt körkort kan innebära. I utskottsutlåtandet säger man t. ex. att alla körkort är provisoriska så till vida som de kan återkallas. Men nog är det i alla fall en viss, ganska betydande skillnad mellan å ena sidan det vanliga körkortet och å andra sidan det provisoriska körkort som motionärerna och då särskilt herr Sveningsson föreslår — det föreligger ju flera motioner i frågan.

För det första fordras ju trots allt en hel del för att ett körkort under nuvarande förhållanden skall återkallas. Men framför allt tror jag det föreligger en psykologisk skillnad. Om jag vet att mitt körkort är provisoriskt och frågan om jag skall få ett vanligt körkort automatiskt skall prövas efter viss tid, har jag nog en starkare känsla av att det är fråga om ett slags provotid innan jag räknas som fullgod förare. Det kan ha viss betydelse framför allt därför att statistiken ju ändå visar att antalet olyckor är större bland förare under de första åren. I lagutskottet föredrogs en hel del statistik, fast den kanske inte är redovisad i utlåtandet. Jag förmodar att herr Göran Karlsson kommer att redogöra för detta.

Men varför har jag ändå inte velat reservera mig för bifall till motionen? Det är riktigt som herr Sveningsson säger att utskottets skrivning, där man talar om att vinsterna i trafiksäkerhet inte står i rimlig proportion till kostnaderna, inte är särskilt lyckad. Kan man spara människoliv, får man inte se på kostnaden. Man kan inte väga pengar mot människoliv. Nej, anledningen till min tvekan att rösta för motionen är först och främst att det förslaget skulle

Om införande av provisoriskt körkort

innebära en hel del olägenheter. Dessutom skulle utformningen nog bli svår. Om man skall föreskriva en tid av ett, två eller tre år, måste det förutsättas att vederbörande har kört en viss sträcka för att prøvotiden skall vara av värde. Det skall styrkas genom intyg. Det kan bli tal om intyg som kanske inte alltid är helt korrekta. Vidare skall man, som herr Sveningsson antyder, ordna ett nytt förarprov och vidareutbildning.

I detta avseende kan jag inte gå med på motionärernas förslag, nämligen att det först skall finnas en så att säga grundskoleutbildning för förarna och att man sedan skall låta förare med denna begränsade utbildning ge sig ut på vägarna med bil under tre år. När de har gjort detta med bättre eller sämre resultat, skall de slutligen vidareutbildas och bli riktigt trafiksäkra. Jag anser inte att detta är den riktiga vägen att gå, utan jag menar att det rätta sättet är att göra förarutbildningen så omsorgsfull och så noggrann att det stora antal olyckor som inträffar under de första åren efter utbildningens minskar. Är förarutbildningen ordentlig och är kontrollen tillfredsställande, bör väl föraren under de första åren köra säkrare och uppvisa en lägre procent i olycksfallsstatistiken än när lärdomarna från förarutbildningen kan tänkas börja blekna och nya trafikregler kommer till som det inte finns någon garanti för att föraren lärt sig ordentligt.

Min mening, herr talman, är alltså att vi i första hand bör satsa på en förbättrad förarutbildning och en förbättrad kontroll vid körkortsprövningen. På denna punkt tror jag att det ännu brister åtskilligt i vad man kräver i fråga om kunnskap och omdöme. Skulle det visa sig, att detta ger det avsedda resultatet, nämligen att vi inte får högre olycksfallsprocent under de första åren än under de senare, behövs inte något provisoriskt körkort. Skulle det däremot visa sig att dessa åtgärder inte räcker, kan kanske herr Sveningsson och jag

återkomma tillsammans för att kräva en utredning om ett provisoriskt körkort.

Herr talman! Jag har inte något yrkande, eftersom herr Göran Karlsson för utskottet får framställa yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Först vill jag göra en allmän deklaration, och det är att vi säkerligen alla är lika intresserade av att åstadkomma en så stor trafiksäkerhet i vårt land som över huvud taget är möjlig och att vi är överens om att satsa allt som kan satsas på detta i form av utbildning och även ekonomi. Jag säger detta för att ingen skall kunna missförstå mig, när jag i fortsättningen kommer att gå emot det förslag som herr Sveningsson här framlagt.

Jag vill först säga ett ord till herr Ernulf. Han förklarar att utskottet har avfärdat det hela litet lättvindigt. Då undrar jag förstås, om inte herr Ernulf borde ha tagit konsekvenserna och skrivit inte en blank reservation utan en reservation med motivering, ty man kan väl inte först vara med på ett utskottsutlåtande och sedan säga att det är lättvindigt tillkommet. Det är den reflexion jag gör med anledning av herr Ernulfs inlägg.

Vidare vill jag säga till herr Sveningsson att den fråga det här gäller har utretts av flera instanser. Senast var det bilförarutredningen som behandlade frågan, och utredningen ansåg inte att man kan genomföra en anordning med provisoriska körkort. Jag vill understryka vad utskottet i detta fall sagt, att varje körkort i realiteten ju är provisoriskt, eftersom det finns möjlighet för länsstyrelsen att dra in det, om vederbörande missköter körningen.

Herr Sveningsson gav en dramatisk skildring av de människoliv som gått förlorade genom trafikolyckor, och vi tycker utan tvekan allesammans att det är dystert att tusentals människor i vårt

land dödas årligen och att ett stort antal människor blir invalidiserade. Men jag tror inte att problemet löses genom införande av provisoriska körkort, utan här behövs naturligtvis en hel serie insatser av utbildnings- och övervakningskaraktär samt information och propaganda.

När vi ser siffrorna, kan vi dess bättre notera att vi haft en viss nedgång av antalet trafikolyckor. Här finns mycket att göra och jag anser att vi skall göra så mycket vi förmår. Men vi löser inte problemet med att införa provisoriska körkort.

Hur många människor, herr Sveningsson, kör inte bil i dag, som egentligen inte borde göra det? Jag tänker då inte bara på dem som fått körkort i fjol eller året dessförinnan. Vi kan gå till herr Sveningsson och mig själv. Det är inte säkert att vi kör bil så förfärligt bra. Vi kanske också borde prövas en och annan gång.

Trafiksäkerhetsverket har i sitt program sagt ifrån att man vill inrikta sin verksamhet på att i fortsättningen också göra stickprovsundersökningar på hur det är med körskickligheten hos bilägarna. Jag tror att det är en bättre väg att gå än den som här föreslås. Det kan hända att en bilförare som tar ett körkort och under tre års tid inte kör så mycket skulle klara sig lätt genom skärselden, medan en annan bilförare som kör relativt mycket och råkar ut för en olycka riskerar att få sitt körkort indraget. Nej, motionsförslaget är inte realistiskt. Jag tycker att det mest realistiska i herr Sveningssons resonemang var yttrandet att han inte tänker yrka bifall till motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Herr Göran Karlsson frågade varför jag inte avgivit en motiverad reservation när jag inte var nöjd med utskottets motivering. Jo,

Om införande av provisoriskt körkort
helt enkelt därför att så som jag fattat praxis i riksdagen kan man, om man inte har något annat yrkande, än utskottets majoritet, välja mellan att i en reservation göra en särskild skrivning och att avge en blank reservation och därefter utveckla sin synpunkt närmare i kammardebatten. Vilket man väljer beror på omständigheterna och ligger i allmänhet inom vederbörandes eget bestämmande.

Jag vill erinra om att jag vid behandlingen i utskottet ställde mig tveksam till den negativa ståndpunkt som utskottet tidigare år intagit, men det gick inte att få någon ändring. Då tyckte jag det var lämpligt att på detta sätt bereda mig tillfälle att anmäla en avvikande mening i fråga om motiveringen.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Utskottets talesman herr Göran Karlsson gjorde gällande att det enda förnuftiga och riktiga som jag hade anfört var att jag inte yrkade bifall till motionerna. Vi vet hur det brukar gå med sådana yrkanden, och det är enbart av den orsaken som jag har avstått.

Jag hoppas att tredje lagutskottet är lika intresserat av en god trafiksäkerhet som alla andra, men jag har från min synpunkt sett inte kunnat utläsa det ur utskottets uttalande. Att körkortet kan dras in är jag väl medveten om, men det är, som här redan har sagts en helt annan procedur än vad man kan tänka sig om körkortet vore provisoriskt.

Det är alldeles riktigt att bilförarutredningen också tog upp denna fråga. Den föreslog inte provisoriska körkort, kanske beroende på att det är impopulärt att föra fram sådana förslag. Jag vill i detta sammanhang påminna om att vid behandlingen av proposition nr 55 om statens trafiksäkerhetsverk m. m. hade ett flertal viktiga och tungt vägande remissinstanser sympatier för och uttalade sig för tillämpningen av

Om införande av provisoriskt körkort

provisoriskt körkort. Alla undersökningar som är gjorda, både i trafiksäkerhetsverket och försäkringsbolagen, pekar klart mot att dessa unga och nya bilförare är mer olycksbelastade än andra.

Till herr Ernulf vill jag säga beträffande vårt förslag till en efterprovning innan man får det definitiva körkortet efter tre—fyra år att det finns mycket omfattande utredningar gjorda utomlands som visar att det skulle vara värdefullt med den ordningen. Jag har haft tillfälle att ta del av dessa utredningar, och vår motion är något påverkad av detta.

Det är gott och väl att man säger att vi skall ha en så god förarutbildning som möjligt och att vi skall ha trafikkontroll ute på vägarna. Det är alldeles riktigt. Men jag vidhåller den uppfattning, som jag givit uttryck för i mitt första anförande, att bilisten inte lär sig att köra bil riktigt på allvar innan han blir ensam i bilen. Det är det saken gäller. Man märker ju att det för många ungdomar, även om de fått den utbildning som nu ges i körskolorna, är ett stort nöje att i rent ungdomligt övermod ta onödiga risker.

Jag skall inte yttra mig i frågan huruvida herr Karlsson och jag har behov av att få vår körkunnighet omprövad. Om det blir den ordningen att det skall ske en omprövning, så får vi väl ställa upp och se hur det går. Jag hoppas att det skall gå bra.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Att jag anmärkte på herr Ernulfs uppträdande beror på att han själv påstod att utskottets skrivning var litet lättvindig. Jag anser att om man har den uppfattningen att utskottets skrivning är lättvindig, så skall man motivera i en reservation varför man inte kan vara med om den.

I herr Sveningssons anförande kom det inte fram något speciellt nytt. Han undrade bara om tredje lagutskottet är

inställt på att vara trafiksäkerhetsvänligt. Jag kan försäkra herr Sveningsson att vi i tredje lagutskottet tar dessa frågor på allvar. Däremot är det inte säkert att vi kan godkänna *alla* de uppslag som kommer fram så att vi går till kamrarna med förslag om genomförande. Vi gör en provning och en värdering, och det har föranlett bl. a. uttalandet att förslaget om införande av provisoriska körkort inte bör genomföras. Självfallet vill jag understryka vad herr Sveningsson sade om att yngre förare ofta övervärderar sin körskicklighet.

Vad som sagts i olika utredningar om att man inte blir någon god bilförare förrän man kört bil ganska intensivt i ungefär sju år är naturligtvis ägnat att understryka angelägenheten av att hela det här problemet uppmärksammas. Som jag redan sagt, tror jag emellertid inte att man löser det genom att införa provisoriska körkort. Helt andra ting måste till, om vi skall åstadkomma en bättre trafiksäkerhet än vi har i dag.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Med anledning av herr Göran Karlssons funderingar i den formella frågan om blank eller motiverad reservation vill jag säga att jag personligen gör den skillnaden att jag avger en motiverad reservation när jag ämnar föra fram den till votering i kammaren. Om jag inte har den avsikten, nöjer jag mig i regel med en blank reservation.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Jag har redan uttalat en förmodan att tredje lagutskottets ledamöter är intresserade av trafiksäkerheten. Jag har emellertid, som jag sade, inte kunnat utläsa det ur utskottets utlåtande.

Ett önskemål skulle jag vilja framföra till herr Göran Karlsson om nu motionen om införande av provisoriskt körkort återkommer — och det gör den

med stor sannolikhet, eftersom denna fråga har varit aktuell under många år: hör gärna vad trafiksäkerhetsverket och de stora försäkringsbolagen har att säga om de unga och nya bilförarna. Litet statistik om den saken i utskottets utlåtande skulle jag vara mycket tacksam för.

När det gäller påståendet att en bilförare inte blir en bra och rutinerad sådan förrän efter sju år har jag inte sett några uppgifter härom, men utredningar som har gjorts i andra länder och som jag har studerat visar att kurvan för trafikolyckorna går uppåt under de första fyra åren, sedan går den nedåt igen. På den grunden var vi så försiktiga när vi skrev vår motion, att vi valde en treårsperiod för det provisoriska körkortet. Därefter skulle ny prövning ske för att utvärdera körskickligheten. Vi trodde att vi med den gränsdragningen skulle få anslutning till vårt motionsyrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner om viss ändring av bestämmelserna angående återkallelse av körkort;

nr 8, i anledning av motioner om särskild markering å långsamtgående fordon;

nr 9, i anledning av motioner om viss utbildning för erhållande av körkort; och

nr 10, i anledning av motioner angående sammansättningen av vattendomstolarna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner angående anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

I de vid 1969 års riksdag väckta, likalydande motionerna I: 837, av herr Lokander m. fl., och II: 987, av herr Wikner m. fl., hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att uttala sig för att ett årligt anslag ur jaktvårdsfonden av 150 000 kronor borde tillerkännas Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 837 och II: 987 utan bifall.

Reservation hade anförts av herrar Lokander och Wikner, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 837 och II: 987 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för att ett årligt anslag ur jaktvårdsfonden om 150 000 kronor borde tillerkännas Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

Herr LOKANDER (s):

Herr talman! Denna fråga är en gammal bekant, liksom många andra frågor som kammaren har att behandla. Jag skulle kanske kunna nöja mig med att utan vidare yrka bifall till föreliggande reservation, men jag tillåter mig ändå att ta kammarens tid i anspråk några minuter.

Till att börja med vill jag påstå att jordbruksutskottets utlåtande i år har blivit liksom litet magrare till sitt innehåll än tidigare utlåtanden i samma fråga. Man har en känsla av att utskottet får allt svårare att finna ett verkligt motiv för sitt yrkande om avslag på mo-

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

tionerna. Man får lätt den misstanken — om den är befogad eller ej, vågar jag inte yttra mig om — att utskottet inte har särdeles stort intresse för jaktfrågor. Det bestämda intrycket har i varje fall jag fått.

Det har i diskussionerna tidigare framhållits att om man ger anslag till Jägarnas riksförbund så måste även Landsbygdens jägare få anslag. Det motivet har emellertid inte nu återopats. Vi har i dag, genom sammanslagning av dessa två parter, endast två jägarorganisationer.

Det kanske också är på sin plats att nämna att det anslag som motionärerna hemställer om icke skulle medföra att någon extra utgift skulle belasta årets budget. Det rör sig endast om en omfördelning av jaktvårdsfondens medel, och som kammarens ärade ledamöter väl känner till har dessa jaktvårdsfond-medel inbetalats av alla jägare i landet, oavsett vilken organisation de tillhör.

Utskottet skriver i sitt utlåtande: »Svenska jägareförbundet och dess lokalavdelningar utövar enligt beslut av 1938 och 1951 års riksdagar ledningen av jaktvårdsarbetet i landet och åtnjuter på grund därav årliga bidrag ur jaktvårdsfonden till sin löpande verksamhet.» Utskottet anför vidare att kostnaderna för administrationen av jaktvärden skulle öka och administrativ oklarhet uppstå på detta område om anslag enligt motionärernas önskemål beviljades.

Men, herr talman, när det nu finns två jägarförbund i vårt land, vilka båda har jakt- och viltvård på sina program, borde båda förbunden komma i åtnjutande av de anslag ur jaktvårdsfonden som förbundens medlemmar lämnar bidrag till. Det är, i varje fall som jag ser det, ett demokratiskt rättvisekrav och har inget som helst samband med det uppdrag som Svenska jägareförbundet fått. Jag tror absolut inte att kostnaderna för administrationen av jaktvärden skulle öka och administrativ oklarhet uppstå. Det förbund som skulle erhålla

anslaget har arbetat och kommer även i fortsättningen att till övervägande del arbeta med frivilliga insatser.

Det kanske kan tillåtas mig att säga någonting om varför vi har två jägarförbund. Det kan helt kort motiveras på följande sätt: Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare vänder sig till vitt skilda jägarkategorier. Svenska jägareförbundet företräder i stor utsträckning — tillåt mig säga det — de stora markägarnas intressen, medan Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare i större utsträckning företräder de små markägarnas och de marklösas intressen. Ingen kan med fog bestrida detta. De båda förbunden vänder sig med sin verksamhet till olika medborgargrupper, det vill jag också bestämt påstå. Jakt- och viltvärden får, genom att det finns två förbund, en vidare spridning än vad den för närvarande skulle få med en enda jägarorganisation.

Jägarnas riksförbund bildades år 1938. Orsaken var att många jägare ej kunde godta de stadgar som Svenska jägareförbundet då lade fram och som gynnade ägare till stora marker, såsom godsägare och skogsbolag, icke minst de sistnämnda. De jägarorganisationer som nu gått samman vill verka för rationell och ändamålsenlig jakt- och viltvård, bringa kännedom om lagar och förordningar på jaktens område samt verka för en ändamålsenlig jaktlagstiftning så att jakten utvecklas på ett för alla parter framgångsrikt och samhällsnyttigt sätt.

Det är inte heller unikt med två dylika intresseorganisationer. I Finland förekommer enligt uppgift samma sak. Men där är de båda organisationerna sanktionerade av statsmakterna och samarbetar genom en centralorganisation, och de åtnjuter båda ekonomiskt stöd för sin verksamhet.

Jägarnas riksförbund har under de år som gått tillsammans med Svenska jägareförbundet haft några sammanträden där jaktvårdsfrågorna diskuterats.

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

Dessa sammanträden mellan Svenska jägareförbundet och det nybildade förbundet kommer att fortsätta. I motionen framhålles att motionärerna är övertygade om att riksdagen torde ha intresse av att medverka till att samarbete kan upprättas mellan de båda jägarorganisationerna. Ett steg i den riktningen vore att riksdagen beslutade bifalla reservationen. Jag tror att det skulle bidra till ett bättre samarbete mellan de båda jägarförbunden.

Någon har frågat mig, liksom min medmotionär, varför jag engagerar mig så starkt i dessa frågor. Jag kan ge följande svar. Även om jag inte är aktiv jägare har jag alltid varit intresserad av jakt- och viltvård. Jag tänker intressera mig för dessa frågor även i fortsättningen, ty jag anser att jakt skall få bedrivas av alla intresserade jägare på samma villkor. Det är ett rättvisekrav att alla jägare som vill gå ut i skog och mark skall ha samma villkor. Jag ber om överseende för att jag använder ett slitet uttryck, men jag vill ändå säga, att det icke får vara hur mycket pengar plänboken innehåller som avgör om man skall få jaga eller ej. Vi lever, herr talman, ännu så länge i ett demokratiskt land, och det hoppas jag att vi skall få göra även i fortsättningen. Då bör demokratiska principer gälla även på detta område.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid jordbruksutskottets utlåtande nr 4.

Fru LUNDBLAD, MARGIT, (s):

Herr talman! Herr Lokander började sitt anförande med att erinra om att denna motion är en gammal bekant, vilket jag gärna instämmer i. Men han sade också att det verkade som om utskottet inte har något intresse för jaktvårdsfrågorna, och mot det påståendet vill jag absolut protestera. Utskottet har varje gång sakligt och ingående diskuterat igenom motionerna och detta med jaktvårdens och jägarnas intressen för ögonen.

Motionärerna motiverar sin anhållan om anslag till Jägarnas riksförbund bl. a. med att detta förbund i stor utsträckning företräder de marklösa och de små markägarnas intressen. Motsatsen skulle då vara, att Svenska jägareförbundet representerar de stora markägarnas intressen. Att kontrollera detta påstående har inte varit möjligt, och jag undrar om det är riktigt. Jägarnas riksförbund har enligt motionärerna omkring 10 000 medlemmar efter sammanläggningen med Landsbygdens jägare, medan Svenska jägareförbundet har 125 000 medlemmar och 25 lokalavdelningar. Även om i detta land finns många stora markägare undrar jag om det finns 125 000 sådana. Tvärtom omfattar väl Svenska jägareförbundets medlemskader såväl stora som små markägare.

Svenska jägareförbundet och dess lokalavdelningar utövar enligt beslut av 1938 och 1951 års riksdagar ledningen av jaktvårdsarbetet i hela landet och får för detta bidrag från jaktvårdsfonden. Utskottet har också motiverat sitt förslag med att kostnaderna för administrationen av jaktvården skulle öka och administrativ oklarhet uppstå om anslag beviljades till annan jaktorganisation än Svenska jägareförbundet. Detta senare förbund är, vilket redan påpekats, en officiell instans, med en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, för tillvaratagande av jägarnas intressen och för behandling av olika spörsmål inom jaktvårdsarbetet.

Utskottet anser också att en samverkan mellan de båda förbunden skulle kunna bli av stort värde för hela jägarkåren. Av skrivningen i motionen verkar det som om man från Jägarnas riksförbunds sida inte har så stort intresse för en sådan samverkan. Man skriver i motionen bl. a., att en förutsättning för förhandlingar är att inte det ena förbundet har anledning att känna sig tillbakasatt och undertryckt med, som man kan uppfatta det, myndigheternas goda minne. Men om man skall få en samman-

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

slagning till stånd måste man såväl i detta som i så många andra fall kompromissa sig fram utan hänsyn till den egna prestige och med endast jaktvårdens och jägarnas intresse för ögonen.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Det skulle vara en hel del att säga om den mening som herr Lokander givit uttryck för. Det gäller framför allt ett uttalande, som utskottets representant redan vänt sig emot och som även jag kraftigt vill ta avstånd från. Det är inte så som herr Lokander säger att Svenska jägareförbundet alldeles särskilt företräder de stora markägarnas intressen. Jag har varit med i jaktvårdsföreningens styrelse i över 25 år hemma i södra Älvsborg. Jag vet inte om vi har några stora markägare där, förresten, men jag kan försäkra herr Lokander att det finns många små markägare och många medlemmar av jaktvårdsföreningen — som således tillhör Svenska jägareförbundet — som inte alls har några marker, utan bara är jaktintresserade och har intresse för jaktvården.

Jag tycker att jordbruksutskottet handlägger dessa ärenden rätt och riktigt år efter år. Även om det förekommer ett visst samarbete måste den andra organisationen Jägarnas riksförbund betraktas som en konkurrentorganisation till den mycket större organisationen, Svenska jägareförbundet, som ju nästan kan kallas en halvstatlig institution, eftersom staten har stort inflytande över förbundets ekonomi. Kungl. Maj:t utser ju för övrigt ordförande i organisationen.

Herr Lokander sade vidare att man skall tillämpa demokratiska principer. Ja, begreppet demokrati kan tydligen åberopas i alla sammanhang. Jag fattade inte riktigt om herr Lokander menade, att det borde vara tillåtet för alla att

utöva jakt, antingen man har tillgång till jaktmarker eller inte. Det var tankar och idéer som jag hörde framföras här i riksdagen från ett annat parti i mitten av 1940-talet. Men det är väl numera till fullo klarlagt att om jakträtten blir allmän egendom, och kanske kommer in under begreppet allemansrätt, så skulle det bli risk för villebrådets bestånd. Det vilda skulle i stor omfattning bli utrotat. Hur skulle det då gå med jaktvården? En sådan ordning är enligt min uppfattning inte möjlig att tillämpa.

Herr LOKANDER (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten i någon större utsträckning. Till utskottets ärade representant vill jag dock säga, att om man menar något med demokrati i vårt samhälle, borde ju även människor som inte råkar tillhöra Svenska jägareförbundet få tillgodogöra sig något av de medel som finns i jaktvårdsfonden. De 10 000 medlemmarna i Jägarnas riksförbund måste ju ändå utföra en ganska betydelsefull gärning, och jag kan inte förstå att det skulle vara felaktigt att bifalla deras önskemål om anslag ur jaktvårdsfonden.

Det går inte att bestrida, fru Lundblad, att en orättvisa föreligger. Under tidigare år har man gentemot motionärerna brukat framhålla, att det ju finns flera förbund, inte bara Jägarnas riksförbund utan även Landsbygdens jägare. När dessa förbund nu slagits samman säger man: Varför går ni nu inte in i det stora förbundet, Svenska jägareförbundet? Men det skulle innebära att man skulle låta sig praktiskt taget uppslukas, så att rättigheterna skulle bli mindre än de är för närvarande.

Jag tror att samarbetet kan utvecklas. Det har ingalunda varit motionärernas mening att det skulle försämrats. Tvärtom syftar vi till en förbättring.

Till den fråga som ställdes här — om jag inte missförstod den — vill jag

Om anslag ur jaktvårdsfonden till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare

säga att det inte alls är meningen att vem som helst skall få gå ut i markerna och jaga. Avsikten är att det skall vara människor som dels är utbildade på området och dels kan hantera ett gevär och som dessutom är medlemmar i något av förbunden. Därför är det inte särskilt besvärligt att besvara den frågan.

I övrigt yrkar jag, herr talman, än en gång bifall till reservationen.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Jag instämmer i vad fru Lundblad anført. Jag vill även säga till herr Lokander att han har alldeles fel när han påstår att utskottet inte har något intresse av jaktvårdsfrågorna. Han har själv suttit med i utskottet och hört vår diskussion, och den vittnar väl inte om att vi skulle vara ointresserade.

Det är riktigt som herr Lokander säger att det finns två jägarförbund. Men vi skall inte förglömma att det ena jägarförbundet har Kungl. Maj:ts uppdrag att handha ledningen av jaktvården här i landet, och så länge det förhållandet gäller bör vi rätta oss där efter. Då får man betrakta den andra organisationen som en sidoorganisation, och det tycker jag att vi kan göra i detta fall.

Herr Lokander säger att Jägarnas riksförbund inte vill vara med om en sammanslagning därför att man inte kan godkänna de stadgar som gäller för Svenska jägareförbundet. Var skulle vi hamna, om man på andra områden inom organisations-Sverige skulle bete sig på liknande sätt? Många kanske inte skulle vilja godkänna LO:s stadgar. Då skulle de ha rätt att bryta sig ut och ändå begära LO:s stöd. Det kan väl inte vara riktigt.

Det är inte pengarna som avgör om man har rätt att jaga eller får vara medlem i Svenska jägareförbundet. Herr Lokanders påstående i detta avseende är alldeles felaktigt.

Jag hoppas att kammaren följer utskottets förslag, och jag yrkar, herr talman, bifall till detsamma.

Herr LOKANDER (s):

Herr talman! I anledning av herr Mossbergers yttrande måste jag än en gång begära ordet.

Jag skall be att få erinra om att jag sade följande: När Jägarnas riksförbund bildades år 1938 var orsaken den att många jägare ej kunde godta de stadgar som Svenska jägareförbundet då lade fram med hänsyn till att de gynnade en viss kategori av människor.

Till sist vill jag bara säga att utskottet har visat sitt intresse — men endast för Svenska jägareförbundet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lokander begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt

Om kvinnlig tronföljd

hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lokander* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;
Nej — 18.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner angående vidgad rätt till ersättning från älgskadefonden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner angående de hemarbetandes situation och angående en ekonomisk värdering av hemarbete, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om kvinnlig tronföljd

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motion om kvinnlig tronföljd.

I motionen II: 478, av herr *Holmberg*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att grundlagberedningen måtte erhålla i uppdrag att utarbeta förslag till de grundlagsändringar som erfordrades för att införa kognatisk tronföljd i vårt land. Motionären hade anfört, att tre typer av kvinnlig tronföljd vore tänkbara, nämligen *dels* den fullt kognatiska, där den tidigare regentens äldsta barn oavsett kön ärvde kronan, *dels* den kognatiska, där döttrarna efterträdde sönerna och deras avkomma i en syskonskara, *dels* den agnatisk-kognatiska, där kvinnan erhöle tronen då

dynastin icke hade någon man som genom man härstammade från stamfadern. Motionären hade förordat den andra typen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionen II: 478.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sveningsson*, *Hernelius* och *Wennerfors* (alla m), vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 478 måtte anhålla hos Kungl. Maj:t, att grundlagberedningen finge i uppdrag att utarbeta förslag till de grundlagsändringar som erfordrades för att införa fullt kognatisk tronföljd i vårt land utan att rubba den nuvarande successionen; samt

2) av herr *Pettersson*, *Harald*, och herr *Larsson* i Luttra (båda cp) samt herrar *Nelander* och *Ohlin* (båda fp), vilka på återopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 478 måtte anhålla hos Kungl. Maj:t, att grundlagberedningen finge i uppdrag att vid prövning av frågan om statschefens ställning undersöka vilka grundlagsändringar som erfordrades för att införa fullt kognatisk tronföljd i vårt land utan att rubba den nuvarande successionen i första led.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! I vissa frågor sker en förändring i partiernas uppfattning under årens lopp, men i andra frågor däremot sker inte en sådan förändring. Moderata samlingspartiet kommer också i fortsättningen, liksom högerpartiet tidigare, att hävda den uppfattningen att monarkin är en tillgång och av stort värde för vårt land, en uppfattning som jag anser delas av en stark majoritet i landet.

Att vi år efter år fört fram förslag om att kvinnlig tronföljd bör kunna tillämpas framdeles, beror på att vi därmed vill visa vårt intresse för mo-

Om kvinnlig tronföljd

narkin och att vi vill att den skall vara tryggad så långt som möjligt. Det är ett resultat som för oss är angeläget att uppnå. När det blir kunglig arvsföljd även på den kvinnliga sidan är det så långt som möjligt garanterat att den dag inte kommer då det inte finns någon arvtagare till kronan. Frågan om monarki eller republik avgöres inte direkt genom kvinnlig tronföljd, men indirekt kan en sådan ordning ha sin stora betydelse. Även om det ibland göres vissa framstötter och vissa demonstrationer för att monarkin skall avskaffas och ordningen bli en annan vad gäller statschefen och hans ställning — t. ex. de demonstrationer som förekom i år vid det tillfälle då riksdagsledamöterna marscherade till Kungl. slottet för att delta i riksdagens högtidliga öppnande — skulle jag tro att detta inte har så stor betydelse eller är så allvarligt menat.

Från grundlagberedningen har vi fått den uppgiften att frågan om statschefens ställning inte på något sätt behandlas med förtursrätt. Den är, anser utredningen, inte någonting som brådskar. Denna fråga har skjutits långt fram i grundlagberedningens arbetsprogram. Jag har sagt vid tidigare tillfällen — och det kan framhållas även i dag — att de som makten har att besluta och bestämma går sannolikt och väntar på ett mera lämpligt tillfälle än det vi nu har, kanske på att det en dag inte skall finnas någon arvtagare till kronan. Så länge som de kungliga sköter sin uppgift på ett så förnämligt sätt som vi har fått uppleva och erfara, så länge som de kungliga har ett så gott anseende hos en bred allmänhet, är det inte aktuellt eller populärt att åstadkomma en förändring i fråga om statschefens ställning. Risken är inte stor att det fattas beslut om en förändring.

Även om det är mycket måttligt med lyxen och glansen hos kungligheterna i vårt land, vill jag helt och fullt tro att en stor och bred allmänhet har ett intresse av något utöver det vanliga,

det grå, vardagliga och jämstrukna i vårt samhälle. Allmänheten vill så gärna ha det lilla som finns kvar av glansen hos de kungliga och se upp till dessa. De vill inte att denna möjlighet skall gå förlorad.

Som vi framhöll förra året har det varit perioder i Sveriges historia i ungefär 100 år sedan arvsriket här infördes i mitten på 1500-talet, då kungamakten utövats av kvinna. Men då, för några hundra år sedan, var demokratin åtminstone i denna del av världen ett okänt begrepp. På det kungliga enväldets tid var den dåvarande riksdagen misstänksam mot kvinnlig tronföljd.

Ständerna var, som Björn Tarras-Wahlberg skriver i sin bok »Kan kungadömet bevaras», rädda för att en svensk kvinnlig statschef kunde gifta sig med en utländsk furste eller regent och på det sättet komma under inflytande av ett annat land. Sverige, menade man, kunde på detta sätt lätt komma under främmande makt.

De risker av detta slag som fanns i gångna tider finns inget spår av i vår tid, utan oron för dem kan helt avskrivnas. Parlamentarismen och demokratin i ett land kan inte förändras med så enkla medel nu för tiden.

Frågan om kvinnlig tronföljd måste även uppfattas och ses som en jämlikhetsfråga. Det är så vanligt numera att tala om jämlikhet. Det skall vara jämlikhet mellan människorna, det skall vara jämlikhet mellan könen, när det gäller den materiella tillvaron, arbete och tjänster. Talet om jämlikhet förekom i stor omfattning i den senaste valrörelsen, och det används ofta i den dagliga politiska debatten. Jag har inte haft tid att räkna ut hur många gånger ordet jämlikhet användes i årest remissdebatt, men nog skulle en sådan undersökning som resultat lämna en förvånansvärt hög siffra.

Den som inte vill godta kvinnlig tronföljd som en jämlikhetsfråga måste spekulera i något annat. Ty nog skul-

Om kvinnlig tronföljd

le kvinnlig tronföljd fungera lika bra i vårt land som i andra länder där man har den ordningen.

Som vi också har anfört i den här debatten tidigare finns det olika former för kvinnlig tronföljd, dvs. i vilken ordning en kvinnlig arvtagare skall träda in i arvsföljden. Vi har tidigare föreslagit den kognatiska tronföljden, som innebär att kvinnorna i arvsföljden inte får träda till så länge det i syskonskaran finns någon manlig arvtagare. Denna ordning tryggar monarkin lika säkert som den fullt kognatiska. Den senare formen av kvinnlig tronföljd innebär att den äldste av regentens barn träder till och ärver kronan oberoende av om det är en pojke eller flicka. Det är bara åldern som är avgörande.

Motionen var även i år skriven med förslag att den kognatiska arvsföljden skulle tillämpas. Men säkert beroende av den intensiva jämlikhetsdebatt som har förts — vi har också tidigare kritiserats för att vi inte fört fram ett fullt rättvist förslag — har reservanterna från moderata samlingspartiet i samförstånd med vår partiledare Yngve Holmberg, som är motionär, i år reserverat sig till förmån för en fullt kognatisk ordning, dvs. den som innebär att regentens äldsta barn oberoende av kön skall träda till och ärva kronan. Det är den fullständiga jämlikheten mellan kvinna och man till detta höga ämbete. Vi har dock gjort det förbehållet att den nuvarande successionen inte skall rubbas.

I debatten förra året uttalades i denna kammare att någon rättvisa inte fanns i vårt förslag, utan att det var en sardistisk rättvisa som vi föreslog för de kvinnliga arvtagarna till tronföljden. Då vi även på annat sätt blivit kritiserade för att vi inte fört fram ett fullt rättvist förslag, så har vi i vår reservation i år stannat för ett förslag om ett fullt kognatiskt system. Ur rättvisesympunkt kan vårt förslag följakt-

ligen inte kritiseras. Det måste vara ett ur alla synpunkter rättvist förslag.

Nu finns det i dag möjlighet att i handling visa sitt intresse för jämlikhetens idé genom att rösta för vår reservation — handlingar talar mer än ord.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår med 1 betecknade reservation vid utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Svenungsson* (m) och herr *Pettersson, Karl*, (m).

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Efter herr Svenungssons anförande behöver jag inte så mycket utveckla de synpunkter som kan ligga bakom de två reservationer som avgivits i detta ärende.

Vi har emellertid för vår del inte kunnat helt ansluta oss till den av moderata samlingspartiet avgivna reservationen. Gemensamt för de båda reservationerna är att det i dag råder oklarhet om huruvida grundlagberedningen kommer att ta upp frågan om kognatisk tronföljd vid sina överväganden om statschefens ställning. Vi hemställer därför i den med 2 betecknade reservationen att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t att grundlagberedningen får i uppdrag att vid prövning av frågan om statschefens ställning undersöka vilka grundlagsändringar som erfordras för att införa fullt kognatisk tronföljd i vårt land — och här kommer en av skillnaden mellan de två reservationerna — utan att rubba den nuvarande successionen i första led.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till den med 2 betecknade reservationen.

Herr **SÖRENSON** (fp):

Herr talman! Jag har i konstitutionsutskottet anslutit mig till majoriteten, som yrkat avslag på den föreliggande

motionen. Jag vill mycket kort motivera varför jag följt en sådan linje.

Grundlagberedningen har till klart uttalad uppgift att ta ställning till frågan vad slags statskick vi skall ha — om vi skall ha monarki eller republik — och till frågan om statschefens ställning. Om grundlagberedningen skulle komma till den slutsatsen att det bäst skulle gagna vårt land med en monarkisk statschef, tar jag för givet att all slags aktuell tronföljd tas upp till behandling och diskussion — också frågan om den fullt kognatiska tronföljden som de som avgivit de två reservationsparen är så angelägna om. Det förefaller mig otroligt att en beredning i ett land på den nivå som vi väl ändå befinner oss på skulle diskutera frågan om tronföljd utan att belysa den i alla dess aspekter.

Det sägs i båda reservationsparen att det inte är säkert att grundlagberedningen kommer att diskutera frågan om den fullt kognatiska tronföljden. Jag har inte kunnat ansluta mig till en sådan skrivning. Jag finner det självklart att en ansvarig beredning, om den vill ha en monarki, verkligen också tar upp till behandling den aktuella frågeställningen. För mig är det ytterst angeläget att säga att jag icke upplever detta ärende som ett ärende gällande monarki eller republik. Det är mig totalt främmande att i denna situation dra in den frågeställningen. Den har inte funnits i mina tankar, och därför blir en del av den argumentation som herr Sveningsson framfört för mig alldeles meningslös. Vi diskuterar inte statsskicket för närvarande, och jag har ingen som helst anledning att ta någon ställning i det ärendet.

Vi är alla medvetna om att frågan om riksdagsmännens ställning till den nuvarande statschefen, vår konung, är mycket känslig, delvis inflammerad. Kanske beror denna situation på massmedias alltför stora ambition att tolka in i ledamöters inställning avgöranden i den eller den frågan. Jag vill gärna säga att jag inte känner särskilt stor

Om kvinnlig tronföljd

sympati för det sättet att utifrån sätta press på riksdagsmännens agerande, men det är en annan fråga. Det här ärendet berör emellertid inte frågan om monarki eller republik, och jag har ingen som helst anledning att yttra någon mening i det stycket.

Det finns en motion, i vilken det begärs att riksdagen skall säga till grundlagberedningen att undersöka frågan om kognatisk tronföljd. I två reservationer begärs att vi skall vara mera demokratiska och i stället be grundlagberedningen undersöka frågan om fullt kognatisk tronföljd. Man kan säga att reservationerna innebär en utveckling, ett närmande till demokratiska ideal. Men hela problematiken är inaktuell, såvitt jag kan se, och därför, herr talman, har jag följt utskottets majoritet och vill biträda yrkandet om avslag på den föreliggande motionen.

Herr PETERSSON, GEORG, (s):

Herr talman! Jag kan följa herr Sörensons resonemang ända fram till en punkt där jag sätter ett mycket stort frågetecken, nämligen när han talar om att situationen skulle vara inflammerad. Jag har en känsla av att det visst inte är fråga om någon inflammation. Det råder fullt förtroende för vår nuvarande konung. Detta är en sak för sig, men jag tycker att herr Sörensons yttrande var ett tråkigt inslag.

I själva sakfrågan är det, som herr Sörenson sade, riktigt att grundlagberedningen har att pröva frågan om statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Den prövningen har redan påbörjats, men det är en svår fråga. Såvitt jag förstår, kan det inte komma fram något förslag i så god tid att det kan föranleda ett beslut 1970 vilket får vila till 1971. Det blir först inför nästa valtillfälle som frågan kan komma upp. Att nu aktualisera frågan om ändring av tronföljden anser jag vara att försöka springa före det utredningsarbete som pågår, och med hänsyn

Om kvinnlig tronföljd

till det arbetet ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Det är alltid svårt att hitta rätt ord för vad man vill säga. Tydligt valde jag fel ord när jag sade »inflammerad». Vad jag ville säga var att situationen är en aning irriterad. Det berör inte riksdagens eller utskottets hållning till den nuvarande statschefen. Det är mig fullständigt främmande att göra sådana uttalanden. Å andra sidan har jag trott mig känna mig in så mycket i folks reaktioner att jag vågade säga att folk känner denna sak som väldigt sensitiv och tycker att vissa riksdagsmän beter sig litet underligt. Statschefen som sådan lämnar jag alldeles åt sidan i detta avseende. Det är angeläget att framhålla den saken för att inte någon fläck skall falla på min ringhet.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Herr Harald Pettersson sade i sitt inlägg att skillnaden mellan de båda reservationerna låg i sista raden, »successionen i första led» respektive »den nuvarande successionen». Det är riktigt att det är en skillnad, men det finns en annan skillnad också. Den första skillnaden kanske inte har så stor betydelse. Den andra skillnaden är att reservationen från ett antal folkpartister och centerpartister i utskottet innebär en begäran om en förutsättningslös utredning, medan däremot moderata samlingspartiets reservation innebär en beställning av färdig grundlagstext från grundlagberedningen. Detta kanske i klarhetens intresse bör sägas.

Jag hade väldigt svårt att följa med i herr Sörensons resonemang både före och efter det senaste inlägget. Den inflammation och den sensitivitet han talade om förefaller för ögonblicket vara koncentrerad till ett parti, men det behöver vi kanske inte ta upp i detta sammanhang.

Hans resonemang i övrigt att denna motion och dessa reservationer icke har med frågan om monarki och republik att göra är inte helt riktig, eftersom i motionen uttryckligen framhålles önskemålet att trygga monarkins ställning för framtiden i vårt land. Där finns ett samband, herr Sörenson.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Bara en kommentar till herr Hernelius. Jag tror inte att sensitiviteten är koncentrerad till ett parti utan till en del människors reaktioner för ett parti.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Sveningsson*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Pettersson, Harald*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i den av honom m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sveningsson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Sveningssons* yrkande.

Herr *Pettersson, Harald*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsat-

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

tes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 10 antager det förslag, som innefattas i den av herr Sveningsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr Harald Pettersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Sveningsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 27;

Nej — 35.

Därjämte hade 71 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Harald Pettersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Harald*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 50.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk jämte motioner.

I propositionen nr 11 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 24 januari 1969, föreslagit riksdagen att till Teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 200 000 kronor.

I december 1968 hade avtal träffats om att Svenska Skifferoljekoncernen — i vilken bland annat Duroxföretagen inginge — till AB Gullhögens Bruk skulle överlåta koncernens anläggningar för lättbetongtillverkning m. m. Avtalet innebure vidare, att staten skulle teckna 50 000 aktier i AB Gullhögens Bruk. I propositionen hade föreslagits att 20,2 miljoner kronor skulle anvisas till teckning av aktierna.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

dels de likalydande motionerna I: 909, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, och II: 1045, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 910, av herr *Johansson, Knut*, och herr *Högström*, samt II: 1044, av herr *Henningsson m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock de likalydande motionerna I: 911, av herrar *Skårman* och *Skagerlund*, samt II: 1043, av herr *Antby m. fl.*

I motionerna I: 909 och II: 1045 hade hemställts, dels att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta att till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 200 000 kronor, dels att vederbörande utskott måtte utreda och i sitt utlåtande lämna en fullständig redovisning av samtliga omständigheter kring det aktuella aktieförvärvet och dess sammanhang med förlusterna i det i Svenska Skifferoljeaktiebolagskoncernen ingående Svenska Durox AB, varvid även måtte utredas huruvida statsmakternas engagemang från företagsekonomiska synpunkter vore försvarligt.

I motionerna I: 911 och II: 1043 hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 11 måtte beakta vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 909 och II: 1045, I: 910 och II: 1044 samt I: 911 och II: 1043, samtliga motioner i vad de avsåge teckning av aktier, till Teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 20 200 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 909 och II: 1045 samt I: 911 och II: 1043, samtliga motioner i vad de icke behandlats under 1.

Reservation hade anförts, beträffande utredning om Duroxföretagen, av herrar *Virgin* (m), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Levin* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Mattsson* (cp), *Enskog* (fp), *Lothigius* (m) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 909 och II: 1045 samt I: 911 och II: 1043 anhålla, att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte redovisa av reservanternas förordad utredning om Duroxföretagen.

Herr OTTOSSON (m):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 33 har behandlats Kungl. Maj:ts proposition nr 11, i vilken anmälts att ett avtal har träffats genom vilket Duroxföretagen överlätits till AB Gullhögens Bruk för en köpeskillning av 29 miljoner kronor, vilken summa av köparen skall erläggas enligt i propositionen angiven överenskommelse med 5 miljoner kontant och återstoden i form av en revers med tjuguarig amorteringstid.

I Kungl. Maj:ts förslag ingår vidare att staten skall teckna 50 000 aktier i AB Gullhögens Bruk för en köpeskillning av 20 miljoner kronor, vilket inklusive stämpelkostnader innebär ett anvisande av ett investeringsanslag på 20,2 miljoner kronor.

I anledning av propositionen har utskottet haft att behandla bl. a. två motionspar. Motionärerna har inte haft någon erinran mot den nämnda aktieteckningen och tillstyrker alltså propositionen i denna del. Motionärerna har emellertid begärt att vederbörande utskott låter utreda och i sitt utlåtande

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

lämnar en fullständig redovisning av de omständigheter som gjort att ett företag som år 1965 ansågs vara en fin affär efter tre års statligt ägande drivits till konkursens brant och nu skall räddas genom att återföras till den enskilda företagsamheten.

Motionärernas begäran om en sådan utredning genom utskottets försorg har utskottets majoritet inte kunnat biträda. En reservation av utskottets borgerliga ledamöter har därför varit enda möjligheten att begära att riksdagen får en objektiv redogörelse för Duroxföretagens verksamhet under den tid företagen varit i statens ägo. Jag vill framhålla att om ett företag i enskild ägo hade haft en ekonomisk ställning liknande den Durox hade vid halvårsskiftet 1968 hade det enligt gällande lagar varit skyldigt att inställa betalningarna och begära sig i likvidation. I samband därmed hade det också genom likvidationsförvaltningen varit skyldigt att lämna en redogörelse för orsakerna till fallissemang. Även frågan om styrelsens ansvar skulle då ha blivit belyst.

I utskottets motivering ger majoriteten uttryck för den meningen att propositionen ger entydiga och uttömmande svar på de väsentliga frågor motionärerna ställt och att propositionen belyst de problem motionärerna tagit upp. Man pekar bl. a. på marknadsutvecklingen för lättbetong och investeringar i en ny produktenhet. I propositionen har vidare lämnats en ekonomisk redogörelse, upprättad av Bohlins revisionsbyrå AB i Örebro.

Men läsningen av bilaga A från den revisionsbyrån ger inte heller något entydigt och uttömmande svar. Om man studerar denna bilaga, som är ställd till styrelsen för Svenska skifferolja AB och Duroxkoncernen i Stockholm, finner man att där talas om uppskattad balansräkning, preliminära balansräkningar för koncernens bolag och en preliminär koncernbalansräkning. Man kan vidare läsa:

»Genom kommissionsavtal av år 1966 har Duroxbolagen överlåtits sina rörelser samt till dessa hörande tillgångar och skulder på SSAB. Med anledning härav har inom koncernen inga egentliga särbokslut upprättats för de olika bolagen utan resultatet och ställningen för den gemensamma rörelsen har sammanförts i ett bokslut. Det har på grund härav visat sig vara förenat med vissa svårigheter att exakt uppdelat resultatet mellan de olika bolagen. För att kunna genomföra uppdelningen har vi trängt in i det underliggande räkenskapsmaterialet och utgått från bokföringsallat etc. Vi måste därför reservera oss för att oavsiktliga felaktigheter eventuellt kan förefinnas i bilagorna 1—3. Resultaten för år 1968 är preliminära.»

Det heter vidare i denna bilaga att på grund av att bokslutet per den 31/12 framtagits under tidspress har det ej varit möjligt att utreda och i balansräkningen ange beloppen för ställda pantar och ansvarsförbindelser.

Även om marknadsutvecklingen och vissa investeringar är en del av orsakerna kan dessa förhållanden inte ensamma ha bidragit till att ett företag som 1965 ansågs vara en god affär — och i redogörelsen i publikationen Statliga företag utgiven av finansdepartementet och daterad i september 1968 ges beskedet att »förutsättningarna för koncernens produkter anses för 1968 vara goda» — redan i oktober 1968 ansågs vara konkursmässigt.

Jag har vid behandlingen i femte avdelningen framhållit att det är helt naturligt att ett statligt företag, lika väl som ett enskilt, kan råka i ekonomiska svårigheter, särskilt i dagens hårda konkurrens, och även att det inte finns någon anledning att längre än nödvändigt »suga på den karamellen», som utskottets majoritet uttryckte sig. Men för att vi reservanter inte skall riskera att få tänderna fördärvade av sötsaker, borde den utredning som här begärts ha lämnats utan begäran. Vi hade då kanske

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

kunnat svälja karamellen även om den inte varit söt.

Den negativa hållningen från regeringspartiets sida att inte vilja lämna en fullständig redovisning av Duroxaffären rimmar för övrigt illa med direktiven för den utredning som tillsatts av statsrådet och chefen för industridepartementet. I dessa direktiv kan man läsa bl. a. följande:

»Utredningen torde i sitt arbete knappast kunna undgå att komma in på frågan, huruvida den ordning som för närvarande gäller för ekonomisk upplysning från olika slag av företag är tillfredsställande med avseende på de syften utredningen skall söka tillgodose. För att tillfredsställa önskvärdheten av likvärdig information kan en vidgad redovisning framstå som önskvärd såväl i fråga om materialets omfattning som i fråga om publiceringsfrekvensen.»

Herr talman! Jag förmodar att dessa krav skall ställas på såväl enskild som statlig företagsamhet, och det hade funnits en möjlighet att här föregå med gott exempel och utan anmodan lämna en fullständig redogörelse. Enligt reservanternas mening måste det vara till gagn för statlig verksamhet och förtroendet för statliga investeringar att önskemål om bättre information och insyn tillgodoses. Detta är också en av förutsättningarna för att man skall kunna dra lärdom av Duroxaffären.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag vill understryka att reservationen inte är tillkommen i anledning av yrkandet om teckning av aktier i Gullhögens bruk utan att den har tillkommit därför att vi ansett att det borde göras en utredning kring Duroxaffären — dess bakgrund, genomförande och avveckling. Därvidlag har vi alltså inte fått utskottsmajoriteten med oss.

När utskottet säger att det genom propositionen lämnats entydiga och utförliga svar, tar man väl ändå till ord som inte har täckning i verkligheten. Man hänvisar vidare till de kommunikéer som avlämnats i samband med avvecklingen i december. Men även de innehåller mycket knappa upplysningar och ger absolut inte en utförlig redogörelse för hur man kommit i denna situation och vad som var de verkliga motiven till att en avveckling måste ske. Jag vill erinra om att Durox 1965 inköptes trots ett betydande motstånd i riksdagen från som jag tror samtliga partier. Även på socialdemokratiskt håll restes starka erinringar mot denna affär. Man ansåg att den inte var affärsmissigt riktigt underbyggd, att den var riskabel och att priset var för högt.

När affären ändå kom till stånd vill jag för min del beklaga att den inte lyckades. Jag anser att man nu har kommit i en sämre situation med en mycket stark dominans på detta avsnitt av byggnadsmaterialbranschen. Att försöket misslyckades innebär en allvarlig förlust.

Detta är en fråga av mycket betydande allmänt intresse och givetvis av stort intresse för riksdagen, som varit med om att besluta affären från början och nu också får vara med om att ta konsekvenserna. Jag tycker att det vore en självklar åtgärd att redovisa denna affär på ett öppet och riktigt sätt. Det är ju ändå ganska extraordinära meddelanden man har fått i frågan. Förlusten på dessa tre år var betydligt över 100 000 kronor per anställd eller 45 miljoner. Det var alltså en ganska stor förlust i förhållande till företaget storlek och den korta tid under vilken företaget hann verka. Bara det motiverar att man borde få litet mera upplysningar. Statsrådet Wickman uttalade i höstas här i kammaren att han välkomnade denna debatt kring Durox. Han menade att Duroxaffären var lärorik och skulle ge aspekter på handläggningen av dessa frågor i fortsättningen.

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

Det hade varit en logisk följd av detta resonemang att man — när man fått perspektiv på frågan — lämnat en uttömmande redogörelse över den.

Det finns en rad aktuella frågor kring det statliga företagandet. Vi har förslag om att förbättra den statliga företagsdemokratien och informationen till de anställda inom statliga företag. I Duroxfallet uppvisades raka motsatsen till en god information, och därför borde det här lämnas en belysning i frågan.

Vi diskuterar likaså åtgärder beträffande de statliga företagens ledning, och det pågår en utredning om bättre kontakt mellan samhälle och näringsliv. Alla dessa aktuella frågor gör det självklart att man borde få en allsidig belysning av det lärorika exemplet Durox.

Jag anser utskottets negativa inställning vara ett felgrepp. Jag vill för min del tro att det ändå kommer en redogörelse för denna fråga. Det ligger i demokratins självklara principer att man öppet och ärligt redovisar sådana här saker. Det kunde vara till ett gott föredöme även för enskilda företag i deras handlande. Jag vill inte sätta statliga företag i särklass, men jag tror ett initiativ från statsrådets sida skulle vara ett gott föredöme för näringslivet i övrigt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Efter herrar Ottossons och Olssons anföranden kan det synas inte vara mycket mer att säga i denna fråga, men jag vill ändå anföra ett par historiska synpunkter. Jag skulle vilja peka på de motioner, I: 911 och II: 1043, där folkpartirepresentanter framhållit att meningarna var mycket delade när frågan om förvärvet av Durox behandlades av riksdagen i slutet av 1965.

I en reservation i statsutskottet, som bl. a. folkpartiledamöterna biträdde, hette det att de uppgifter som lämnats utskottet till komplettering av de knapphändiga uppgifterna i statsrådsprotokollet rörande värdet av aktierna i Duroxkoncernen inte har övertygat utskottet om att köpeskillingen för aktierna

är skäligen. Köpeskillingen synes inte obetydligt överstiga det beräknade substansvärdet, och även avkastningsvärdet tyder på ett betydande överpris.

Regeringens representanter hade dock en annan mening. Trots varningar från egna i riksdagen ansåg man att detta var ett bra köp.

De utredningar som föregick köpet av Duroxföretaget 1965 var alltså tydligen otillfredsställande när det gällde bedömningen av såväl marknadsförutsättningarna som produktionsförhållandena osv. Konkurrensen inom branschen visade sig också så stark att Durox inte förmådde med framgång hävda sig.

Insynen i Duroxföretagen har inte varit tillfredsställande. Vi känner alla till att det framförts skarp kritik i den frågan såväl från representanter från Skövde stad som från företrädare för arbetare och tjänstemän. Allt detta tillhör det förflutna.

Det har varit otillfredsställande att riksdagen inte fått någon effektiv möjlighet att följa en verksamhet som visat sig så förlustbringande. Förlusten har drabbat även skattebetalarna. Av de uppgifter som så sent som hösten 1968 producerades i skriften Statliga företag — det har herr Ottosson påpekat — kunde man lätt få den uppfattningen att situationen inte var så svår. Men jag skall göra ett tillägg till det citat som herr Ottosson gjorde, ty det var inte fullständigt. Det står där också »den pågående intrimningen av den nya lättbetongfabriken i Skövde skulle komma att negativt påverka koncernens resultat och medföra viss rörelseförlust även 1968». Så stod det alltså i fortsättningen. Men trots detta kunde man inte undvika att få den uppfattningen att det ändå inte var så dåligt ställt med företaget som det sedan visade sig vara.

Därför är överlåtelsen av Durox till Gullhögen det bästa och enda som kan göras i nuvarande situation. Ingen har heller yrkat avslag på det investeringsanslag på 20 200 000 kronor som tagits upp i riksstaten.

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

Men om vi skall dra lärdom av Duroxaffären är det enligt reservanternas uppfattning nödvändigt att få en öppen och allsidig redovisning av omständigheterna kring Duroxföretagets utveckling. Vi anser inte att vi har för stora anspråk, när vi kommer med en begäran att Kungl. Maj:t snarast möjligt för riksdagen redovisar en så fullständig utredning som möjligt beträffande Duroxföretaget, särskilt som vi har anledning kräva en ordentlig utredning, då det gäller ett statligt företag.

När det gäller offentliga medel har vi om möjligt ännu större ansvar och ännu större skäl att som politiker begära en fullständig redovisning. Man pekar på att inte heller i privata företag är redovisningen alltid till fyllest, och det kan så vara, men jag tycker att man skall göra en liten åtskillnad och kunna kräva mera när det gäller ett statligt företag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Som motionär i denna fråga har jag efterlyst en närmare redovisning av förspelet till och över huvud taget spelet kring statens förvärv av Svenska Durox AB. Emellertid har här nu och även tidigare sagts så mycket i denna fråga att jag i likhet med herr Nyman kan inskränka mig till att i huvudsak instämma i de anföranden som tidigare hållits av herr Ottosson och herr Olsson.

Därjämte skulle jag ytterligare och med tyngd vilja ställa kravet på en redovisning av förspelet till Duroxköpet. Med hänsyn till den även relativt sett förvånansvärda felbedömning som här skett är det enligt min uppfattning ett anständighetskrav att vi får klarhet om den förmenta sakkunskap som stått regeringen till tjänst i den misslyckade affären.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten har inte kunnat dela reservanternas uppfattning om att en ytterligare redovisning av Duroxaffären, utöver vad som redan skett i propositionen och i de interpellationsdebatter som förekommit vid höstriksdagen, skulle vara nödvändig.

Enligt utskottets mening har departementschefen på ett klart och uttömmande sätt gett svar på de mera väsentliga frågor och problem som motionärerna önskar få belysta. I propositionen redovisas sålunda såsom en väsentlig orsak till den uppkomna situationen den marknadsutveckling för lättbetong som ägt rum under senare år. Den tillbakagång som skett har väl delvis orsakats av den konjunkturedgång som började under senare delen av 1965 och av att konkurrensen med andra byggmaterial hårdnat, vilket gjorde att den uppåtgående kurva som detta byggmaterial visade under första delen av 1960-talet bröts ungefär 1965. Till detta kommer så de betydande investeringar som gjorts sedan man förvärvade företaget, vilka enligt propositionen uppgår till 40 milj. kronor. I en bilaga till propositionen finns, såsom de föregående talarna har erinrat om, en ekonomisk redogörelse utförd av en revisionsbyrå, vilken kommit fram till en förlust på 44 miljoner kronor.

Utöver denna redovisning hänvisar utskottets majoritet till den information i ärendet som tidigare har lämnats bl. a. i den interpellationsdebatt i frågan som ägde rum i denna kammare den 12 december förra året. Statsrådet Wickman lämnade då en utförlig redogörelse i frågan. Han framhöll bl. a.: »Låt mig upprepa vad jag tidigare har sagt: naturligtvis har det skett misstag i Duroxaffären.» Men mot bakgrund av detta konstaterande framhåller han: »Den lärdom vi kan dra av Duroxaffären ur statlig ägaresynpunkt är att vår apparat att sköta det statliga ägarin-

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

tresset icke haft den kapacitet som är önskvärd. Vi har också tidigare varit medvetna om att ett viktigt reformområde ligger framför oss i detta avseende. Detta arbete har inletts långt innan dagens debatt.

Låt mig säga att en av Duroxaffärens lärdomar kommer att materialiseras i en annan och som vi hoppas effektivare organisation för skötseln av de statliga företagen.»

Beträffande diskussionen om informationen inom företaget, som senast herr Olsson var inne på, framhöll statsrådet följande: »Jag kan gärna vitsorda att informationen inom företaget icke har fungerat tillfredsställande. Det är ett problem, som vi tar upp också i de andra företagen, och vi kommer inom kort att inleda en aktivitet för att förbättra de anställdas tillgång till information och deras möjligheter till medverkan i företagen.»

Av det anförda framgår väl att utskottsmajoriteten har rätt när den konstaterar att det har lämnats en entydig och enligt vårt förmenande uttömmande information i den här affären. Här har väl inte i något avseende gjorts försök att undanhålla något.

Mot den bakgrunden har jag mycket svårt att förstå den borgerliga oppositionens agerande i denna fråga sett ur rent sakliga synpunkter. Det enda som kan förklara det stora intresse som visas i den är väl att man tror sig kunna göra partipolitik av densamma. Annars skulle man väl kunna räkna med att de ärade företrädarna för reservationen vore lika intresserade när exempelvis ett privat företag får det besvärligt. Då har jag inte märkt att det är någon trängsel i denna kammars talarstol. När Oskarshamnsvarvet, för att ta ett exempel från mina egna bygder, bröt samman med i runt tal 1 500 anställda och då man utan överord kunde tala om en privatkapitalistisk katastrof som skakade en hel stad och en hel bygd, då var det mig veterligt ingen av herrarna

som begärde initierade detaljer om orsakerna till det inträffade.

Nu gäller det ett statligt företag, och då tror man, som jag nyss framhöll, att det går att göra partipolitik av saken. Genom att göra en stor affär av den här frågan tror jag att man genom misskreditering av den statliga verksamheten vill bromsa dess expansion. Men det kommer inte att lyckas. Där tror jag att näringslivets företrädare ser mera klart och realistiskt på utvecklingen, när de bokstavligt talat över huvudet på den borgerliga oppositionen inleder ett på saklig grund förankrat samarbete med regeringen, dvs. statsmakterna, på det sätt som nu sker på en rad områden inom näringslivet, bl. a. i samband med den här affären. Medan detta sker på det rent sakliga och praktiska planet lever den borgerliga oppositionen kvar på skansar från 1800-talet, som för länge sedan blivit underminerade av utvecklingen och som av den anledningen enligt mitt förmenande är hopplösa att försvara.

Låt mig efter dessa synpunkter också mer direkt bemöta de olika inläggen här i kammaren. Herr Ottosson talade om att enskilda företag gör konkurs när de får det besvärligt. Det är inte alltid de gör det! I det exempel som jag nämnde har inte den möjligheten till redovisning förelegat. Det är alltså inte så entydigt och säkert att det alltid går den vägen. Herr Ottosson var också inne på bokföringsbyråns reservation, men den reservationen är, förmodar jag, en rutinmässig åtgärd som väl alltid sådana företag vidtar för att gardera sig för felaktigheter som man inte kan förutse. Det finns därför inte anledning att dra alltför långtgående växlar på en sådan reservation.

Vidare hoppades herr Ottosson att oppositionen genom vår medverkan inte alltför länge skulle behöva suga på karamellen. Jag tror, herr Ottosson, att hur vi än agerar från majoritetens sida och hur rädda ni än är om edra

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

tänder inom oppositionspartierna, så kommer ni nog att vilja suga på den karamellen åtminstone över 1970.

De olika talarna har också återkommit med begäran om en uttömmande redovisning. Det vore kanske lämpligt att man här något mera preciserade vad man menar. Jag tycker mig inte ha förmärkt, exempelvis under utskottsbehandlingen, att intresset har varit särskilt stort när det gäller att få information. Som mina ärade vänner från utskottets femte avdelning vet är det ganska vanligt att man inom utskottet begär att få föredragningar från vederbörande departement. Inte minst från den borgerliga sidan uttalas ofta önskemål om information, och det har nästan i samtliga stora frågor förekommit att företrädare för vederbörande departement har lämnat en uttömmande och mycket värdefull information. I denna fråga har sådan information av någon anledning icke aktualiserats. Det har icke begärts att en sådan redovisning skulle lämnas från industridepartementet. Det rimmar dåligt med reservationen och talet om att man begär en uttömmande redovisning, när man inte ens vid förbehandlingen av ärendet, innan det kommer upp i kammaren, har intresse av att få lyssna till vad departementet kan ha att anföra utöver vad som redan redovisats i propositionen.

Slutligen sade herr Nman att man kan kräva mer av staten än av det enskilda näringslivet. Det kan jag inte hålla med honom om. Men man kan utan tvekan, det är vi helt överens om, ställa samma krav på staten som på näringslivet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Herr Bertil Petersson ifrågasatte sakligheten i våra anföranden. Jag talar bara för mitt eget och

frågar om det var något osakligt i det. Jag anförde argument på argument varför det borde vara en allmän redovisning. Det är en självklart demokratisk uppgift att ett samhällsligt organ lämnar en redovisning när så många begär det i en fråga som vi nu diskuterar.

Men hur var det med sakligheten, när herr Bertil Petersson alltså kom med beskyllningen att vi tänkte göra partipolitik av denna fråga? Där brast det i saklighet. Om man vill undvika att göra partipolitik av denna fråga är det väl bäst att lämna en allsidig redogörelse av ärendet. Det är väl det man oftast tillgriper i ett demokratiskt samhälle. Om det är risk för mygel, att det görs partipolitik eller att man i något avseende tillskansar sig särskilda fördelar, då lämnar man väl en redovisning, en allmän information. Jag tror faktiskt att det också kommer att sluta med att vi får en sådan allmän redovisning av detta ärende.

Herr Petersson frågar också varför vi inte begärde att få en belysning av dessa frågor i utskottet. Vi hade inte haft något emot en sådan belysning, men jag tror inte att en redovisning i utskottet hade täckt det behov av allmän information som motionerna och reservationen efterlyser. Jag tror det erfordras en betydligt mer bearbetad redovisning här.

Sedan tror jag inte att vi behöver stå i denna talarstol och ange vilka upplysningar vi vill ha. De som får den uppgiften kommer säkert att vara kapabla att lämna en allsidig och uttömmande utredning av bakgrunden till denna affär, dess genomförande dess korta livstid och dess avveckling. Det behöver vi inte närmare gå in på från denna talarstol.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Det finns givetvis många förklaringar till att det inte har gått så bra för Durox. Herr Bertil Petersson pekade på en, som vi hört talas om tidi-

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

gare, nämligen marknadsutvecklingen. Det är mycket möjligt att den har bidragit till det dåliga resultatet, men det var också en sak som herr Petersson inte nämnde något om, nämligen den anläggning som man kostade på många miljoner kronor. Herr Petersson nämnde 40 miljoner. Jag tror det var 34 miljoner som man investerade. Men det var en anläggning, herr Petersson, som stod i ett och ett halvt år. Det skulle vara mycket värdefullt att få veta varför en dyrbar miljonanläggning står oanvändbar under ett och ett halvt år. Jag har hört att det var felkonstruktioner på maskiner. Jet vet inte om det är riktigt. Vi kanske kan få höra något av den som känner till saken. Här har vi alltså en anledning att ta reda på hur det kunde gå till att en så stor investering stod oräntabel. Det måste väl finnas vissa orsaker till det.

Herr Petersson berörde också informationsproblemet. Det tycks vara ett stort problem överallt, inte bara i statliga företag utan också i privata, att bedriva informationsverksamhet på ett riktigt sätt. Vi har ett mycket färskt exempel på det från min hemstad Västerås, nämligen centrala flygverkstaden och den behandling och den information som personalen där har fått och som jag kan läsa om i min hemortstidning nästan varje dag. Om herr Petersson läser Statsanställd, som ligger här utanför kammaren, så skall han finna en stor artikel om CV-karusellen.

Vidare har man frågat varför vi reserveranter inte begärde att få höra något från industridepartementet. Det är möjligt att vi skulle ha gjort det, men då frågar jag: Varför var ni från socialdemokratiskt håll inte intresserade av att fråga? Ni visste ju vilka anmärkningar vi hade. Ni borde ha varit lika angelägna att lägga det hela till rätta för oss, och då hade det kanske inte blivit någon tvekan om kritiken verkligen var sakligt motiverad. Jag menar därför att ni inte bara bör skylla på oppositionssidan inom avdelningen,

utan jag tycker att ni har lika stort ansvar att begära att få informationer från industridepartementet.

Det vore mera att säga i denna fråga, men jag avstår.

Herr OTTOSSON (m):

Herr talman! Jag reagerade något mot den historieskrivning som den ärade talesmannen för utskottet gjorde när det gällde behandlingen av ärendet i femte avdelningen. Detta har bemötts av herr Nyman och herr Johan Olsson, och jag har därför inte någon anledning att gå in på detta. Men det är väl ett faktum att det i motionen begärts en utredning genom utskottets försorg som redan skulle ha varit bifogad det utlåtande vi i dag behandlar i riksdagen. Det fanns emellertid inte något intresse från majoritetens sida att göra en sådan utredning.

Herr Bertil Petersson gjorde i slutet av sitt anförande några utfall mot oppositionen. Jag tror inte att man kan beskylla de borgerliga ledamöterna med anledning av reservationen för att föra en 1800-talspolitik. Vi har nog ungefär lika stora erfarenheter av modern näringspolitik som många andra. Med anledning av uttalandet att vi skulle suga på denna karamell över 1970 års val vill jag säga att det närmast var för att slippa detta, herr Bertil Petersson, som vi begärde denna utredning så att saken skulle vara utagerad. Det kan hända att det till 1970 års val kan komma en ny affär så att vi slipper suga på denna.

Om vi skall se på denna affär ur utredningssynpunkt, finner vi att det är tre misstag som begåtts. Det första var inköpet. Anläggningen var otroligt hårt nerkörd, och det pris som betalades var alltför högt. Detta konstaterades i den debatt som ägde rum redan vid den tidpunkt då förvärvet gjordes. Det är en av anledningarna till det hela.

Det andra misstaget var att det gjordes en tillbyggnad som kostade 40 miljoner kronor. Jag tror att den investe-

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

ringen inte var marknadsmässigt be-
tingad.

Det tredje misstaget har relaterats i
propositionen. Man anskaffade maski-
ner för mycket höga kostnader, något
som blev ett totalt misslyckande.

Det sägs därutöver att man under
de år man drivit detta företag för att
öka sin marknadsandel på den svens-
ka marknaden använt en pris- och ra-
battpolitik som medfört att man givet-
vis kunnat öka marknadsandelen men
i stället fått en olösam tillverkning.
Jag måste säga att det är mycket en-
kelt för vilket företag som helst, stat-
ligt eller enskilt, att öka sin marknads-
andel, om man inte behöver ta hän-
syn till att man måste täcka de kost-
nader som är förbundna med varans
framställning. Vi smålänningar som har
småindustrier skulle haft mycket, myc-
ket större företag om vi hade sluppit
att ta denna hänsyn, men vi är tyvärr
tvingade därtill.

Jag vill bara erinra herr Bertil Pe-
tersson om att jag redan i mitt första
inlägg sagt att jag inte skiljer mellan
statliga och enskilda företag utan att
jag har lika stora pretentioner på båda
två. Herr Bertil Petersson nämnde Os-
karshamnsvaret. Jag vill med anled-
ning därav säga att om ett varv går
omkull eller går i konkurs eller träder
i likvidation, görs det en likvidations-
utredning. Man får genom konkursför-
valtningen, genom ackordscentralen el-
ler den som har hand om det hela en
verklig utredning som belyser anled-
ningarna till detta resultat. Det kan
vara värdefullt för alla parter att i
varje sådant här fall, även när det gäl-
ler statliga företag, få ett besked om
vad som är anledningen till det hela.
Jag tror inte att det här gäller att häk-
ta någon viss man, utan här gäller det
att få fram anledningen till att man
på så otroligt kort tid som tre år har
kunnat köra ner ett företag och kun-
nat förbruka 45 miljoner kronor, vil-
ket i varje fall innebär 10 kronor per
skattebetalare här i landet.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Utvecklingen inom
Durox och avvecklingen av Duroxenga-
gemanget och — om jag så får säga —
Duroxengagemangets fortsättning i ny
form kan diskuteras från många olika
utgångspunkter. Det har delvis redan
skett i dag. Detta kan diskuteras utifrån
en synpunkt som är intressant och som
vi får anledning återkomma till senare
under vårriksdagen, nämligen förhållan-
det mellan staten-ägaren och företaget.
Hur skall staten utöva sin ägarfunktion i
företaget?

En annan viktig aspekt på Duroxaffä-
ren är frågan om informationen, insy-
nen, och då menar jag informationen
till allmänheten, till riksdagen och till
de anställda. Den berör också frågan
om statens företagsansvar som arbetsgi-
vare. Slutligen berörs i de motioner som
är väckta i anledning av förslaget att
teckna aktier i AB Gullhögens bruk frå-
gor som inte behandlas av statsutskottet
utan av bankoutskottet och som kom-
mer upp till behandling senare. Jag tän-
ker nu på motioner av herr Knut Jo-
hansson m. fl. Detta har samband med
Duroxaffären, och det gäller hela frågan
om statens politik på byggnadsmate-
rielområdet.

Jag tänkte i största korthet ge en
historisk redovisning av hur Duroxaffä-
ren har upplevts i departementet, där-
för att det kan ge en viss konkretion åt
diskussionen om hur staten skall upp-
träda som ägare. Det kan också tjäna
som underlag för den fortsatta debatten
och medverka till att analysera de erfa-
renheter vi gjort på detta område.

Vilken uppgift har ägaren till ett före-
tag? Hans primära praktiska uppgift är
att utse företagets styrelse, möjligen ock-
så delta i valet av verkställande direk-
tör, fast det är styrelsens ansvar. Före-
tagets ägare skall fastställa företagets
målsättning, dess policy, och skall själv-
fallet fortlöpande kontrollera att företa-
get uppfyller de målsättningar som äga-
ren satt upp för företaget.

Går företaget bra och rapportrutiner-

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

na fungerar väl är utövandet av ägaransvaret inte särskilt betungande. Men går företaget dåligt — och det var i eminent grad fallet med Durox — kan ägarfunktionens fullföljande bli rätt belastande.

Till att börja med måste rapporteringsrutinen vara sådan att man mycket snabbt får reda på när det går gale i ett företag. Sedan analyseras orsakerna till det, och resultatet av analysen ger svar på om man kan räkna med att företagsledningen och styrelsen är i stånd att vrida utvecklingen rätt. Tror man inte det är ägarens uppgift att skaffa ny ledning till företaget. Däremot kan det aldrig vara ägarens uppgift att överta företagsledningens ansvar för företagets skötsel. Det gäller både när ägaransvaret utövas av departementet — vilket nu är fallet för statliga företag — eller om ägaransvaret överflyttas på ett särskilt förvaltningsbolag.

Om vi nu på Duroxfallet tillämpar denna skiss till hur staten som ägare — eller en ägare över huvud taget — agerar gentemot sitt företag, hoppas jag att kammarens ledamöter förstår att jag vill uppehålla mig vid den period i Duroxaffären som jag själv har haft ansvaret för.

På våren 1967 inkom rapporter till departementet-ägaren framför allt om den mycket oroande utvecklingen av kostnaden för den nya fabriken. Dessa uppgifter var oroande därför att de var skiftande men alltid i samma förändringsriktning. Inte bara kostnadsutvecklingen som sådan för anläggningen inklusive maskiner vara oroande, utan anläggningens rent produktions-tekniska funktionsduglighet sattes också i fråga. Det var så att säga den första kontakt jag hade med Duroxkrisen. Dessutom inträffade vid den tiden en stagnation i efterfrågan, vilket gjorde att den bakomliggande bedömningen av en fortgående marknadsökning inte realiserades.

Vad gör ägaren i ett sådant fall? Den första åtgärden här var att styrelsen

fick skaffa en ny verkställande direktör. Styrelsen hade uppenbarligen fattat sina investeringsbeslut på en grundval som visade sig icke överensstämma med en så korrekt bedömning av de faktiska förhållandena som den hade rätt att kräva. Vi skall komma ihåg att köper man ett företag, så köper man inte bara en tomt och ett hus och maskiner, utan man köper också företagets organisation och de människor som arbetar i företaget. Durox' »innanmäte» ingick självfallet i förvärvet av bolaget 1965/66.

Det första problemet blev alltså att skaffa en ny verkställande direktör. Dessvärre fick företaget under alltför lång tid leva under en provisorisk lösning av denna fråga. Det kan finnas två förklaringar till detta. Den ena är att det just på grund av företagets problem inte var så lätt att hitta en ny verkställande direktör, och det var inte lätt att göra det så snabbt som vi önskade. Den andra orsaken är — det vill jag inte alls dölja — att vi på den statliga sidan än så länge har mindre möjligheter att rekrytera företagsledande personal än de privata företagen har, helt enkelt därför att våra kontaktytor är mindre och personkontakterna färre. Detta är inte egendomligt, eftersom 90 procent av den svenska industrin ligger i privata händer. Det är därför självklart att vår tillgång till folk med tillräcklig kapacitet tills vidare är mindre än vad som gäller på privat håll. Det är klart att det har belastat företaget att den lösningen drog ut på tiden.

Även styrelsen genomgick en rekonstruktion. Ordföranden blev landshövding och lämnade styrelsen. Också när det gällde att hitta en kompetent ordförande inträffade en förskjutning i tiden. Det gick åtskilliga månader, men utskottets ledamöter vet — säkert också riksdagens övriga ledamöter — att den som sedermera blev ordförande i styrelsen var Carl Olof Ek, vilken sedan ledde styrelsen på ett utomordentligt sätt.

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

Under hela den här perioden pågick intensiva utredningsarbeten inom företaget, med hjälp av expertis som skaffades dels genom departementet, dels genom styrelseordförandens försorg. Vi gjorde en erfarenhet som nog flera som har sysslat med företag har gjort, nämligen att det tar mycket längre tid att få fram information från ett företag som går dåligt än från ett företag som går bra. Ett företag som går dåligt har i regel en dålig bokföring.

Utredningsarbetet pågick i drygt ett år, och man kan säga att det var en alltför lång period, men det är lätt att säga, om man inte själv suttit »djupt nere i smeten» och mötts av uppgifter som har varit oklara, motsägelsefulla och ofullständiga. En fullständigt klar bild av företagets tekniska och ekonomiska läge och de alternativ som fanns för företagets fortsatta bestånd förelåg faktiskt inte förrän i september i fjol.

Vi stod då inför två alternativ. Det ena hade varit fortsatt drift under statligt ägarskap, vilket skulle ha förutsatt rätt betydande kapitallinskott och ändå lämnat en betydande osäkerhet om företagets fortsatta lönsamhet. Det skulle även ha inneburit — vilket jag har påpekat tidigare och gärna upprepar — personalinskränkningar av samma storleksordning som de som nu har fått lov att vidtagas.

Det andra alternativet var att finna någon form av samgående med i första hand Gullhögen. Man kan fråga varför Duroxanläggningarna är värdefullare i Gullhögens hand än i statens. Det beror inte på att Gullhögen är ett privat företag och att staten är stat, utan det beror naturligtvis på — om jag skall behöva säga det — att Gullhögenkoncernen har helt andra resurser när det gäller produktutveckling och marknadsföring än vad staten har när det gäller Durox. Det betyder att för Gullhögen representerade anläggningarna ett större värde än vad de gjorde för staten.

Detta är anledningen till att vi fattade beslut om att inleda förhandlingar

med Gullhögen om en överlåtelse av Duroxanläggningarna. Beslutet fattades den 7 november i fjol. Sedan genomfördes förhandlingarna så snabbt som det över huvud taget var möjligt. Förhandlingarna fördes under två förutsättningar. Den ena förutsättningen var att staten samtidigt skulle bli delägare i Gullhögen — det var ett önskemål från båda parternas sida. Den andra förutsättningen var att de anställdas intressen av en tryggad sysselsättning skulle tillgodoses och att avvecklingen av den personal som det var nödvändigt att friställa skulle ske på ett tillfredsställande sätt.

Detta var en något skissartad beskrivning av hur staten-ägaren agerade gentemot företaget.

Hur agerade då staten gentemot allmänheten och riksdagen? Jag bestrider bestämt att vi skulle ha försökt dölja allvaret i situationen när det gäller Durox. Det har åberopats uttalanden i publikationen Statliga företag. Man kan ju alltid läsa uttalanden på olika sätt, men den som allvarligt bemödar sig om att läsa denna publikation skall finna att när det gäller det ekonomiska resultatet för SSAB så redovisades en rörelseförlust redan år 1967 — publikationen kom ut under år 1968 och avser 1967 års bokslut — på en halv miljon kronor. En förlust på en halv miljon kronor låter inte så mycket, säger ni, men man skall komma ihåg att detta är rörelseförlusten, alltså förlusten före avskrivningar och räntor. Om man sedan finner att avskrivningar har verkställts under året med 10 miljoner kronor men att dessa avskrivningar inte har kunnat verkställas medelst ett bruttoöverskott i rörelsen utan genom ett koncernbidrag från moderbolaget, så måste man faktiskt vara ovanligt litet intresserad av Durox, om man inte efter en sådan redovisning konstaterar att detta företag befinner sig i en utomordentligt besvärande situation.

Det är dock klart att informationen

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

till allmänheten om de statliga företagen kan bli bättre än den är i dag. Vår ambition har varit att successivt förbättra informationen. Vi har tagit vissa steg genom den här publikationen, men den kan naturligtvis också göras bättre. Vi inbjuder ständigt de intresserade läsarna av publikationen att komma med förslag om hur den skall göras bättre, och vi kommer att lägga ned ökade resurser på att i fortsättningen göra den bättre än vad den är i dag. Detta är en process; publikationen blir öppnare och bättre för varje år, och det är min ambition att denna utveckling skall fortsätta. På samma sätt ålägger vi självfallet våra företag att ha en bokföring som gör det möjligt att lämna en utförlig offentlig redovisning.

Informationen till riksdagen är ett stort och allvarligt problem. Jag förstår mycket väl de utskottsrepresentanter som säger att de inte har kunnat följa utvecklingen inom Durox under de gångna åren. Det är riktigt att riksdagens ledamöter inte kunnat, med nuvarande ordning, följa den på annat sätt än antingen genom att läsa denna publikation eller — självfallet — också genom att ställa frågor till industridepartementet. Jag är verkligen ledsen över att ingen från utskottet tog ett sådant initiativ i samband med behandlingen av Duroxpropositionen. Det kanske låter naivt, men vi hade faktiskt utgått från att det skulle bli fallet. Vi var förberedda på det och hade också gjort i ordning ett ganska utförligt material.

Hur riksdagens möjligheter att förlöpande följa utvecklingen inom de statliga företagen lämpligast skall tillgodoseas är inte ett helt lättlost problem, av skäl som jag inte nu behöver utveckla närmare. Vi får tillfälle att återkomma därtill. Det kommer att bli en av de väsentliga frågor som skall tas upp i samband med förslaget att inrätta ett statligt förvaltningsbolag.

Jag vill sedan något beröra frågan

om informationen till de anställda. Jag sade tidigare, och det har citerats, att informationsverksamheten inom Duroxföretagen — jag tänker inte framför allt på informationen i samband med den kris som fick sin utlösning i december, utan på den mer löpande informationen i företaget — uppenbart inte fungerade väl. Den fungerade inte bra från företagsledningen till de anställda och inte heller — vilket enligt min mening är lika väsentligt — från de anställda till företagsledningen. Skall information ha någon mening i ett företag måste den gå i båda riktningarna. Informationen är inte bra i ett företag — även om den görs aldrig så effektiv — om den är enkelriktad. Det måste alltid vara fråga om dubbelriktad information.

Detta är ett allvarligt problem, och som nämnts tidigare i debatten tar vi upp det i de statliga företagen. Jag tror inte att det finns någon statlig företagsledning som inte känner ägarens intention och att vi ställer det anspråket på de statliga företagen att dessa går före när det gäller en effektiv information till och från de anställda liksom när det gäller de anställdas medverkan i företagets beslut.

Trots de brister som rådde tror jag ändå man kan säga att företagets problem och svårigheter var ganska väl kända bland de anställda. Dessa fick av styrelsen en mycket utförlig redovisning av läget i företaget den 9 maj 1968. Den 19 november fick de anställdas representanter mycket klara besked om den personalavveckling som var nödvändig och också om anledningarna därtill.

Däremot informerades icke de anställda under pågående förhandlingar med Gullhögen. Jag tar på mig ansvaret för detta. Det är ett ansvar som jag icke finner svårt att bära, eftersom det inte är möjligt att driva förhandlingar under en pågående offentlig debatt. Jag är ganska övertygad om att det hade varit omöjligt att nå resultat

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

genom förhandlingarna, eller i varje fall att det blivit väsentligt svårare att göra det om förhandlingarna varit offentliga. Vi måste dessutom komma ihåg att man, när man inleder en förhandling, inte vet om den kommer att leda till resultat. Det säger sig väl självt att båda parter ställs i en mycket besvärlig situation om de skall föra en förhandling under offentlig insyn och förhandlingen sedan inte leder till resultat. Skulle vi introducera den principen i våra relationer till näringslivet att vi driver alla förhandlingar under permanent kontakt med — de facto — massmedia så är jag orolig för att våra möjligheter att agera aktivt i svensk industri skulle försvinna. Och det kan faktiskt hända att detta är önskemålet när man framställer kravet på ökad offentlighet i förhandlingarna.

En helt annan sak är naturligtvis att all insyn skall ges i fråga om förhandlingarnas resultat. Framför allt är det ju väsentligt vilka förhandlingsresultat man når. Jag tror att jag inte refererar företagsnämnden i Durox fel när jag säger att då motiven för förhandlingsgången och resultatet av förhandlingarna redovisades vid nämndens sammanträde i december förekom i varje fall på den punkten icke någon kritik mot företaget för bristande information.

I det sammanhanget kan jag passa på att tala om för kammarens ledamöter hur läget i dag är för de 140 personer som fick varsel om permittering i samband med uppgörelsen med Gullhögen. Det var 100 kollektivavtalsanställda och 40 tjänstemän. Vissa uppgifter om läget lämnades när propositionen skrevs, men jag har nu färskare uppgifter. Av de 100 kollektivavtalsanställda har 65 erhållit annat arbete. Tre går i omskolningskurser, 32 är kvar i företaget och kommer att vara det med oförändrad lön till utgången av mars. Samtliga dessa 32 har anvisats annat arbete.

Av tjänstemännen — det var exakt 42 — har 20 erhållit annat arbete me-

dan två är under omskolning. De övriga erhåller lön till den 30 juni, och för flera av dem pågår för närvarande förhandlingar om anställning.

För att beröra denna aspekt på Duroxaffären — hur staten har uppträtt som arbetsgivare — tror jag att man kan säga att avvecklingen av en del av personalen i Durox har skett i former som i varje fall något så när motsvarar de anspråk vi bör ställa på staten som arbetsgivare. Dessutom finns i avtalet — vi diskuterar inte det närmare i dag — bestämda utfästelser av Gullhögen om fortsatt sysselsättning för de kvarvarande 260 anställda i Durox och — vilket var ett särskilt önskemål från statens sida i förhandlingarna — för tur för den äldre arbetskraften.

När man läser utskottsutlåtandet finner man att det uppenbarligen råder full enighet om att de förslag som lagts fram i propositionen innebär en riktig lösning av de problem som förelåg i den uppkomna situationen. Utskottet tillstyrker sålunda enhälligt både försäljningen och förvärvet av aktierna i Gullhögen.

Det är underligt att inte de borgerliga reservanterna av intresse för skattebetalarnas pengar har begärt att få utredning om hur vi har värderat Gullhögens aktier. Det är dock 20 miljoner vi kräver av skattebetalarna och riksdagen. Också det hade vi väntat att få redovisa, vilket vi hade kunnat göra. Jag kan självfallet inte göra det här från talarstolen. Men om någon är intresserad av detta kan jag, i de sekreta former som materialet nödvändiggör, även ur den synpunkten motivera vårt förvärv av aktier i Gullhögen till den kurs som nu riksdagen fattar beslut om.

Men reservanterna är inte nöjda utan kräver en uttömmande redovisning av utvecklingen i Durox och en förklaring till att läget blev som det blev. Jag vill då säga att vår ambition har varit att ge en så fullständig och öppen redovisning av läget som det över huvud taget har stått i vår makt att ge. När

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

vi sålde företaget i december redovisade vi omedelbart omfattningen av den förlust som blev synlig i samband med försäljningen. Vi har också redovisat den i propositionen genom en specialrevision, som har verkställts just för att vi skulle kunna ge riksdagen en så snabb och fullständig information som möjligt. Man har sagt att redovisningen är ofullständig och osäker. Ja, visst är den det, men av ett mycket enkelt skäl. Jag tror inte att det i något företag är möjligt att revidera ett bokslut 14 dagar efter bokföringsårets utgång utan att revisorn måste förse resultatet med vissa reservationer. Revisionen är ännu preliminär och kommer att följas av en normal och fullständig revisionsberättelse om någon månad. Jag tror inte någon kan göra gällande att vare sig detta förhållande eller de värderingssvårigheter som uppstår, när det gäller att skilja ut de olika rörelserna ur det gemensamma bokslutet, i verkligheten på någon punkt skapar oklarhet i den bild som revisionen ger av företags ställning. Jag vill därför alldeles bestämt protestera emot att redovisningen skulle vara bristfällig.

Man säger att vi inte tillräckligt angivit orsakerna och frågar: Har det förelegat brister i underlaget för styrelsens beslut? Detta är väl ändå en retorisk fråga efter den redovisning som lämnats både om utvecklingen av kostnaden för den nya investeringen och om den förändrade marknadsbilden. Naturligtvis har det förelegat brister, och hela vår redovisning har ju bottnat i en vilja att redovisa bristerna i detta företag. Som jag nämnde, föranledde bristerna skifte på VD-posten.

Man frågar: Har inte företags prispolitik, rabattpolitik och marknadspolitik påverkat resultatet negativt? Jag tror inte det. Såvitt vi kunnat bedöma, har företags prispolitik varit den i branschen gängse.

Jag tror i verkligheten inte att de reservanter, som kräver vad de kallar en uttömmande redovisning, egentligen

själva uppriktigt väntar, att en sådan skulle ge någonting som inte redan i dag står fullkomligt klart för alla som över huvud taget besvärat sig att följa denna fråga genom de informationer som vi har lämnat. Jag hoppas reservanterna ursäktar mig om jag säger rent ut: Jag tar inte ert krav på ytterligare, uttömmande redovisning som ett renodlat uttryck för kärlek till sanning och demokrati. Jag gör så av precis samma skäl som jag inte tar publiciteten kring friställandet av de 140 männen i Skövde som uttryck för omsorg om de anställda i Durox. Den publicitet som ägnades de 140 friställda i Skövde var minst tio gånger så stor som den man ägnade de 20 000 anställda, svenska arbetare och tjänstemän, som friställdes under samma år i privata företag.

Herr PETERSSON, BERTIL, (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik till de tre talesmännen för reservationen.

Jag noterar att samtliga kommenterade min reflexion att de inte begärt att få information från departementet under utskottets behandling. Som jag sade i mitt tidigare anförande är det mycket vanligt att man gör det.

Jag har tolkat denna uraktlåtenhet så, att det inte fanns intresse för en intern information av det slaget. Man ville i stället få en större publicitet kring frågan, vilket av olika anledningar kanske var mera intressant.

Herr Ottosson var litet bekymrad för att jag noterade att ni levde kvar i 1800-talets ideologi. Jag skall förtydliga mig på denna punkt. Jag vill säga till herr Ottosson att han såsom privatman, som en modern och effektiv företagsledare från det riksbekanta — för att inte säga världsberömda — Gnosjö i Småland, har all min respekt. Jag är övertygad om att han som sådan lever helt i enlighet med dagens tankegångar och idéströmningar. Men när han tar på

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

sig dräkten av moderat samlingspartist, har han en benägenhet att komma något efter i tankegångarna.

Herr talman! Jag upprepar mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr NYMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall först be att få tacka industriministern för den redogörelse han lämnat. För min del tycker jag att vi fått en hel del klarlägganden, även om så inte skett på alla punkter som vi önskat klarhet över.

Jag vet inte om industriministern i sitt anförande i december berörde alla dessa detaljer eller inte, eller om det är något som tillkommit efteråt. Det kanske vi kunde få reda på.

Jag förstår att det finns problem vad gäller företagaren och informationerna och en statlig företagsinformation till riksdagen. Industriministern bestrider att man velat dölja allvaret i situationen. När jag läste upp vad som stått i årsrapporten antydde något av allvaret, men man fick ändå den uppfattningen, att det inte var fullt så allvarligt som det sedan visat sig vara — det blev liksom en bomb som slog ner när man fick höra om utvecklingen i Durox. Jag tror att det inte bara var vi på den borgerliga sidan som blev förvånade utan kanske många socialdemokrater också, inte minst i Skövde.

Sedan är det frågan om enskilda företag och deras svårigheter att under förhandlingarnas gång ge information om det verkliga läget. Det var ett mycket intressant uttalande av industriministern när han sade, att det många gånger inte går för staten att ge informationer i ett förhandlingsskede. Detta förstår vi. Det är precis på samma sätt vad gäller privata företag. Det är därför som det var så förvånansvärt att man när vi diskuterade Hägglundsaffären uttryckte stark kritik mot att företaget inte informerat tillräckligt och i tid utan, liksom smusslat på något sätt.

Vi sitter tydligen alla i samma båt, både inom statlig och fri företagsamhet.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Av hälsoskäl hade jag egentligen tänkt sitta stilla i min bänk i dag, men mitt intresse för saken gör, att jag inte kan hålla mig i styr. Kanske min läkare inte tycker så bra om det.

Jag är motionär i ärendet, och som sådan försäkrar jag statsrådet Wickman att mitt intresse för denna sak utslutande är dikterat därav att jag menar att det i frågor av denna karaktär ur samhällets synpunkt behövs en vittgående offentlig redovisning och inte av en önskan att få någon sorts partipolitisk publicity som herr Wickman gjorde gällande. Vi inom oppositionen har väl lika lojala intressen och synpunkter som någon annan.

Jag kan respektera de av statsrådet Wickman nyss uttalade synpunkterna på hur staten bör agera som utövare av sitt ägaransvar, och jag kan i denna del också hålla med honom ganska långt. Han säger — och det kan jag ge honom rätt i — att statens ägaransvar i huvudsak är begränsat till att staten skall utse verkställande direktör och styrelse och att man åtminstone i stora drag skall ange riktlinjer för företagets policy samt om det går dåligt analysera orsakerna till detta och tillsätta en ny ledning, som skapar lönsamhet inom företaget.

Såvitt jag kan förstå av statsrådet Wickmans anförande måste den rapport om förhållandena vid företaget som avgavs år 1967 ha varit en allvarlig tankeställare och en alarmsignal för regeringen och departementet. En nyhet är att rapportens uppgifter om kostnadsutvecklingen var oroande; det kan jag inte påminna mig ha sett någonting om i propositionen. I den sägs det, att marknadsutvecklingen varit oförmånlig, att funktionsförmågan hos företaget varit dålig. Herr Wickman

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

tillägger att man fått svårigheter genom att man nödgats byta verkställande direktör.

Vilka förebräelser kan man då rikta mot regeringen?

Jag tror för det första att man kan rikta kritik mot regeringen för att den köpte Duroxföretaget för dyrt. Det hela var från början en dålig affär, låt oss i rimlighetens namn nu erkänna detta, statsrådet Wickman. Enligt beräkningarna innebar köpet en förräntning av det investerade kapitalet på en procent. Detta måste ha gjort det dubbelnt angeläget för den ansvarige ministern att verkligen ägna uppmärksamhet åt företagens problem.

Det förefaller mig för det andra som om man också kan förebrå regeringen för bristande handlingskraft i detta ärende. Man satt tydligen merendels om inte med armarna i kors så något i den stilen från år 1967 — jag vet inte säkert om det var på sommaren denna rapport avgavs — fram till hösten 1968. Då äntligen gjorde man någonting. Under mellantiden hade man tydligen också fått klarhet i, vilket statsrådet Wickman upplyst oss om, att företaget hade en dålig bokföring. Det tycker jag är mycket angeläget att observera. Man borde i rimlighetens namn ha sett till att åtminstone bokföringen var något så när à jour och riktigt.

I propositionen talas om den ogynnsamma marknadsutvecklingen. Man frågar sig om inte denna ogynnsamma förändring av marknaden egentligen i ganska väsentliga stycken framkallades av Duroxföretagets eget agerande. Visserligen kanske det blev en liten stagnation i själva marknadsuppgången, men det borde inte ha betytt så mycket. Under detta agerande ökades bolagets marknadsandel, om jag inte minner mig från 9 procent till 13,6 procent. Det skedde tydligen genom en rabattpolitik som man kan kalla något frikostig. Därav förlusterna. Det skulle verkligen vara intressant att få reda på hur stora förlusterna varit på grund av

denna olyckliga försäljningspolitik och hur stora förlusterna har varit på produktionssidan.

Statsrådet Wickman undrade slutligen varför från oppositionssidan inte något uppgift begärts angående värdet av Gullhögenaktierna, dvs. den aktiepost på 20 miljoner kronor som av staten förvärvats. För egen del skulle jag vilja säga att det naturligtvis är ett ganska högt pris man har fått betala, men det är inte något orimligt pris. Såvitt jag kan förstå finns det ett ganska högt substansvärde i Gullhögenföretaget och en ganska stor expansionsförmåga ligger dold i företaget. Jag tror därför inte att staten behöver lida några förluster på den affären; den är nog all right. Man kommer troligen att få en någorlunda rimlig förräntning på det investerade kapitalet, och staten har räddat ansiktet.

Herr OTTOSSON (m):

Herr talman! Får jag först säga några ord till vännen Bertil Petersson. Han återkom nämligen till att vi inte begärde några föredragningar i utskottsavdelningen. Vi begärde emellertid en utredning. Nu har vi också fått reda på av departementschefen att det fanns tillgängligt material. Man hade bara behövt stödja det motionsyrkande som förelåg, så skulle det varit mycket lätt att få fram erforderligt material för att ge en klar utredningsbild.

Sedan vill jag tacka för de vackra blommor som herr Bertil Petersson strödde. Han hänförde mig till Gnosjö i stället för till Anderstorp. Även den uppgiften var felaktig, men det förlåter jag honom, ty vi är goda vänner där nere i Småland. Jag tror emellertid inte att han bör skilja på enskilda ledamöter av moderata samlingspartiet och partiet som sådant; vi arbetar för samma sak. När vi nu har fått besked om att det är moderna och expansiva medlemmar som företräder partiet, så får nog herr Bertil Petersson vara vänlig att ge partiet samma epitet.

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

Så vill jag säga att jag med intresse lyssnade till stora delar av statsrådet Wickmans anförande. Där fanns mycket som jag inte hade någonting att erinra mot speciellt vad gäller analysen av företagsamheten och hur den skall utvecklas. Jag har en känsla av att departementschefen ser på detta ungefär på samma sätt som en enskild företagare.

Jag blev emellertid beskylld för att jag hade läst verksamhetsberättelsen på ett dåligt sätt. Den är inte längre än en halv sida, och jag har läst igenom den till och med flera gånger. Den ekonomiska tablån har inte undgått min uppmärksamhet. Men skall man verkligen lämna en ekonomisk tablå för 1967 och sedan i styrelseberättelsen säga att förutsättningarna för koncernens produkter 1968 får anses vara goda? Jag vill bara fråga vem det är som läser rätt och vem det är som läser fel. Man måste väl av det uttalandet få den uppfattningen att utsikterna hade vänt även om de tidigare varit besvärliga. Tyvärr var förhållandet ett annat.

Sedan ville departementschefen ironisera över att vi inte hade begärt att få aktievärdet uträknat. När man köper aktier i ett börsnoterat företag, finns det så mycket ekonomiskt kunnigt och duktigt folk som ser till att det är rätt värde på aktierna, att det hade jag inte några bekymmer för utan antog att värdet var riktigt. Dessutom vill jag säga att vi vid realbehandlingen i utskottet faktiskt hade tillgång till ganska omfattande material, som jag här inte kan redovisa därför att det var hemligstämplat men där vi även fick fram en värderingsakt på aktierna. Det var alltså anledningen till att vi inte behövde begära någon särskild utredning om detta.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta debatten ytterligare. När det nu enligt vad statsrådet Wickman upplyser finns material tillgängligt för att göra en utredning, får jag väl hoppas att statsrådet, om majoriteten skulle avslå utskot-

tets begäran, på eget initiativ ger oss den utförliga redogörelse som vi här har begärt.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag tycker det var värdefullt att statsrådet Wickman deltog i debatten här i första kammaren. Han lämnade för övrigt även en hel del informationer utöver vad vi kände till tidigare. Jag tyckte också att statsrådets ton och framställning var saklig och bra. Han följde inte upp herr Bertil Peterssons ganska hårda utspel då denne gjorde gällande att det var en aktion från reservanterna för att göra en politisk affär av denna fråga.

Det var bara i en enda mening i slutet av sitt anförande som statsrådet Wickman ändå sade att han inte trodde att det var en riktigt ärlig strävan hos reservanterna att skaffa mer information. Jag vill bara säga att det är min uppriktiga och ärliga strävan att arbeta för att det blir bättre information på detta område.

Jag bestrider absolut att det hittills har lämnats en uttömmande redovisning. Jag menar att det inte bara är vi som sitter i statsutskottets femte avdelning, utan också många såväl inom som utom riksdagen, som har intresse av ett lättillgängligt material i en fråga som har varit stor, omdiskuterad och av samhälleligt intresse, i all synnerhet som denna fråga liksom bildar inkörsporten till en ny era, där man för fram en ny syn på näringspolitiken och där man på avsnitt efter avsnitt säger att det skall bli ett nytänkande och där man söker lägga fram bättre förslag och lösningar än tidigare. Då bör Duroxaffären absolut ligga till grund för debatten om de kommande lösningarna. Jag tycker att det är ett helt legitimt krav som man kan ställa utan att man därmed behöver stämpas för att söka politisk strid eller för att ha särskilda dolda avsikter.

Om en utredning angående Duroxföretagen, m. m.

Av anförandet i övrigt vill jag här bara kommentera ett par avsnitt. Det gäller för det första företagsägarens uppgifter. Jag är överens med statsrådet om de tre kraven att ägaren måste se till att det blir en bra direktör för företaget, en god målsättning och en effektiv kontroll av att målsättningen fullföljes.

Det är kanske en smula vanskligt att skylla en stor del av Duroxaffären på de enskilda personerna. Jag föreställer mig att detta företag måste vara av sådant speciellt stort intresse ur statens synpunkt, att man skulle ha ägnat målsättningen ett betydande intresse, så att det inte hade varit möjligt för en enskild person i företagets ledning att låta det gå så här långt. Nog sagt om detta. Jag vill tillägga att man rimligen inte kan skylla på bristfälliga räkenskaper. I ett företag med så betydande intresse omkring sig borde man ha sett till att informationen om utvecklingen hade varit tillräcklig. Om bokföringen varit bristfällig borde det omedelbart ha rättats till.

Jag tycker det är glädjande att statsrådet talar om att det behövs en bättre redovisning och att vi skall få bättre redovisning beträffande de statliga företagen. Jag vill här också gärna säga att vi behöver bättre redovisning även från de enskilda företagen. Jag tror att en stor del av allmänheten är intresserad för dessa frågor, men än i dag kan allmänheten inte läsa de redogörelser som lämnas från de olika företagen utan att först i ganska betydande grad specialstudera företagsekonomi. Det borde vara en bättre redovisning på alla håll i detta avseende.

Jag vill dock till sist säga att jag — även om det skulle bli på det sättet som herr Ottosson sade, att reservationen inte vinner riksdagens bifall — har den förhoppningen att det ligger i statsrådets intresse att se till att vi får en uttömmande redovisning av denna fråga. Samla den information som nu har givits ut på olika håll i kommunikéer

och i frågesvar och komplettera den med vad som inte har lämnats hittills! Sammanställ det hela i en logisk ordningsföljd och gör det till en intressant liten bok! Jag tror att den kommer att vara ett gott underlag, när vi skall diskutera de många olika frågor på det näringspolitiska området som här kommer upp efter hand. Jag förutsätter att beslut i dessa frågor inte bara skall fattas av regeringen i det fördolda, utan att vi verkligen får ta del av dem i riksdagen på olika sätt och att vi får vara med och resonera om utformningen av dessa frågor i framtiden.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Som reservant år 1965 vill jag i dag här i riksdagen endast ha sagt att statsrådet Wickmans redogörelse för de interna förhållandena i Durox verkligen är avslöjande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ottosson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 33 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ottosson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 60.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 2, med anledning av motioner angående den s. k. 80-procentregeln vid inkomst- och förmögenhetsbeskattningen, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 3, med anledning av motioner om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt.

I de likalydande motionerna I: 124, av herr *Brundin*, och II: 148, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*, hade anhallits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att förslag

om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt snarast måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 124 och II: 148.

Reservation hade avgivits av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m) och *Magnusson* i Borås (m), vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 124 och II: 148, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att förslag om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt snarast måtte föreläggas riksdagen.

Herr NILSSON, YNGVE, (m):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 3 behandlar ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftningsskatt. Om t. ex. ett aktiebolag upplöses, överföres vissa eller alla tillgängliga medel till delägarna, vanligen i förhållande till deras aktieinnehav. Det blir då fråga om utskiftat belopp. Hade dessa medel vid tidigare tillfälle utbetalts i vanlig ordning, så hade de blivit beskattade hos mottagaren på sedvanligt sätt.

För att dessa tillgångar inte skall undgå beskattning vid utskiftningen infördes år 1927 en lag om utskiftning av aktiebolagens tillgångar. Utskiftningsskatten uppgår numera till 40 procent av det utskiftade beloppet.

Vid utskiftningen skall av aktieägarna tillskjutet belopp inte beskattas, dvs. aktieägarnas från början inbetalda belopp och eventuellt senare tillskjutna belopp. Det är alltså övriga medel som utgör grund för den s. k. utskiftningsskatten.

Då den nya realisationsvinstbeskattningen för fastighet infördes, knäsatte den principen att inflationsvinst inte skulle beskattas. Nu menar motionärerna, att detta tillämpningsområde bör

Om indexreglering av ingångsvärde m. m. vid beräkning av utskiftnings-skatt utvidgas till att gälla även utskiftningsbeskattningen och att detta kan ske genom att ett bolags ingångsvärde omräknas med de uppräkningsstal, grundade på konsumentprisindex, som årligen fastställts för realisationsvinstbeskattning av fastighet.

Detta betyder ingalunda att dubbelbeskattningen undanröjes utan endast att inflationens verkningar elimineras på liknande sätt som vid realisationsvinstbeskattning av fastighet.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som innebär skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Nilsson, Yngve, var föredömligt kortfattad och jag skall försöka ta efter honom i detta avseende.

Det ärende vi behandlar i betänkandet har inte särdeles stor omfattning i praktiken, men i princip är indexregleringsmetoden någonting som vi inte vill biträda, även om vi förra året gjorde det i samband med genomförandet av den särskilda skatten för fastigheter.

Utskottsmajoriteten medger att utskiftnings-skatten kan drabba inflationsvinster, men enligt den information som vi fått från myndigheterna förekommer utskiftning av aktiebolag ytterst sällan. En ledamot i utskottet sade visserligen till mig att han nyligen varit med om det, men jag tror inte att detta har sådan omfattning att det spelar någon roll i praktiken.

Principen är emellertid viktig, och den vill vi inte knäsa i det här sammanhanget. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr tal-

mannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Yngve, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Nilsson, Yngve, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 22.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 4, med anledning av motioner om utsträckning av tiden för skattskyldigs besvär över taxeringsnämnds beslut; och

nr 5, med anledning av motioner angående vissa frågor rörande utskänkning av rusdrycker.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om skattelättnader för fiskare

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 6, med anledning av motioner om skattelättnader för fiskare.

Till behandling i ett sammanhang hade bevillningsutskottet upptagit följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 135, av herr *Tistad m. fl.*, och II: 155, av herr *Åberg m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning i syfte att uppnå skattelättnad för fiskare som utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 693, av herr *Olsson, Ernst, m. fl.*, samt II: 785, av herr *Elmstedt* och herr *Larsson* i Borrby, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära snabba åtgärder i syfte att uppnå sådan utformning av bestämmelserna angående inkomstbeskattningen av svenska fiskare, att reglerna bleve i överensstämmelse med dem som gällde i Norge.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 135 och II: 155 samt
- 2) motionerna I: 693 och II: 785.

Reservation hade anförts av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Tistad* (fp), *Annerås* (fp), *Karl Pettersson* (m) och *Johan Olsson* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enarsson* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 135 och II: 155 samt I: 693 och II: 785 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning i syfte att uppnå skattelättnad för fiskare som utövade sin verksamhet på avlägsna fiskeplatser.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Sedan 1958 tillämpar vi här i Sverige särskilda skatteregler för sjömän, som i stället för skatter och avgifter vilka påföres andra skattskyldiga genom den årliga taxeringen har att månadsvis erlägga en definitiv källskatt, som kallas sjömansskatt.

Sjömansskatten uttages enligt två särskilda tabeller, betecknade I och II. Sjömansskattetablell I användes för sjömän ombord på fartyg som huvudsakligen går i fjärrfart, dvs. helt eller delvis bortom en linje mellan Hanstholm i Danmark och Lindesnes i Norge eller bortom Cuxhaven, med andra ord i Nordsjön och längre bort belägna farvatten. Sjömän på fartyg som går i närfart betalar skatt efter sjömansskattetablell II. Sjömansskattenämnden kan emellertid föreskriva att också vissa sjömän i närfart skall betala skatt efter tabell I. Enligt uttalanden som gjordes när sjömansskatteförordningen kom till bör denna undantagsregel endast tillämpas på fartyg i utrikes fart på relativt långa rutter, t. ex. mellan hamnar i övre Norrland och nordtyska eller polska hamnar.

Skatteuttaget enligt sjömansskattetablell II — som tillämpas i närfart — motsvarar i stort sett den preliminärskatt som uttages på motsvarande inkomst vid anställning i land. Enligt sjömansskattetablell I — fjärrfartstabellen — är skatteuttaget däremot lägre. Skillnaden är procentuellt störst i de lägre inkomstskikten och avtar — procentuellt — med stigande inkomst.

För införande av sjömansskatten åberopades flera skäl. Ett av dessa var att sjömän på grund av sina arbetsförhållanden inte hade lika lätt som andra skattskyldiga att fullgöra sin deklara- tionsplikt. Det var därför man gjorde sjömansskatten till en definitiv källskatt. Det anfördes också skäl för att sjömän borde beskattas lindrigare än personer med arbete i land. Svenskt sjöfolk tog i allt större utsträckning anställning ombord på utländska fartyg

därför att de då inte behövde betala så hög skatt. Det fanns också, trodde man sig kunna konstatera, en ökande tendens hos sjöfolket att ta arbete i land. Det var, sade man, »föga lockande att erlægga lika hög skatt för en arbetsinkomst förvärvat till sjöss och fjärran från hemmet som för en arbetsinkomst i land i närheten av hemmet». Slutligen ansågs sjömännen inte ha samma möjligheter som andra skattskyldiga att tillgodogöra sig sociala och liknande förmåner. Skälen att medge skattelättnad ansågs göra sig gällande med särskild styrka beträffande sjömän på fartyg i fjärrfart. Av denna anledning konstruerades sjömansskattetabell I, som gäller i fjärrfart, med genomgående lägre skattebelopp än tabell II, som tillämpas i närfart.

Många av våra fiskare lever och arbetar under förhållanden, som är jämförbara med dem som gäller för handelsflottans sjömän. Ett stort antal svenska fiskefartyg — så gott som undantagslöst de största och talrikast bemannade — bedriver regelmässigt fiske bortom den linje som enligt sjömansskatteförordningen bildar gräns mellan fjärrfart och närfart. För fiskare som arbetar ombord på sådana fiskefartyg föreligger i allt väsentligt samma skäl till skattelättnader som för anställda ombord på handelsfartyg i fjärrfart. Dessa nordsjöfiskare ligger för det mesta ute hela veckan och ibland två, tre, ja upp till sex veckor i sträck. Man kan ju jämföra dem med ombordanställda i pendeltrafiken över Nordsjön, t. ex. mellan Göteborg och Hull. Enligt den tidtabell, som tillämpas för denna trafik, är fartygen inte borta från Sverige mer än i allmänhet 3—5 dygn i följd. Nog har de fiskare, som arbetar på Nordsjön, lika starka skäl att få skattelindring som ombordanställda på dessa linjefartyg.

Med hänsyn till vad jag nu har sagt måste det anses vara ett rättvisekrav att fiskare, som driver fiske i mera av-

Om skattelättnader för fiskare

lägsna fiskevatten, får skattelättnader motsvarande dem som tillkommer sjömän ombord på fartyg i fjärrfart. Tyvärr går det inte att lösa denna rättvisefråga så enkelt som genom att göra sjömansskattebestämmelserna tillämpliga på fiskare; inte med den struktur som fiskerinäringen har i vårt land. Personer som tillhör besättningen på ett fiskefartyg är nämligen inte anställda hos någon redare eller motsvarande på samma sätt som sjöfolket i handelsflottan. Även om de inte äger del i fartyget eller fiskeutrustningen är de inte avlönade utan får i stället s. k. manslott, dvs. en del av fångstvärdet, utbetalad till sig. På grund av detta ersättningssystem taxeras alla ombord som rörelseidkare. För att bereda fiskare som fiskar på mera avlägsna fiskeplatser en skattelättnad som är befogad måste man därför tänka sig ett särskilt avdrag vid den vanliga inkomstbeskattningen. Skatteexperterna på bevillningsutskottets kansli säger, att ett sådant avdrag tekniskt måste utformas som ett omkostnadsavdrag. Låt gå för det, men det avdrag som reservanterna och motionärerna åsyftar är ändå väsensskilt från de avdrag för fiskare — avseende merutgifter för proviant, icke bokföringsmässiga avskrivningar m. m. — som regleras i olika länsstyrelsernas anvisningar. Jag tror inte att länsstyrelserna anser sig ha befogenhet att utfärda anvisningar om ett avdrag av det slag som motionärerna vill införa, även om utskottsmajoriteten tycks vilja göra gällande att så skulle vara fallet. Det är nog nödvändigt att ändra skatteförfattningarna om vi skall få ett sådant avdrag infört. Hur detta avdrag skall konstrueras är varken reservanterna eller motionärerna beredda att ange på rak arm. Motionärerna beskriver hur man löst frågan i Norge. Där har varje skattskyldig, som under minst femton veckor av beskattningsåret personligen bedrivit eller deltagit i havs- eller kustfiske, rätt att i sin inkomstdeklaration

Om skattelättnader för fiskare

dra av 12 procent av nettointäkten av fisket, dock högst 3 000 kronor. I Danmark har man likartade bestämmelser.

När vi införde sjömansskatten fäste vi mycket stor vikt vid hur skatteförhållandena för sjömän var ordnade i Norge. Jag undrar om vi inte också när det gäller fiskarbeskattningen borde intressera oss något för hur man har gjort i Norge. Det innebär inte att jag anser att vi behöver kopiera de norska bestämmelserna, men vi har nog en del att lära av dem.

Man kan inte införa särbestämmelser för en särskild yrkeskategori, skriver utskottet i betänkandet och fortsätter: »En sådan reform skulle strida mot grundläggande regler vid beskattningen.» Jag har svårt att förstå den argumenteringen. Vi har sedan tio år tillbaka särbestämmelser för sjömän, som ger dessa vissa lättnader. Vad vi nu vill är att motsvarande lättnader skall ges till en annan yrkeskategori med likartade levnads- och arbetsförhållanden, nämligen fiskarna. Vad är det som gör att det går bra att ha särbestämmelser för sjöfolket men inte för fiskarna?

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som går ut på en begäran om utredning.

Herr OLSSON, ERNST, (cp):

Herr talman! Herr Tistad har på ett uttömmande sätt redogjort för reservanternas ställningstagande. Jag skulle i min egenskap av motionär endast vilja göra några klarlägganden.

Alla i denna kammare är väl på det klara med den prekära situation som fiskarna befinner sig i. Ingen annan yrkesgrupp i vårt land har i dag eller har under de senaste åren haft så stora ekonomiska problem som den svenska fiskarkåren. Därför hälsar jag med tillfredsställelse den proposition som i går lades på riksdagens bord. Det är hög tid att åtgärder vidtas om vi skall kunna räkna med att i framtiden ha några yrkesfiskare kvar i vårt land.

Men skattelättnader måste också vara av stor angelägenhetsgrad. Därför har vi skrivit de motioner som behandlas i detta utskottsbetänkande. Vi anser att det är mycket angeläget att på beskattningens område snabbt nå resultat i detta sammanhang. Vi anser att man genom att ge fiskarna dylika lättnader snabbare än på annat sätt skulle kunna klara deras ekonomiska situation.

Utskottsmajoriteten framhåller i sin skrivning att en sådan reform som vi motionärer åsyftar skulle strida mot grundläggande regler vid beskattningen. Men, herr talman, riksdagen har ju redan tidigare gjort ett liknande avsteg i skatteavseende, nämligen när vi fattade beslutet om sjömansskatten, ett beslut som även jag anser vara riktigt. Då ett stort antal av våra fiskare regelmässigt bedriver fiske i samma farvatten som åsyftas i bestämmelserna angående sjömansskatt — vilket herr Tistad påpekade — måste det ur rättvisesynpunkt och med tanke på det svåra ekonomiska läge som fiskarna befinner sig i anses befogat med en utredning i syfte att få till stånd skattelättnader för de svenska fiskarna, så att reglerna för dem blir i överensstämmelse med de bestämmelser som gäller t. ex. i Norge. Där får fiskarna göra avdrag med vissa procent på den skattepliktiga inkomsten, under förutsättning att de fiskat ute till havs minst femton veckor under beskattningsåret. Även om detta avdrag är maximerat till 3 000 kronor torde det i nuläget vara en god hjälp om liknande bestämmelser infördes även i Sverige. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Vid denna riksdag uppmärksammas fiskerinäringens problem i olika sammanhang. Den proposition om nya stödåtgärder som aviserades vid riksdagens början låg på riksdagens bord i går, som herr Ernst Olsson nyss

erinrat om. Krisen inom fisket, som är den svåraste som drabbat näringen under de tre senaste decennierna och som lett till att exempelvis de bohuslänska fiskarna på tre år fått se sina inkomster minska med 40 procent, aktualiserar dessa framstötter.

De yrkanden om vissa skattelättnader för fiskare som återfinns i förevarande motioner och som behandlas i detta utskottsutlåtande har naturligtvis inte något direkt samband med dagens kris, även om dessa framstötter i dag kan ses mot denna dystra bakgrund. De kan emellertid betraktas som ett allmänt rättvisekrav, tidigare framfört i riksdagen, och jag instämmer helt med herr Tistad när han trycker på detta rättvisekrav.

Vid ett flertal tillfällen under senare år har riksdagen haft att ta ställning till olika förslag på beskattningens område, när det gäller yrkesfiskare, men dessa tillfällen har försuttits. Ändrade beskattningsregler under ett tidigare skede hade medverkat till att fiskarkåren nu hade stått bättre rustad att möta den kris som ändå kommit.

Frågan om skattelättnader för fiskare som utövar sin verksamhet på avlägsna fiskevatten är som sagt inte ny, och utskottet erinrar om fjolårets prövning av frågan. Utöver detta vill jag påminna om att en undersökning av fiskets och fiskarkårens ekonomiska villkor över hela fältet ingick i det motionsyrkande om en allmän fiskeriutredning som förra året framfördes från vårt håll och som prövades och avslogs av jordbruksutskottet.

Utskottsmajoriteten vänder sig mot varje särslagstiftning för särskilda yrkeskategorier. Mot detta kan invändas, som redan skett, att fiskarkåren har alldeles speciella yrkesvillkor, endast jämförbara med sjömännens, och sjömännen har redan särskilda skattevillkor. Någon form av sjömansskatt borde därför komma i fråga då det gäller fiskare på avlägsna fångstplatser så att de blir jäm-

Om skattelättnader för fiskare ställda med sina norska yrkeskolleger och konkurrenter, vilket naturligtvis kan ha stor betydelse i dagens situation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! Såväl från motionärer-
nas som från reservanternas sida har här klart anförts de motiv som legat till grund för reservanternas ställningstagande. Jag skall därför fatta mig kort och endast be att få yrka bifall till reservationen, som går ut på skattelättnader för fiskare på avlägsna fiskeplatser.

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! Herr Tistad uppehöll sig rätt utförligt vid tillkomsten av sjömansskatten. Det kanske bara behöver tilläggas att den gäller i utrikes fart. Det var alldeles speciella skäl som gjorde att vi införde sjömansskatten, bl. a. det skälet att dessa sjömän är borta från hemorten mycket längre än vad fiskarna i allmänhet är. Vidare fanns det på fartyg i handelsflottan många utländska medborgare, som inte betalade skatt men som nu får betala skatt.

Jag kanske i rättvisans namn skall tillägga att herr Tistad ju inte heller förordar något system som är detsamma som sjömansskatten. Men han vill göra en kategoriklyvning med hänsyn till de speciella villkor som gäller för fiskare. Det är klart att det går att få fram speciella förhållanden för många yrkeskategorier. Vår skattelagstiftning har ju också tagit hänsyn till mångahanda ting, men ändå återstår önskemål i mängd när det gäller att ta ut nödvändiga skatter.

Jag skall inte nämna vad en sådan särslagstiftning kunde innebära för kommuner med många yrkesfiskare. Det blir en speciell fråga om man skulle göra något sådant.

Om skattelättnader för fiskare

Jag tror att även i år gäller vad de som var reservanter i fjol anförde, nämligen att det är farligt att göra kategoriklyvningar på detta sätt och att det strider mot grundläggande principer i hela vår skattelagstiftning. Den mening- en blev i fjol kammarens, och jag tror som sagt att den gäller alltjämt.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag undrar om herr John Ericsson lyssnade riktigt på mitt anförande.

Han säger att skillnaden mellan sjömännen och fiskarna är att sjömännen går i utrikesfart och är borta från hemorten mycket längre än vad fiskarna i allmänhet är. Jag vill erinra om att min argumentation byggde på en kategori fiskare, som klart lever under samma villkor som sjömännen, nämligen nordsjöfiskarna. Vad är det för skillnad mellan att gå i utrikesfart och att gå ut på Nordsjön, som fiskarna gör? Det är väl utrikesfart lika mycket som att gå mellan Sverige och England. Många av dessa fiskare landar sin fisk i t. ex. Cuxhaven eller i danska hamnar, vid tillfällena kanske också i engelska hamnar. De befinner sig lika mycket i utrikesfart som sjömännen, som har sjömansskatt. Vidare framgick av mitt anförande att de ligger till sjöss mycket långa tider, medan man i viss fjärrfart — där man alltså åtnjuter sjömansskatt enligt förmånliga bestämmelser — har mycket korta bortovarotider, eftersom nutida fartyg är så snabba och hamnliggningstiderna så korta. Sjömannens frånvarotider från svensk hamn kan bli mycket korta.

Den jämförelse som gjordes visar väl, att en hel del av de fiskare, som skulle komma i åtnjutande av den skattelättnad reservanternas förslag medför, lever och arbetar under väsentligt likartade förhållanden som en stor del av de sjömän som åtnjuter sjömansskatt.

Herr OLSSON, ERNST, (cp):

Herr talman! När herr Ericsson säger att man inte kan ha särbestämmelser skulle jag vilja ställa frågan: Varför kan inte vi ha särbestämmelser för denna fiskarkår när norrmän och danskar kan ha det? Det är ju från dem konkurrensen kommer.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Vi har annorlunda skattelagstiftning än våra danska och norska vänner. Det är inte säkert att herr Olsson i alla avseenden vill byta ut vårt skattesystem mot det system som gäller där, men på denna speciella punkt säger han att det borde vara rättvisa över gränserna.

När herr Olsson sade att det här gäller en hårt pressad yrkesgrupp kan jag hålla med honom. Det måste emellertid då vidtas andra åtgärder för att tillföra dessa yrkesfiskare inkomster. I den mån de har det så dåligt ställt som här gjorts gällande blir det ju inga nämnvärda beskattningsbara inkomster.

Hade de haft lindrigare skatt tidigare skulle de varit bättre konsoliderade nu, har det sagts. Men våra fiskares möjligheter att konsolidera sin ställning är inte obefintliga. De kan göra avskrivningar och de får extra avdrag. Alla beklagar vi, att de råkat ut för svårigheter i inkomstavseende, men det får vi rätta till på annat sätt.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja fråga herr Ericsson vilka avskrivningsmöjligheter de fiskare har, som inte äger del i båten och inte heller i fiskredskapen.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Norska fiskare som fått skattelättnader och andra favörer av norska staten har stått bättre rustade

nu, när krisen även nått Norge. Det är det som gör att våra fiskare kommer i ett sämre läge även på den punkten.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag kanske är alldeles felunderrättad. Det tycks gå att fiska utan båtar! Herr Tistad säger att den övervägande delen av dessa fiskare inte har del i båt, men det är väl ändå sant att de som regel har möjlighet till avskrivningar på redskap och på båt.

Vidare säger man att om de får skattelättnader, blir det lättare för dem att klara kriser. Det är självklart. Inte skall jag förneka det. Frågan är bara om det är rättvist, om det är en riktig avvägning att ordna detta via beskattningen. Det finns andra kategorier som av samma skäl kan kräva liknande skattelättnader. Det är frågeställningen. Därför vill vi inte ha någon kategori-klyvning. Sjömansskatten är ett undantag, det erkänner jag. Men här har inte yrkats på att vi skulle genomföra den när det gäller fiskarna.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja upplysa herr Ericsson om att flertalet av de fiskare, som arbetar på Nordsjön och som skulle komma i åtnjutande av skattelindring enligt vårt förslag, icke äger någon del i båtarna och icke någon del i fiskredskapen, utan de är anställda medlemmar av fiskefartygets besättning. De har inte lön, utan de ersättes för sitt arbete genom att de får andel av fångsten. Därför taxeras de som rörelseidkare. Men de är inte delägare, och de har följaktligen inte några som helst avskrivningsmöjligheter.

Herr OLSSON, ERNST, (cp):

Herr talman! Detta gäller inte bara Bohuslän utan berör även södra Sve-

Om skattelättnader för fiskare

rige. Det avgörande för det särskilda skatteavdraget är vilken inkomst man har.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Her *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 62.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 7, med anledning av motioner om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse.

Följande motioner hade bevillningsutskottet upptagit till behandling i ett sammanhang:

1) de likalydande motionerna I: 695, av herr *Olsson, Manne, m. fl.*, och II: 814, av herr *Nyström m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av förutsättningarna och formerna för en beskattning av fritidshus i linje med vad i motionerna anförts; samt

2) de likalydande motionerna I: 705, av herr *Svenungsson*, och II: 781, av herr *Carlshamre*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag angående fördelning mellan kommuner av kommunal inkomstskatt från skattskyldiga som hade bostad i mer än en kommun.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 695 och II: 814 samt

2) motionerna I: 705 och II: 781, i vad de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anförde.

Reservation hade avgivits av herrarna *Gösta Jacobsson* (m), *Karl Pettersson* (m) och *Enarsson* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 695 och II: 814 samt I: 705 och II: 781 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag angående fördelning mellan kommuner av kommunal inkomstskatt från skattskyldiga som hade bostad i mer än en kommun.

Herr *OLSSON, MANNE*, (s):

Herr talman! Det är väl riktigt som det står i utskottsbetänkandet att det numera finns större möjligheter för kommunerna att ta ut diverse avgifter. Det kan vara frivilliga exploateringsavgifter av exploatörerna och avgifter för byggnadslov. Man har också fått ökade möjligheter att ta ut avgifter för hämtning av sopor men också för skötsel av soptipp och destruktion.

Det finns emellertid andra kostnader som följer med fritidsbebyggelsen, och jag skall nämna några av dem. Det är t. ex. i viss mån underhållet av de vägar som för till dessa områden. Det är vidare ett ökat arbete med kontrollen av efterlevnaden av hälsovårdsföreskrifterna inom sådana områden. Man kanske på sina håll där det egentligen inte går att ordna täckt avloppsledning ändå gör en sådan. Brandkåren har fått ett ökat arbete genom sommarstugebebyggelsen. Människor som är vana vid att handskas med eld blir ofta rent av förskräckta när de kan få se sommarstugeägare som under knapertorra somrar eldar våldsamt på sin tomt, vilket inte sällan orsakar eldsvådor. Brandväsendet i dessa kommuner kostar mera på grund av att det måste utrustas på ett speciellt sätt.

Fritidshuset av i dag ser också annorlunda ut än förr. Det är inte längre bara en sommarbostad utan utnyttjas också på vintern. Man vinterbonar det och kan således använda det t. ex. under veckosluten året om. Det är angeläget att man i kommunerna får ut en högre ersättning från dessa ägare av fritidshus. Därför har vi motionerat om att man borde kunna ta ut en fastställd avgift av sommarhusägare.

Denna fråga var föremål för riksdagens behandling under föregående år, och då var bevillningsutskottets skrivning mycket positiv men motionen bifölls inte. Skrivningen i år är nästan på pricken densamma, men man har tagit bort ett ord, »kan». I den operationen lägger jag ett ännu mer positivt

Om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse

uttalande av bevillningsutskottet. Av den anledningen vill jag inte ställa något yrkande. Men jag har varit angelägen att ta till orda här i kammaren därför att reservanterna har varit vänliga nog att i reservationen ta med våra motionsyrkanden i motionerna I: 695 och II: 814. Reservanterna har uttalat att man bör ta ut en differentierad skatt, en skatt i förhållande till användningen av sommarstugan. Fritidskommunen skulle alltså dela kommunalskatten med hemortskommunen, något som jag anser orealistiskt. Jag kan fördenskull inte ansluta mig till vad reservanterna sagt. Jag vill bara uttrycka det önskemålet att borttagandet av »kan» i utskottets betänkande också skall föra det med sig att regeringen snarast tar initiativ i denna fråga.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (m):

Herr talman! På grund av den alltmer ökade fritidsbebyggelsen uppstår för många s. k. värdkommuner för sådan bebyggelse många svärbemästrade och kostnadskrävande uppgifter.

Till stor del har fritidsbebyggelsen koncentrerats till vissa områden, till kommuner med särskilda förutsättningar för fritidsverksamhet. Ägarna till fritidsbebyggelsen är ofta bosatta och hemmahörande i annan kommun. Fritidskommunerna är i huvudsak glesbygdskommuner. De fritidsboende är i regel mantalsskrivna och skattskyldiga i någon tätortskommun.

Fritidskommunerna orsakas ofta stora kostnader i samband med exploateringen. Även om de direkta kostnaderna kan regleras genom avtal eller avgiftsbeläggning, kan de verkliga kostnaderna i de flesta fall inte täckas av fritidskommunen.

Därtill kommer också att fritidskommunen oftast inte själv får fatta avgörandet när det gäller den del eller de delar som skall planeras för fritidsområden. Därigenom kan dessa kommuner gå miste om annan verksamhet inom de aktuella områdena, t. ex. industrier

som skulle skapa sysselsättningstillfällen för den bofasta befolkningen. Sådana fall av industrilokalisering har varit aktuella i områden som är eftertraktade för rekreation och fritidsbebyggelse. Vid dessa tillfällen har stark opinion rörts upp för eller emot den föreslagna industrilokaliseringen. Motstånd har ofta rests nästan uteslutande av fritidsfolket, men den bofasta befolkningen har inte sällan stått praktiskt taget enig på den andra sidan. Lokaliseringsprojekt som ekonomiskt och tekniskt i och för sig skulle ha varit väl motiverade har fått vika för naturvårdsintresset och för nödvändigheten av att reservera tillräckliga områden för rekreation och fritidsbebyggelse. Detta gäller särskilt inom de större stadsregionernas närhet.

Fritidsintressena måste givetvis tillgodoses, men det är inte rimligt att kostnaderna för exploatering och följderna av uteblivna expansions- och utvecklingsmöjligheter skall drabba värdkommunen och den bofasta befolkningen på grund av att dessa områden inte fritt fått utvecklas utan planerats till fritidsområden för andrahandsbosättning av städernas befolkning.

I reservationen påpekas att den omständigheten att skatteunderlaget höjts för många fritidskommuner genom den senaste fastighetstaxeringen inte innebär att fritidskommunerna erhåller ekonomisk kompensation för de svärbemästrade och kostnadskrävande arbetsuppgifter som följer med den ökade fritidsbebyggelsen — detta trots att, som jag tidigare sagt, viss avgiftsfinansiering förekommer.

Därtill kommer också det tidigare nämnda förhållandet att kommunen inte själv kan bestämma över planeringen.

Dessa problem är inte lätta att lösa, men för de berörda kommunerna är det av stor betydelse att någon ändring kunde komma till stånd. Reservanterna anser att frågan är av sådan natur att den närmare bör utredas.

Om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse

Av de inlägg som tidigare har gjorts här beträffande förutsättningarna för en lösning framgår det klart och tydligt att reservanterna förstår den svårigheten. Men därför är också kravet på en utredning för att komma fram till en lösning som kan ge ifrågavarande kommuner kompensation rimligt.

Med hänsyn till vad jag anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, i den mån det gäller motionerna I: 695 och II: 814 samt I: 705 och II: 781, vari yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning och förslag angående fördelning mellan kommuner av kommunal inkomstskatt från skattskyldiga som har bostad i mer än en kommun.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag måste erkänna att herr Manne Olsson har rätt i sin karakteristik av detta betänkande. Vi har inte anført några nya synpunkter. Det är en del fakta som redovisas i form av ändring av taxeringsvärdena m. m., men vi har varit ur stånd att komma fram till annat än önskemål om att man beaktar dessa fakta. Det kan hända att utvecklingen blir sådan att man får en högre grad av avgiftsbeläggelse eller att taxeringsmyndigheterna finner att de bör justera upp värdena ytterligare. Jag erkänner emellertid utan vidare att det är svårigheter.

Det problem som herr Karl Pettersson här förde fram ligger på ett annat plan, så det vill jag inte diskutera, utan vi får utgå ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål. De kommer nog inte bort i en handvändning, ty kommunerna gör sig säkerligen påminda i denna sak.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! När jag lyssnat till denna diskussion så har jag gjort det med förvånning.

Jag skulle vilja veta vilka utgifter kommunerna speciellt har för fritidsbebyggelse. Jag lever mitt uppe i en sådan fritidsbebyggelse. Såvitt jag vet betalar kommunen inte ett öre för någonting i samband med den fritidsbebyggelse som försiggår.

Herr PETERSSON, KARL, (m):

Herr talman! I så fall är det en lyckligt lottad kommun som har det så gynnsamt ställt. Jag känner till många kommuner, bl. a. i de områden som jag kommer ifrån, som har haft stora kostnader just för detta slag av bebyggelse. Det finns också fall där kommunen fått svårigheter att över huvud taget klara exploateringen i fråga. Jag tänker på de semesterbyar som anläggs i fjällen.

Jag vet att det t. ex. i närheten av Stockholms stad finns kommuner som under den mörka delen av året har ungefär 800 invånare men under sommarhalvåret kanske 20 000. Från den kommunen har det i varje fall sagts att de kostnader kommunen har att bestrida inte täcks av de intäkter den kan få.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag efterlyser fortfarande vilka dessa kostnader skulle vara.

Herr PETERSSON, KARL, (m):

Herr talman! I en del avlägsna trakter behövs det vägar, och även i dessa fritidsbebyggelser behövs vatten och avlopp och andra anordningar. Jag vet att dessa anordningar har dragit betydande kostnader. Även om det utgår statsbidrag till väsentlig del för ändamålet, har dessa kostnader stor inverkan för en del av kommunerna som inte kan få ut kostnaderna i form av de avgifter, som herr Kilsmo antagligen syftar till.

Om skattemässig täckning av kommuns kostnad för fritidsbebyggelse

Herr **OLSSON, MANNE**, (s):

Herr talman! De kostnader som herr Karl Pettersson talar om brukar regleras när ett sådant område det här gäller utbyggs, och själva området som sådant får då stå för kostnaderna. Jag hade inte nämnt dessa kostnader i detta sammanhang. Jag kan säga att de byggnadslovsavgifter som tas ut efter en viss taxa i regel sammanfaller med de avgifter som grannkommunerna tar ut för samma sak. Avgifterna förslår inte för att täcka de kostnader som man har för att just få fram byggnadslov. Jag skulle kunna som exempel anföra ett ärende som kanske i dag ligger på Kungl. Maj:ts bord för avgörande och som har kostat oss i vår kommun åtskilligt mer än som kunnat tas ut i byggnadslovsavgift för hela området. Det är den erfarenheten jag har.

Vidare nämnde jag brandväsendet, vilket drar en mycket dryg kostnad. Det är inte ovanligt att en sommarstuga brinner ner på grund av att man har glömt att släcka gasolen när man gått därifrån eller av andra orsaker. Det uppstår också gräsbränder, när man på ett oförsiktigt sätt och i ogynnsam väderlek eldar ute på områdena.

Jag nämnde också vägunderhållet. Det har ju bildats vägsamfälligheter, och i den kommun jag verkar bidrar kommunen till underhållskostnaderna för dessa vägar. Däremot ankommer det på ägarna inom ett sommarstugeområde att själva sörja för kostnaderna för vägarna inom området.

Jag har här bara anfört några exempel på kostnader i samband med fritidshusbebyggelse.

Herr **KILSMO** (fp):

Herr talman! När ett fritidsområde skall exploateras, åvilar varje kostnad den som exploaterar området. Förutsatt att kommunen själv bedriver exploatering av mark, får kommunen svara för kostnaden. Om en enskild person bedriver en sådan exploatering av

ett markområde, får han betala kostnaderna, och kommunen betalar inte ett ruttet lingon för detta ändamål. Exploatören får betala vägar, vatten, installation av elström, och han får sätta vägar i ett skick som kommunen och vägförvaltningen bestämmer, men kommunen betalar ingenting.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt att delta i denna debatt, men när herr Kilsmo ställer frågan så som han här har gjort, kan jag inte underlåta att blanda mig i debatten.

Jag måste konstatera att herr Kilsmo när han ställer dessa frågor inte vet vad han talar om. Det är möjligt att det herr Kilsmo här sagt är riktigt, när det gäller exploatering av nya områden. Men jag vill erinra herr Kilsmo om att det finns mycket stora områden med äldre bebyggelse där det är fråga om en sanering och där kommunerna får åsamkas stora kostnader.

Jag vill säga detta därför att jag vet hur det är. Jag bor i en kommun där vi har stora saker i gång. För att ge ett litet mått på vad det rör sig om kan jag också nämna att saneringskostnaden där uppgår till ca 15 miljoner kronor — i en kommun med 3 000 människor! De ledamöter som är från de stora tätorterna kan lätt räkna ut vad det innebär. Det finns inga möjligheter att ta ut dessa pengar, herr Kilsmo.

Herr **KILSMO** (fp):

Herr talman! Vad herr Kristiansson säger måste ju innebära att det är kommunen själv som utför exploatering av området, icke någon enskild.

Herr **OLSSON, MANNE**, (s):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Kilsmo säger, att kommunen kan ta ut exploateringsavgifter genom att träffa exploateringsavtal med exploatörerna.

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.

Det måste dock ske frivilligt, eftersom det inte finns någon lag som ger kommunerna rätt att ta ut ersättning för exploateringskostnader.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag talade främst om sanering av gammal fritidsbebyggelse. Det är inte oväsentliga saker det heller.

Herr PETERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Det är möjligt att förhållandena är olika i olika delar av landet. Jag vill emellertid rekommendera herr Kilsmo att ta kontakt med kommunalmän som sköter dessa exploateringsfrågor i områden där kommunerna — utöver ansträngningarna att dra till sig industrier — sysslar med att försöka leva på en utveckling av fritidsbyggheten. De kostnader som uppstår är stora, vilket också har redovisats av herrar Kristiansson och Olsson.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Karl*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 22.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 8, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.

Bevillningsutskottet hade i ett sammanhang behandlat följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 81, av herrar *Wirtén* och *Stefanson*, samt II: 89, av fru *Fränkel* och herr *Mundébo*, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag till riksdagen rörande avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande;

2) de likalydande motionerna I: 274, av herrar *Hansson* och *Hjorth*, samt II: 308, av herr *Pettersson* i Lund m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning angående inskränkningar i avdragsrätten för s. k. periodiskt understöd;

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.

3) de likalydande motionerna I: 709, av herrar *Wallmark* och *Strandberg*, samt II: 801, av fru *Kristensson*, i vilka yrkats, att riksdagen skulle besluta, att kostnader i samband med vidareutbildning — såsom kursavgifter, resor, uppehälle vid tentamina och examina — från och med den 1 juli 1969 skulle vara avdragsgilla i skattehänseende; ävensom

4) motionen II: 777, av herrar *Antonsson* och *Elmstedt*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära skyndsamt utredning om rätt till skatteavdrag för periodiskt understöd till studerande i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till motionerna I: 274 och II: 308 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning angående möjligheterna att begränsa rätten till avdrag för periodiskt understöd;

B) avslå

1) motionerna I: 81 och II: 89

2) motionerna I: 709 och II: 801 samt

3) motionen II: 777.

Reservation hade avgivits av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Tistad* (fp), *Annerås* (fp), *Karl Pettersson* (m) och *Johan Olsson* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enarsson* (m) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

I) under punkterna A samt B 1 och 3, att riksdagen med anledning av följande motioner

a) motionerna I: 81 och II: 89,

b) motionerna I: 274 och II: 308 samt

c) motionen II: 777

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av frågan om avdrag för periodiskt understöd i syfte att åstadkomma bestämmelser, som både innebure att olika understödsformer kunde

röna en likformig behandling i skattehänseende och spärra möjligheterna till uppenbara missbruk av avdragsrätten;

II) under punkten B 2, att riksdagen med anledning av motionerna I: 709 och II: 801 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av frågan om rätt till avdrag för kostnader i samband med vidareutbildning.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 8 behandlar några motioner med delvis motsatt syfte. I ett par motioner riktas kritik mot den begränsning av rätten till avdrag för periodiskt understöd vid inkomsttaxeringen som består däri, att avdrag inte är medgivet för vad som utgår till annans undervisning eller uppfostran. I en annan motion vänder sig motionärerna mot rätten till avdrag för periodiskt understöd över huvud taget och begär en utredning om inskränkningar i avdragsrätten.

När man kritiserar en lagregel, det må vara en skatteregel som här eller en annan bestämmelse, är det naturligtvis alltid av intresse att ta reda på hur man motiverade regeln när den infördes. Avdragsrätten för periodiskt understöd vid inkomstbeskattningen infördes i samband med den skattereform som antogs år 1910. Innan dess var skatteplikten för mottagaren det primära. Periodiska gåvor ansågs skapa en viss skatteförmåga hos mottagaren och utgjorde därför i princip skattepliktig inkomst. Den avdragsrätt som infördes genom 1910 års lagstiftning hade närmast till syfte att förebygga dubbelbeskattning. Med detta synsätt var det naturligt, att man inte i detta sammanhang ifrågasatte någon prövning vare sig av beloppets storlek eller av mottagarens behov av understöd.

Genom 1910 års lagstiftning på detta område kom mottagarens skattskyldighet för periodiskt understöd att i princip bli beroende av att givaren hade avdragsrätt. Denna inställning kom att få stor betydelse för understöd, som var

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m. avsedda att bekosta mottagarens utbildning. Tanken på att mottagaren skulle betala skatt för understöd av detta slag avvisades bestämt. »Att beskatta lärjungar vid universitet och skolor för medel, som uppburits i nu angiven ordning, är, såvitt jag vet, för alla lagstiftningar främmande», uttalade finansministern i proposition till 1910 års riksdag. Eftersom mottagaren alltså inte ansågs kunna beskattas, fick givaren inte heller något avdrag.

Det är intressant att konstatera, att gällande bestämmelser på området, som förbjuder avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande, således ursprungligen har utformats helt av omtanke om de studerande. Det skulle vara en överdrift att påstå, att de som har kommit i åtnjutande av denna välvilja, varit odelat tacksamma, i varje fall inte sedan skattetrycket blivit sådant att också mindre understöd till studerande kommit att medföra kännbara upppoffringar för givaren.

Den nuvarande diskrimineringen i skattehänseende av periodiska understöd till personer som idkar studier ställer ofta skattemyndigheter och skattedomstolar inför vanskliga avgöranden. Det talas i kommunalskattelagen om »vad som utgått till annans undervisning eller uppföstran». Många gånger kan det vara svårt att avgränsa vad som är att hänföra till »undervisning». Det finns ju så många former för utbildning i vårt samhälle. Utbildningsformerna förändras ju också tid efter annan. Men det föreligger också andra avgränsningssvårigheter. En fader fick i regeringsrätten avdrag för periodiskt understöd till en son, som var medicine kandidat och fullgjorde sjukhustjänstgöring, därför att sonen hade så stor inkomst vid sjukhuset, att den räckte för hans studie- och levnadskostnader. Understödet ansågs därför inte ha utgått till sonens undervisning. I ett annat fall betalade en fader understöd till en son, som studerade vid universitet. Sonen var gift och hade ett barn. Fadern till-

erkändes av regeringsrätten avdrag för den del av det periodiska understödet, som översteg sonens studiekostnader och sonens och barnbarnets levnadskostnader. De relaterade rättsfallen illustrerar i någon mån hur irrationellt de nuvarande avdragsreglerna verkar.

Utskottet anser att staten bör koncentrera sitt stöd till studerande till studiesociala åtgärder i form av studiehjälp och studiemedel och inte jämsides därmed ge skatteavdrag för privata studieunderstöd. Det är naturligtvis en ståndpunkt som man kan intaga. Men det bör betonas att de som får bidrag av föräldrar och anhöriga till sina studiekostnader därmed minskar sin efterfrågan på statliga studiebidrag. Det är därför inte säkert att belastningen på statskassan blir större, om man inför avdragsrätt för periodiska understöd till studerande. Tvärtom kan förmodas att staten skulle tjäna på den affären. Det är anledning att understryka detta, eftersom man av utskottets betänkande får den uppfattningen att det skattebortfall, som en utsträckning av avdragsrätten skulle leda till, skulle innebära en nettoförlust för staten.

Trots de studiesociala åtgärderna, vilkas värde jag är den förste att erkänna, finns det många människor i vårt land som både för sin egen del och för sina barns vidkommande i det längsta drar sig för skuldsättning och som, om de likväl måste låna pengar t. ex. till utbildning, i varje fall vill begränsa skuldsättningen så långt det är möjligt. Dessa människor, som i regel är mycket nyttiga samhällsmedlemmar, vill gärna i mån av förmåga bidra till sina barns utbildning, också om det med nuvarande system beträffande statliga studiemedel inte är nödvändigt. Utan att därmed säga något ofördelaktigt om de föräldrar, som anser att de bör helt lita till samhällets åtgärder när det gäller barnens utbildning, vill jag gärna uttrycka min uppskattning av dem som anser det naturligt att i första hand lita till sig själva. Jag tycker, herr talman,

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m. att de också är förtjänta av samhällets uppskattning. Att vägra dem avdrag vid beskattningen för de understöd de ger sina barn för studier är inte ett riktigt sätt att ge uttryck för denna uppskattning.

Innan jag går vidare, herr talman, kan jag inte underlåta att göra en liten anmärkning i marginalen till utskottets beskrivning av studiemedelssystemets fördelar. Som bekant omräknas de återbetalningspliktiga studiemedlen till basbelopp, och återbetalningarna skall omfatta lika många basbelopp som den studerande fått i återbetalningspliktiga studiemedel. Men den studerande behöver aldrig betala tillbaka mer än vad han skulle bli skyldig till, om de studiemedel som han uppburit i stället utgjort ett vanligt lån med ränta, som uppgår till 60 procent av statens normalränta, dvs. för närvarande 3,6 procent. Utskottet konstaterar att detta är en fördelaktig räntesats, inte minst med hänsyn till att det inte krävs någon säkerhet för att få studiemedel. Men utskottet nämmer ingenting om att reduktionen av räntefoten med 40 procent vid den jämförelseberäkning som det är fråga om utgör en kompensation för att den ränta, som ingår i återbetalade studiemedel, inte är avdragsgill vid beskattningen. Det bör tilläggas att denna reduktion med 40 procent av räntefoten innebär en otillräcklig kompensation, därför att marginalskatten överstiger 40 procent redan i inkomstläget 12 000 kronor om året för ogifta och 25 000 kronor om året för gifta.

Som jag sade i början av mitt anförande behandlar utskottsbetänkandet också en motion, som riktar kritik mot reglerna om avdrag för periodiskt understöd från helt andra utgångspunkter än jag nu har berört. Det är inte första gången som sådan kritik förekommer. Detta är i och för sig ganska naturligt. Avdragsrätten är inte maximerad, och om man bortser från de begränsningar som gäller understöd till studerande och personer i hushållsgemenskap med gi-

varen fästes inget avseende vid ändamålet för understödet. Även om man principiellt fasthåller vid att periodiska understöd bör beskattas hos mottagaren och föranleda avdrag hos givaren, får man inte blunda för att reglerna, sådana de är utformade i vår nuvarande skattelagstiftning, kan inbjuda till missbruk och skatteflykt. Utskottet kommer — efter ett i stort sett mycket försiktigt resonemang — fram till att man bör begränsa den nuvarande rätten till periodiskt understöd men säger sig vara medvetet om att det kommer att bli mycket svårt, om man inte vill åsidosätta principen att skatt skall utgå efter förmåga. Utskottet begär därför en utredning angående möjligheterna att åstadkomma en begränsning av avdragsrätten.

Reservanterna vill spärra möjligheterna till missbruk av avdragsrätten. Detta förutsätter bestämmelser — av materiell innebörd eller av kontrollkaraktär — som går i inskränkande riktning. På denna viktiga punkt — strävan att förebygga missbruk — är utskottsmajoriteten och reservanterna uppenbarligen överens. Men reservanterna vill också avskaffa den diskriminering av studieunderstöden som de nuvarande reglerna innebär. I detta avseende vill reservanterna ha en utvidgning av avdragsrätten. Att reservanterna samtidigt kräver åtgärder mot missbruk står givetvis inte i någon motsats härtill. Liksom utskottsmajoriteten begär reservanterna en utredning, men de vill att denna skall få andra direktiv än vad utskottsmajoriteten begär.

Till sist några ord om frågan om avdrag för vidareutbildningskostnader, som också behandlas i betänkandet. Man brukar skilja mellan fortbildning och vidareutbildning. Fortbildning avser förkovran i det yrke eller den anställning som man har. Kostnaden för fortbildning är i princip avdragsgill vid beskattningen, under förutsättning att den anses nödvändig. Utbildning som syftar till vidgad kompetens — eller till

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m. ett nytt arbete — kallas för vidareutbildning. Kostnaderna för sådan utbildning är inte avdragsgilla. Den som vidareutbildar sig siktar väl på ett mer kvalificerat och inkomstinbringande arbete i framtiden. Som skattebetalare kommer han, tack vare att han underkastar sig vidareutbildning, att bidra till ökade inkomster för stat och kommun. Detta är ett skäl för att ge avdrag för vidareutbildningskostnader vid inkomstbeskattningen. När man går frågan närmare in på livet möter man emellertid många svårlösta problem, framför allt vad beträffar nödvändiga avgränsningar. Reservanternas har därför inte ansett sig kunna biträda motionärernas yrkande om omedelbar lagstiftning, utan vi förordar en utredning.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Olsson, Johan*, (cp).

Herr *NILSSON, YNGVE*, (m):

Herr talman! Jag ber att först få instämman i vad herr Tistad sagt i detta ärende. Jag begärde ordet för att dessutom kommentera ett motionspar, som moderata samlingspartiet ingivit och som gäller rätt till avdrag vid beskattningen för kostnad för vidareutbildning.

I dagens samhälle händer det ganska ofta att anställda av flera orsaker — företagsnedläggelser och dylikt — kan bli utan arbete utan egen förskyllan. Det är därför helt naturligt och tämligen vanligt att anställda försöker gardera sig och genom vidareutbildning bredda och konsolidera sina kunskaper. Därigenom kan de lättare, anser de, komma in på andra arbetsområden. Många av de anställda bekostar själva denna vidareutbildning. De studerar på fritiden vid korrespondensinstitut, kvällsgymnasium eller universitet.

Nuvarande taxeringsbestämmelser medger inte i dessa fall rätt till avdrag för inkomstens förvärvande i annan

mån än då det gäller utbildningskostnad som är att hänföra direkt till den skattskyldiges förvärvsverksamhet. Detta är helt otillfredsställande, ur vår synpunkt. Beskattningsreglerna bör i stället stimulera till vidareutbildning, som ger vederbörande möjlighet att välja nytt yrke om han skulle vara intresserad eller om så skulle behövas. Det kan antas att staten genom den enskildes initiativ kommer att tillföras högre skatteinkomster. I konsekvens härmed bör de som vidareutbildar sig ha rätt och möjlighet att göra avdrag som svarar mot nedsättningen av deras skatteförmåga under den tid utbildningen varar.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till reservationen.

Herr *PETTERSSON, ARNE*, (s):

Herr talman! Vi har tidigare diskuterat detta problem i kammaren. Det som skiljer årets debatt från de tidigare debatterna är att vi har fått ett annorlunda beskaffat underlag. Vi har fått en som jag och utskottets majoritet tycker synnerligen väl motiverad motion, som går i annan riktning än de tidigare motionerna. Det är en motion av herrar Hansson och Hjorth i denna kammare och herr Pettersson i Lund i andra kammaren, vilka tar upp problemet om vi över huvud taget skall ha kvar det periodiska understödet i dess nuvarande form.

Motionärerna framhåller två huvudorsaker till att de vill avskaffa denna skatteregel. Den ena orsaken är den grund för missbruk som finns i nuvarande regler. Jag vill inte påstå att det förekommer ett missbruk, men man kan anta att möjlighet till missbruk föreligger. Därför har utskottsmajoriteten ansett att det kan vara rimligt att utreda huruvida det verkligen förekommer missbruk och om reglerna efterlevs på ett riktigt sätt.

Den andra huvudorsaken för motionärerna är att systemet är orättvist och

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m. brister i fråga om jämlikhet. Riksrevisionsverket har gjort en utredning, enligt vilken man beräknar att ungefär 150 000 personer utnyttjar denna avdragsmöjlighet. År 1966 utgjorde avdragen totalt 270 miljoner kronor. Enligt en förnyad undersökning 1968 är antalet avdrag oförändrat, medan det avdragna beloppet har stigit till 343 miljoner. Det är alltså bara tre procent av skattebetalarna som kunnat utnyttja denna möjlighet.

Men det som ur rättvisesynpunkt kanske är ännu mer intressant är skillnaden i belopp för olika inkomst kategorier. Beloppets storlek vid årsinkomster på mellan 12 000 och 15 000 kronor är genomsnittligt 150 kronor. Vid inkomster på 50 000—60 000 är avdraget något över 2 000 kronor, och vid inkomster på 200 000—300 000 kronor är det avdragna beloppet 16 000 kronor. Man kan alltså utan vidare konstatera att detta är en förmån som i första hand är bra för dem som har goda inkomster.

När jag lyssnade till herr Tistad tyckte jag att hans argumentation om orättvisorna och krångligheten i detta system borde ha lett till samma slutsats som i den första åberopade motionen, att enklast vore att avskaffa detta avdrag i de nuvarande reglerna. Då kommer man ifrån både de skattetekniska orättvisor som han påpekade och de faktiska, sakliga orättvisor som finns inbyggda i detta system.

Nej, han drog inte den logiska slutsatsen utan säger att vi i stället skall utvidga detta system, som är orättvist, till att omfatta ännu fler. Jag skall gärna erkänna, herr Tistad, att det kan finnas brister när det gäller studiestödet och dess utbyggnad. Men inte skall vi väl lösa det problemet genom att ge skattefavörer, som ju alltid mest gynnar dem som har lättast att hjälpa dem som behöver ett studiestöd. Skall vi ge ett studiestöd, skall vi bygga på den väg som vi alla varit ense om. Stödet

skall utgå direkt till de studerande och inte i form av skattefavörer.

Samma gäller vidareutbildningen, som herr Yngve Nilsson var inne på. Jag tror att vuxenutbildningen, vidareutbildningen och omskolningen kommer att få en sådan dignitet att på sikt kommer de att kosta samhället lika stora belopp som vi i dag betalar för ungdomsutbildningen. Är det någon som tycker det vara rimligt att lösa finansieringen av vuxenutbildningen och vidareutbildningen genom skattefavörer? Det rimliga måste vara att även detta stora och kostsamma problem löses anslagsvägen och i form av studiestipendier av olika slag.

Med dessa motiveringar, herr talman, ber jag att få yrka avslag på motionerna och hemställa om att kammaren bifaller utskottets förslag i denna fråga.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag tycker att herr Arne Pettersson glömmer en sak. Han glömmer att de människor som åtnjuter avdrag för periodiskt understöd också har utgivit ett understöd. De har alltså skänkt bort pengar. Herr Pettersson säger att det finns olika skäl att ifrågasätta avdragsrätten. Ett skäl är att systemet missbrukas. Det är när människor inte skänker bort pengar i egentlig mening utan företar en kapitalöverföring eller en skentransaktion. Dem behöver vi inte diskutera. Där är herr Arne Pettersson och jag helt överens: dessa människor skall vi inte på något sätt gynna.

Men de människor som verkligen ger bort pengar? Jag har svårt att förstå att det skulle vara en så stor favör att slippa skatt på den inkomst man avhänt sig.

Jag har ännu svårare att förstå att herr Pettersson från jämlikhetssynpunkt kan angripa att människor med stora inkomster ger bort mer än personer med små inkomster. Det måste väl

Om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m. ändå vara så, att om den stora inkomsttagaren ger bort mycket av sin inkomst för olika ändamål, bidrar han därmed till en utjämning. Jag har svårt att förstå att man kan anse detta som en orättvisa och att den större inkomsttagaren gynnas av att ge bort mera.

Herr **PETTERSSON, ARNE**, (s):

Herr talman! Bara ett par saker. Den första gäller möjligheten att kontrollera. En betydande del av de periodiska understöden går i dag utomlands. Man kan inte kontrollera huruvida de går till någon människa som använder pengarna eller om det är en form av kapitalflykt. Vidare skattas inte för de pengar som går utomlands, och det är ett betydande belopp, vilket framgår av utskottets betänkande.

Min andra kommentar kommer när herr Tistad säger, att ur jämlikhetsynpunkt är det en fördel att människor med stora inkomster ger stora belopp till andra. Ja visst, men det är vi som får vara med och betala. Om någon ger av sin goda inkomst till en anhörig, stannar pengarna i familjen, men vi som står utanför familjen får med våra skattemedel täcka den gåvan. Det är detta som är orimligt, och det har inte någonting med jämlikhet att göra. Det förvånar mig, herr Tistad, att herr Tistad och hans parti verkligen står kvar vid sin ståndpunkt i denna fråga, som skapar en djup brist på jämlikhet. Det är mot bakgrunden av den senaste valrörelsen rätt avslöjande för vad det materiella innehållet i valrörelsens förkunnelse egentligen är.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Jag vill inte ha sagt att det på något sätt är idealiskt ur jämlikhetsynpunkt att vissa människor har höga inkomster och ger understöd till sina fattiga släktingar. Vad jag sade var att de bidrar till ökad jämlikhet om de ger bort en del. Jämlikheten

blir i varje fall större än om de inte avstår något av sin inkomst. Det var vad jag ville ha sagt, och det står jag för.

Vad som är svårt att förstå är att herr Pettersson och jag genom våra skatter bidrar till dessa transaktioner. Vad som sker är ju en överflyttning av inkomster mellan två personer och att man fördelar skattebördan på inkomsterna efter denna inkomstöverflyttning. Att en tredje person därmed skulle komma in i affären och bli bidragsgivare med sin skatt har jag mycket svårt att förstå.

Herr **PETTERSSON, ARNE**, (s):

Herr talman! Är det egentligen så förfärligt svårt att förstå, herr Tistad? Om en inkomsttagare med en marginalsatt på 80 procent ger bort pengar och får göra avdrag vid beskattningen samt ger dessa pengar till en människa som har en marginalsatt på låt säga 35 procent, då måste ju någon betala skillnaden, skattebortfallet för samhället. Och det blir vi, herr Tistad — herr Tistad och jag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 8, röstar

Ja;

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel
bosättning

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 69;
Nej — 61.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel
bosättning

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 9, med anledning av motioner om skatteavdrag i vissa fall för ökade levnadskostnader.

Till behandling i ett sammanhang hade bevillningsutskottet upptagit följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 80, av herrar *Tistad* och *Stefanson*, samt II: 92, av herr *Larsson* i Umeå, i vilka anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag till liberalare regler i fråga om avdrag vid inkomstbeskattningen för ökade levnadskostnader i fall då skattskyldig hade tjänst eller anställning på annan ort än där han vore bosatt; samt

2) motionen II: 778, av herr *Boo* och herr *Eliasson* i Sundborn, vari yrkats,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag beträffande avdrag vid beskattningen för fördyrade levnadskostnader vid tjänstgöring utom bostadsorten i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 80 och II: 92 samt
- 2) motionen II: 778.

Reservation hade anförts av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Tistad* (fp), *Annerås* (fp), *Karl Pettersson* (m), *Johan Olsson* (cp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enarsson* (m), *Ahlmark* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 80 och II: 92 samt motionen II: 778 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag till generösare regler om rätt till avdrag för ökade levnadskostnader i de fall då skattskyldig hade tjänst eller anställning på annan ort än den där han vore bosatt.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! I detta betänkande behandlas motioner som går ut på att få till stånd liberalare regler i fråga om avdrag vid inkomstbeskattningen för ökade levnadskostnader i samband med dubbel bosättning.

Om en skattskyldig som har familj på grund av sitt arbete bosätter sig på annan ort än där familjen bor kan han enligt nuvarande regler få avdrag för de ökade levnadskostnader som uppstår genom den dubbla bosättningen, endast om vissa skäl föreligger. Som sådana skäl anges i författningen att den andra maken av förvärvsarbete är bunden till den ort där familjen är bosatt eller att det inte går att skaffa familjebostad på den ort där den skatt-

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel bosättning

skyldige arbetar. Avdrag kan också erhållas, om det med hänsyn till »annan därmed jämförlig omständighet icke skäligen kan ifrågasättas att familjen skall avflytta till den skattskyldiges bostadsort».

Den rörlighet som präglar arbetsmarknaden i dag gör det ofta nödvändigt för människor att söka och ta arbete på annan ort än den där de är bosatta. I många fall föredrar de att bo kvar på den gamla orten. Skälen kan variera — det kan vara ett eget hem som man inte vill lämna, familjen vill bo kvar i en invand miljö, kanske skulle en flyttning leda till störningar i barnens skolgång och utbildning. I de fall avståndet mellan hemorten och arbetsplatsen är så stort att dagliga resor är omöjliga bor familjefadern under arbetsveckan på den ort där han har sitt arbete och vistas hos familjen på hemorten bara över veckoskiftena. Förhållandena är mera sällan sådana att avdrag för ökade levnadskostnader kan medges enligt de regler som jag nyss redogjort för.

Utförmningen av avdragsreglerna förefaller vara baserad på uppfattningen att den som har tjänst eller anställning normalt skall vara bosatt på den ort där han har sitt arbete. Föredrar någon att varaktigt bo på en mera avlägsen ort anses detta tydligen vara hans ensak och ingenting som man behöver ta hänsyn till vid beskattningen.

Man kan fråga sig om detta synsätt numera är berättigat. Rationaliseringar, företagsnedläggningar och andra omställningar inom näringslivet tvingar ofta ett stort antal arbetstagare på en viss ort att söka arbete på andra orter. Följderna för samhället av denna omflyttning av arbetskraft är inte alltid odelat gynnsamma. Hur drabbar den utflyttningskommunerna? Det behöver jag inte beskriva för kammarens ledamöter. Vi känner alla de problemen alltför väl. Vi vet också hur det är ställt i de expanderande orterna, hur man

där tvingas till stora investeringar, hur bostads- och serviceköerna växer och hur lätt det uppstår tendenser till överhettning.

De människor som vid ombyte av arbete av privata skäl föredrar att bo kvar på den gamla bostadsorten, också då denna ligger på stort avstånd från den nya anställningsorten, bidrar faktiskt i många fall till att mildra de oförmånliga verkningarna för samhället av de arbetskraftsomflyttningar som följer i strukturrationaliseringens spår. Det finns därför inte längre någon anledning att genom beskattningen beskära möjligheterna att bo kvar på en tidigare bostadsort. Av detta skäl vill reservanterna ha en liberalisering av bestämmelserna om avdrag för ökade levnadskostnader vid dubbel bosättning.

Utskottet vill göra gällande att de nuvarande bestämmelserna, rätt tillämpade, ger beskattningsmyndigheten och skattedomstolarna tämligen vittgående möjligheter till en liberal bedömning av frågan om avdrag i de fall som avses. Det är utskottets uppfattning att bedömningen i praxis också är liberal.

Utskottet åberopar ett regeringsrättsutslag förra året, varigenom avdrag medgavs i ett fall då den dubbla bosättningen föranletts av att två söner till den skattskyldige studerade. Jag tror inte att man bör dra alltför vittgående slutsatser av detta utslag. Förhållandena var nämligen rätt speciella. Det var en statstjänsteman som lät familjen bo kvar på den gamla tjänstgöringsorten från den 1 februari till den 1 juni, därför att hans söner samma vårtermin skulle avlägga, den ene studentexamen och den andre realexamen. Regeringsrätten medgav avdrag med hänsyn till de olägenheter som skulle ha uppkommit, om familjen flyttat mitt under vårterminen ett par månader före sönernas examen.

Det finns ett annat utslag som tyder

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel bosättning

på att taxeringsmyndigheternas praxis visst inte är så liberal som utskottet vill göra gällande. Det gäller en konduktör vid SJ som tvångsförflyttas på grund av trafiknedläggning. Han har sin familj kvar på den gamla tjänstgöringsorten, där han har villa, hans hustru arbete och sonen går i skola som han trivs med och inte vill lämna. Konduktören har bara sex år kvar till sin pensionering, och det är också en anledning till att han gärna vill låta familjen bo kvar på den tidigare tjänstgöringsorten. Han har av prövningsnämnden vägrats avdrag för fördrjade levnadskostnader på grund av den dubbla bosättningen. Prövningsnämnden har inte fäst något som helst avseende vid att hustrun har arbete på bosättningsorten. Det är av sådan art, säger föredragande taxeringsintendenten, att hon skulle kunna erhålla liknande arbete på mannens tjänstgöringsort.

På hösten 1967 behandlade riksdagen några motioner om generösare avdrag vid beskattningen för bilresor mellan bostaden och arbetsplatsen. Som resultat därav ligger sedan några dagar en proposition på riksdagens bord. I sitt yttrande över motionerna — betänkande nr 58 år 1967 — anförde utskottet några rader som det finns anledning att nu erinra om. Utskottet skrev: »Arbetstagare som till följd av rationaliseringar, företagsnedläggelser eller liknande tvingas vara yrkesverksamma på annan ort kan med bilens hjälp utnyttja sin bostad i hemorten och leva kvar i gamla miljön. — — — Från såväl den enskildes som samhällets synpunkt måste det anses angeläget att denna form av anpassning till strukturutvecklingen inte försvåras utan på allt sätt underlättas.» Man undrar varför denna välvilja från utskottets sida är begränsad till de dagliga pendlarna. Kan inte också veckopendlarna bli delaktiga av den?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Stefanson* (fp).

Herr *OLSSON, JOHAN*, (cp):

Herr talman! Herr Tistad har så utförligt motiverat skälen till den reservation som är avlämnad till bevillningsutskottets betänkande nr 9 att det inte finns mycket att tillägga. Jag skulle bara vilja understryka att vi upplever ett samhälle under stark förvandling. Arbetsplatserna har mer och mer koncentrerats till tätorterna och industriorterna. Det har blivit nödvändigt för människor som bor mer utspridda i glesbygder att på ett eller annat sätt söka sig till dessa orter. När det sker en sådan omvandling av samhället är det rimligt att man också anpassar lagar och förordningar till de nya förutsättningar som gäller. Jag vill också erinra om den proposition som lagts fram, nr 29, vilken behandlar avdrag för bilkostnader — herr Tistad erinrade också om den. Där har man nu äntligen, kanske man skulle kunna säga, tagit hänsyn till att bilen är snart sagt var mans egendom och att den är en nödvändighetsartikel för dem som är beroende av att förflytta sig.

Jag tror att det från samhällets synpunkt inte finns någon anledning att motsätta sig att människor bor kvar i sin gamla bostad, även om de har arbete långt därifrån. Jag tror att det minskar trycket på industriorterna, där de nya arbetstillfällena ges. Det minskar trycket på bostadsbehovet, det minskar trycket på samhällsbyggnaden i övrigt. Jag tror också att det, som det antytts i motionerna, är till fördel för avflyttningskommunerna. Jag tror att det alltså blir en dämpning av de besvärigheter som uppstår i samband med strukturomvandlingen, om människor bor kvar under längre eller kortare tid efter det en av familjens medlemmar fått arbete på annan ort.

Herr Tistad nämnde en hel rad exempel på skäl till att man hade sin bo-

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel bosättning

stad på en ort och sitt arbete på en annan. Vi har också att ta hänsyn till det förhållandet, att i många fall båda makarna har anställning, och när den ene maken tvingas att flytta till annan ort på långt avstånd från bostadsorten är det inte säkert att den andra maken därmed får en tjänst på den nya orten. Det kan ta sin tid. Det förefaller då rimligt att se till att skattereglerna på något sätt tar hänsyn till en sådan situation. Jag tycker alltså att det vore skäl för en utredning som syftade till att skapa generösare bestämmelser på detta område.

Herr NILSSON, YNGVE, (m):

Herr talman! Jag kan helt instämma i herr Tistads anförande, men jag vill ändå framföra några synpunkter på detta problem.

Om en person är tvungen att byta anställning och inte kan få sådan i närheten av bostadsorten, återstår väl ingenting annat för honom — om han skall kunna försörja sig — än att söka sig till någon av de större tätorterna. Detta kan vi vara överens om innebär mycket stora påfrestningar inte bara för honom själv utan naturligtvis för hela familjen. Skattemässigt kan detta förhållande få besvärande konsekvenser, kanske inte under det första året, men taxeringsmyndigheterna måste på grund av gällande bestämmelser bedöma om han bort flytta från bosättningsorten och skaffat sig bostad på anställningsorten och om han därför skall vägras yrkat avdrag för sina kostnader.

Nu föreslår reservanterna en uppmykning av dessa regler, och det är ett yrkande som vi tycker att vi kunde nått enighet om i utskottet, ty det gäller ju endast att försöka skapa rättvisa. Vi syftar nämligen inte till att dessa kategorier skall komma i en gynnsammare situation än andra skattskyldiga. Det är endast fråga om att få regler som medger skäligen avdrag för de merkost-

nader som uppstår. I största möjliga utsträckning bör väl också den enskilda människan kunna ha sin valfrihet när det gäller bostadsort.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Denna fråga har behandlats tidigare här i riksdagen, det är en s. k. gammal bekant. Jag skall inte fördjupa mig så mycket i problematiken. När man tar del av motionsyrkandena som ligger till grund för detta betänkande finner man emellertid att motionärerna målar upp en ganska hjärtbild av svårigheter och olyckor som de tror skall kunna undvikas om man angriper strukturomvandlingsfrågorna på så sätt, att man ger generösare avdragsmöjligheter för människor som har fått fördyrade levnadskostnader. Det talas i motionerna om barn som tvingas byta skola, familjer som får bryta upp ur sin invanda miljö, utflyttningsorter som drabbas av skatteminskningar, affärsmän som tvingas slå igen sina butiker därför att kundunderlaget försvinner, kommunikationer som försämras och personer som tidigare har varit ensamma och som blir ännu ensamare. Jag är den förste att erkänna att problemen i de s. k. utflyttningskommunerna är stora och att den bild som motionärerna målar med så starka färger i motionen väl i vissa fall är riktig. Det inträffar alltför ofta att dessa problem uppkommer, men jag skulle ha förstått motionärerna bättre, om de i detta fall hade yrkat på någon lokaliseringpolitisk eller näringspolitisk åtgärd. Jag tror att man skall vara utsatt för en ganska stark övertro, om man inbillar sig att just det förhållandet att det ges generösare avdragsmöjligheter för fördyrade levnadskostnader på något nämnvärt sätt skall lösa dessa problem.

Herr Tistad har varit vänlig nog att så ingående redovisa de bestämmelser som

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel bosättning

nu gäller på detta område, att jag inte närmare behöver fördjupa mig i detta spörsmål. Men det sägs också klart ut i betänkandet att genom det beslut som fattades vid 1963 års riksdag har införts bestämmelser av innebörd att en skattskyldig, som på grund av sitt arbete bosätter sig på annan ort än den där familjen är bosatt, skall vara berättigad till avdrag för ökade levnadskostnader på grund av den skilda bosättningen, om det med hänsyn till makes förvärvsverksamhet, svårighet att anskaffa familjebostad eller annan därmed jämförlig omständighet inte skäligt kan ifrågasättas att familjen skall avflytta till den skattskyldiges bostadsort.

Det har också här påpekats att det finns en möjlighet att tolka dessa bestämmelser mycket generöst och liberalt. De regeringsrättsutslag som också herr Tistad erinrade om tyder ju på detta. Det finns som bekant en grundprincip i den svenska beskattningen vid beräkning av inkomster från särskild förvärvskälla, nämligen att ett avdrag endast medges för kostnader för intäkternas förvärvande. En skattskyldigs personliga levnadskostnader är således i princip icke avdragsgilla, men skulle man här bifalla motionsyrkandena och gå längre i detta sammanhang och bevilja avdrag för fördrjade levnadskostnader i den utsträckning som motionärerna här tänkt sig, skulle detta medföra att en skattskyldig i varje situation skulle ha möjlighet att med rätt till avdrag för ökade levnadskostnader på anställningsorten ta ett arbete på annan ort än där familjen är bosatt. Härigenom skulle grundbegreppet om ökade levnadskostnader sättas ur spel, och då löper vi risk att man på detta sätt kan komma att få göra avdrag även för sådana kostnader som är att betrakta som den skattskyldiges personliga levnadskostnader. På grund av risken att få ett sådant resultat har utskottets majoritet inte ansett sig vilja slå in på den vägen,

och eftersom, som jag tidigare sagt, skattemyndigheterna har möjligheter att tolka dessa bestämmelser generöst, finns det enligt utskottets mening ingen anledning att för närvarande göra några ändringar av gällande bestämmelser på detta område.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess betänkande nr 9.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Herr Paul Jansson säger att motionärerna målar med starka färger — och det kan vara riktigt. Det blir ofta starka färger när man tar upp problem med strukturomvandlingen och frågor som sammanhänger med att människor måste byta bostadsort och arbetsplats. Men det är väl ändå ingen vare sig av utskottets ledamöter eller av motionärerna som har sagt att dessa problem skulle helt kunna lösas genom bifall till reservationen.

Herr Paul Jansson säger att vi då skulle ha framställt lokaliseringspolitiska förslag. Det har vi gjort i andra sammanhang, men dessa förslag når ju inte bevillningsutskottet.

Förslaget om generösare skattebestämmelser skulle bidra till att minska de problem som uppstår för många människor som måste byta arbetsplats. Samhället borde kunna visa en generösare inställning. Det skulle bidra till att mildra svårigheterna och att göra omställningen mindre svår. Det är ett legitimt krav som vi har anledning försöka sträva efter att tillgodose. Det behövs inte innebära att en skattskyldig, som utskottet skriver, »i varje situation skulle ha möjlighet att — med rätt till avdrag för ökade levnadskostnader på anställningsorten — ta ett arbete på annan ort än den där familjen bor». Jag tror att man kan finna medelvägar här, och jag är övertygad om att en utredning skulle finna lösningar som bättre än nu tillgodoser de krav motionärerna har ställt.

Om avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader till följd av dubbel bosättning

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Jag skall inte på något sätt förneka att herr Johan Olsson och hans parti har väckt motioner om lokaliseringspolitik, men när jag läste de motioner som behandlar glesbygdsproblemen kunde jag inte undgå tanken att den argumentationen hade varit bättre att använda i en lokaliseringspolitisk motion än just i detta sammanhang.

Nu säger man att det, om man går vidare enligt förslaget, inte behöver innebära att man öppnar slussarna för större möjligheter att göra avdrag för ökade levnadskostnader. Jo, det ligger en mycket stor risk i detta. Man måste kräva vissa speciella betingelser, t. ex. att den ena maken arbetar på en annan ort medan den andra har arbete på den ort där de båda tidigare bodde. Då finns det uppenbarligen klara kriterier för att avdrag för fördrjade levnadskostnader skall beviljas. Men skulle man ta bort alla sådana här bestämda gränser för i vilka sammanhang dessa möjligheter skall föreligga, då är det stor risk — anser åtminstone utskottet — för att man får ett system som man inte kan bemästra.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Till herr Paul Jansson vill jag säga att det aldrig varit tal om att ta bort alla gränser utan att genom en utredning undersöka i vad mån man kan vidga gränserna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna

denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 61.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande angående arbetsplena.

Med hänsyn till antalet och arten av de ärenden som kommer att föreligga till behandling nästa vecka kommer arbetsplenium att hållas även på fredagen, dvs. den 21/3.

Genom tillmötesgående från Konungens och regeringens sida kommer konseljen att från och med fredagen den 21 tidigareläggas så att fredagsplena kan börja kl. 10.00.

Vad gäller dagens plenum avser jag att låta överläggningarna fortgå utan

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

avbrott för middag till dess samtliga ärenden på föredragningslistan behandlats.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 10, med anledning av motioner angående resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Följande motioner hade bevillningsutskottet upptagit till behandling i ett sammanhang:

1) de likalydande motionerna I: 126, av herr *Mattsson m. fl.*, och II: 154, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, i vilka anhållits, att riksdagen måtte

a) antaga i motionerna infört förslag till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

b) antaga i motionerna infört förslag till förordning om rätt till utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring eller inkomstminskning;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning angående möjligheterna till en fullständig resultatutjämning, varvid i första hand borde prövas frågan om resultatutjämning genom den s. k. kontometoden, samt att förslag i detta syfte snarast måtte föreläggas riksdagen;

2) de likalydande motionerna I: 209, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, och II: 230, av herr *Jonsson* i Mora *m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till ändring i nuvarande beskattningsmetoder med begränsad resultatutjämnande effekt, syftande till ökad användning av en generell kontometod med större möjligheter till lika behandling av skattskyldiga;

3) de likalydande motionerna I: 213, av herr *Pettersson, Karl*, och herr *Nilsson, Yngve*, samt II: 237, av fru *Sundberg*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till sådan ändring i kommunalskattelagen, att markägare eller annan, som hade inkomster på grund av grus-, torv- eller lertäkt, finge avsätta en viss del till s. k. återställningskonto, utformat i enlighet med de principer som framförts i motionerna;

4) de likalydande motionerna I: 276, av herr *Kristiansson, Axel*, och fru *Olsson, Elvy*, samt II: 231, av herr *Josefson* i Arrie *m. fl.*, i vilka föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära skyndsamt utredning och förslag i fråga om införande av rätt till öppen resultatutjämning vid beskattningen genom användning av kontometoden;

5) de likalydande motionerna I: 331, av herrar *Tistad* och *Hermansson*, samt II: 378, av herr *Åberg m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt förslag om rätt för svenska fiskare att göra avsättning till resultatutjämningsfond;

6) de likalydande motionerna I: 384, av herr *Virgin m. fl.*, och II: 441, av herr *Holmberg m. fl.*, i vilka anhållits, utom annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om möjligheterna till skattefria avsättning till återställningsfonder;

7) de likalydande motionerna I: 685, av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och herr *Carlsson, Eric*, samt II: 813, av herr *Nilsson* i Tvärälund *m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära förslag till höstriksdagen om ett utjämningskonto för rennäringen enligt samma principer som gällde för skogskonto;

8) motionen II: 229, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning av frågan om inkomstutjämning för konstnärer.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

De i motionerna I:126 och II:154 framlagda förordningsförslagen avsågo, att i fråga om familjebolag rätt till förlustutjämning skulle kvarstå, om den som övertagit aktier på grund av arv, testamente eller bodelning överläte dessa till tidigare ägare av aktier i företaget. Som villkor för rätt till förlustutjämning borde enligt motionärerna gälla, att deklarationsskyldighet förelegat under förluståret eller under något av de två närmast föregående beskattningsåren. Motionärerna hade även förordat, att ett av 1957 års skatteutredning framlagt förslag till förordning om rätt till utjämning av statlig inkomstskatt å merinkomst i vissa fall skulle — med vissa ändringar — antagas av riksdagen.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A), beträffande ändringar i förordningen om förlustutjämning, att riksdagen måtte avslå motionerna I:126 och II:154;

B), beträffande progressionsutjämning, att riksdagen måtte avslå motionerna I:126 och II:154;

C), beträffande allmän öppen resultatutjämning, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I:126 och II:154,
- 2) motionerna I:209 och II:230,
- 3) motionerna I:276 och II:231;

D), beträffande rätt för fiskare att göra skattefri avsättning till resultatutjämningsfond, att riksdagen måtte avslå motionerna I:331 och II:378;

E), beträffande utjämningskonto inom rennäringsen, att riksdagen måtte avslå motionerna I:685 och II:813;

F), beträffande inkomstutjämning för konstnärer, att riksdagen måtte avslå motionen II:229;

G), beträffande skattefri avsättning till återställningsfond, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I:213 och II:237,
- 2) motionerna I:384 och II:441.

Reservationer hade anförts

I), beträffande ändringar i förordningen om förlustutjämning,

av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Ti-stad* (fp), *Annerås* (fp), *Karl Pettersson* (m), *Johan Olsson* (cp), *Magnusson* i Borås (m), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Ahlmark* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:126 och II:154 i denna del, antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning angående ändring av 2, 8 och 9 §§ förordningen den 8 april 1960 (nr 63) om rätt till förlustutjämning vid taxering för inkomst;

II), beträffande progressionsutjämning,

av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Ti-stad* (fp), *Annerås* (fp), *Karl Pettersson* (m), *Johan Olsson* (cp), *Magnusson* i Borås (m), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Ahlmark* (fp) och *Josefson* i Arrie (cp), vilka ansett, att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:126 och II:154 i denna del, antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning om utjämning i vissa fall av statlig inkomstskatt i samband med inkomststegring och inkomstminskning;

III), beträffande allmän öppen resultatutjämning, rätt för fiskare att göra skattefri avsättning till resultatutjämningsfond, utjämningskonto inom rennäringsen, inkomstutjämning för konstnärer och skattefri avsättning till återställningsfond,

av herrar *Gösta Jacobsson* (m), *Ti-stad* (fp), *Annerås* (fp), *Karl Pettersson* (m), *Johan Olsson* (cp), *Magnusson* i Borås (m), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Ahlmark* (fp) och *Josefson*, Arrie (cp), vilka — under åberopande av innehållet i samtliga under punkterna C—G i utskottets hemställan upptagna motioner — ansett, att utskottet under punkterna C, D, E, F och G bort hemställa, att riksdagen med anledning av följande motioner

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

- 1) I: 126 och II: 154,
- 2) I: 209 och II: 230,
- 3) I: 213 och II: 237,
- 4) I: 276 och II: 231,
- 5) I: 331 och II: 378,
- 6) I: 384 och II: 441,
- 7) I: 685 och II: 813 samt
- 8) II: 229,

i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning av frågan om en allmän öppen resultatutjämnning genom en kontometod.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! De frågor som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 10 har diskuterats tidigare och är alla kända. För min del skall jag nu uppehålla mig vid endast en av de reservationer som är fogade till betänkandet, den som avser frågan om öppen resultatutjämnning.

Från olika grupper inom näringslivet har önskemål framställts om en ny metod som dels kunde verka resultatutjämnande, dels kunde ha andra egenskaper av värde för de olika företagen. Kravet på en sådan metod har ökat i styrka undan för undan. Det åberopas att det redan finns metoder som skulle kunna utvecklas ytterligare, t. ex. skogskontot för skogsägarna och investeringsfonderna för den större industrin.

När ärendet diskuterats tidigare, har det anförts att 1957 års skatteutredning hade funnit att en kontometod inte var realistisk. Enligt utredningen skulle en hel rad skäl tala emot en sådan metod. Jag kan inte finna att utredningens argumentation är helt övertygande, och i en av de motioner som behandlas i förevarande betänkande har motionärerna försökt att diskutera de argument som utredningen på sin tid anförde. Det har nu gått mer än tio år sedan utredningens betänkande avlämnades, och det kan också vara ett skäl för en omprövning och en utredning rörande önskemålet om en kontometod. Som jag sade skulle en kontometod kunna vara av resultatutjämnande karaktär. Den

kunde i viss mån ersätta den möjlighet som nu finns för vissa företag att reglera sina varierande inkomster genom att de inköper maskiner och på så sätt får möjlighet att göra avskrivningar eller genom att de inköper varor och därmed skapar en dold reserv i varulager. Men många företag har inte den möjligheten, och då tycker man att det skulle kunna finnas en kontometod som vore tillämplig för deras del.

Genom kontometoden skulle dessutom kunna skapas en fond i vilken finge avsättas medel under goda år för att användas under dåliga år, t. ex. för investeringar eller för omställningsåtgärder av olika slag. Man har också menat att mindre företag som inte har bildat aktiebolag borde ha samma möjligheter som de större företagen i aktiebolagsform att kunna göra avsättningar som i viss mån skulle ha karaktär av konjunkturutjämnning.

Vi tycker att detta förslag är ett intressant förslag som borde utredas ytterligare. Jag vill därför yrka bifall till reservationen på denna punkt, men jag yrkar samtidigt bifall till övriga reservationer i betänkandet under vilka jag har mitt namn. Jag förutsätter att andra talare kommer att motivera dessa reservationer.

Herr NILSSON, YNGVE, (m):

Herr talman! Det föreliggande betänkandet behandlar ett antal motioner som alla syftar till att åstadkomma en mera rättvisande beskattning för den mindre företagsamheten och för jordbruket. De går egentligen ut på en förbättring av dessa företags kapitalförsörjning. Motionsyrkanden av samma innebörd har behandlats många gånger tidigare, men motionerna har inte vunnit riksdagens bifall. Inte desto mindre är förslagen i motionerna av synnerligen stor vikt för dem det berör, och därför har vi återkommit i dessa frågor.

Bevillningsutskottets majoritet har

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

ånyo avstyrkt motionerna, och det har lett till gemensamma reservationer av representanter för moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet.

Reservationen I behandlar ändringar i förordningen om förlustutjämning. Motionärerna har framhållit att vissa justeringar av denna förordning är väl motiverade. Enligt gällande författning krävs att deklarationsskyldighet skall ha förelegat för det beskattningsår då förlusten uppkommit för att rätt till förlustavdrag skall föreligga.

Flertalet remissinstanser ansåg vid reformens genomförande att den föreslagna begränsningen var onödigt rigorös och kunde medföra orättvisor. Motionärerna delar den uppfattningen och anser att det borde vara tillräckligt att stadga att deklarationsskyldighet skall ha förelegat antingen under förluståret eller under något av de två föregående beskattningsåren.

När det gäller familjebolag innebär författningen att förlustutjämning endast skall kunna äga rum om ägareförhållandena väsentligen är desamma då förlusten skall utnyttjas som vid förlusttillfället. Den stadgar också att denna rätt skall bestå oförändrad om ägareförhållandet ändrats genom att aktier har övergått till någon på grund av arv, testamente eller bodelning. Om det däremot skulle inträffa att änka eller barn till hälftendelägare saknar möjlighet att behålla aktierna och därför överlåter desamma till den andre hälftenägaren, så förlorar denne delägare helt rätten till avdrag för förlust som har uppkommit innan han övertog de efterlevandes aktier. Därför anser vi att förordningen bör kompletteras på så sätt att rätt till förlustutjämning skall kvarstå om den som erhållit aktierna på grund av arv, testamente eller bodelning överlåter desamma till meddelägare i företaget. Någon ökad risk för missbruk torde inte uppstå därigenom.

Reservation II behandlar progressionsutjämningen vid beskattningen. En

sådan utjämning förordades av 1957 års skatteberedning, även om detta inte ledde till någon lagstiftningsåtgärd. Skatteberedningens förslag innebar att fysiska personer ägde rätt till progressionsutjämning om den beskattningsbara inkomsten med minst 12 000 kronor översteg näst föregående års motsvarande inkomst. Det skulle då ske en viss utjämning. Motionärerna däremot har föreslagit att motsvarande belopp skulle bestämmas till 10 000 kronor.

Genom progressiviteten i den statliga inkomstbeskattningen drabbas en del inkomsttagare med ojämna inkomster av högre skatt än den som på längre sikt har en jämn inkomst. De som har de största svårigheterna härvidlag är naturligtvis utövarna av de fria yrkena. Det är dessutom angeläget att rätt till utjämning kan genomföras även vid en fallande inkomst. Det är gott och väl att en del verkningar av den progressiva beskattningen undanröjs genom införandet av lagen om ackumulerad inkomst, men den lagen täcker naturligtvis inte hela området.

I reservation III behandlas en mycket viktig fråga, nämligen allmän öppen resultatutjämning. Vår skattelagstiftning medger inte dylik utjämning, även om vissa undantag finns. Jag tänker därvid på lagervaruvärderingen och investeringsfonderna. Alla skattskyldiga kan emellertid inte använda sig av dessa möjligheter. I stället skulle kontometoden vara lämplig i sammanhanget. Tidigare förslag har avvisats av riksdagen utom när det gäller skogskontot. Detta konto har slagit väl ut och metoden vore, anser vi, väl värd att utbyggas. Den skulle få betydelse för jordbruket och fisket, där skördeutfall och fångst varierar med väderlek och år.

I fjol aktualiserades frågan om avsättning till garantireserv. En del motioner tar sikte på avdrag för avsättning till kostnader för återställningsarbeten när det gäller grustäkt eller liknande, som tagits i anspråk. Sådana

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

avdrag har hittills vägrats, när ärendena gått till högre instans. Man är tydligen mycket restriktiv vad beträffar dessa ting, och det behövs uppenbarligen en bestämmelse i skattelagstiftningen som kan klarlägga frågan och möjliggöra vissa avdrag.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till de föreliggande reservationerna.

Herr PETTERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Herr Yngve Nilsson berörde i viss mån den fråga jag skulle vilja säga något om, nämligen möjligheterna till avsättning för återställningsåtgärder för täktverksamhet.

När det gäller yrkandena i motionerna I: 213 och II: 237 om skattefri avsättning till återställningsfonder konstaterar utskottet att gällande naturvårdslag ger länsstyrelsen möjlighet att meddela föreskrifter om att exploatering av bl. a. grustäkt skall få förekomma. För att tillstånd till grustäkt skall medges måste säkerhet ställas för fullgörandet av de föreskrivna åtgärderna. Vid tidigare behandling antogs att det skulle finnas möjlighet att enligt gällande praxis avsätta medel till framtida kostnader för återställningsåtgärder på täktfastighet.

Enligt utskottsmajoritetens skrivning i betänkandet har denna fråga prövats av regeringsrätten i ett ärende angående förhandsbesked. Ärendet gällde ett företag som jag väl känner till. Av utlåtandet framgår att företagets totala omsättning var 3,5 miljoner kronor. Det belopp som skulle avsättas utgjorde för det angivna året 50 000 kronor. Av motiveringen i regeringsrättens utslag framgick att länsstyrelsens ålagda återställningsåtgärder avser kostnader av sådan art att fondavsättning i och för sig kunnat ifrågakomma. I utlåtandet sägs också att företaget inte visat vilken betydelse den aktuella utvinningen av grus haft eller att återställningsåtgärderna och kostnaderna härför varit

av sådan betydelse att avsättning varit påkallad. Vid riksskattenämndens tidigare behandling reserverade sig tre ledamöter för bifall till framställningen.

Beträffande det aktuella företaget bör anmärkas att i den angivna omsättningen ingår kostnader för mycket långa grustransporter med lastbilar. Enbart transportkostnaderna belöper sig till cirka 1,5 miljon kronor av omsättningen. Därtill kommer avsevärda kostnader för grävmaskiner och lastmaskiner, kostnader för råvara m. m. Intäkterna av själva grushanteringens var för berörda företag, inklusive råvara, avtäckningskostnader, maskinkostnader och arbetskostnader samt bruttovinst på grushanteringens cirka 750 000 kronor.

Jag vill framhålla att de i motionen framförda kraven på möjlighet att avsätta medel för framtida återställningsåtgärder inte var tänkta särskilt för ett enstaka företag utan avsåg en principiellt riktig åtgärd för att man skall vara säker på att de föreskrivna åtgärderna kan bli och blir utförda.

I utskottsbetänkandet säger majoriteten att man inhämtat att det vid rationellt bedriven täktverksamhet är vanligt att en mycket stor del av återställningsarbetena kan utföras medan täktverksamheten ännu pågår. Utskottsmajoriteten antar därför att det av motionärerna aktualiserade spörsmålet inte skulle innebära några större problem.

På grund av grusfyndigheternas varierande sammansättning i olika fraktioner, vilken beror av det sätt varpå grusfyndigheterna uppkommit genom ishavsälvarnas avsättning av först grövre material och sedan finare och finare material allteftersom materialet förts med isälvsströmmen, krävs ofta uttag av olika fraktioner material från olika delar av täktområdena för att rätt sammansatt färdig produkt skall kunna utvinnas. Kraven på normenlig sammansättning av ballastmaterial för betong har ökat alltmer på grund av höjda kvalitetskrav och finare kontrollåtgärder.

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Dessa kvalitetskrav måste uppfyllas för att tillverkning av den färdiga betongprodukten skall få ske. Med hänsyn till att täktverksamheten av dessa orsaker ofta måste försiggå samtidigt på olika delar av täktområdet under en längre tidsrymd utan att återställningsåtgärder kan vidtas bör exploatörerna vara berättigade att under pågående täktverksamhet göra avsättning med skäligt belopp för att kunna möta den framtida kostnaden för återställningsåtgärderna.

En annan viktig synpunkt är att om exploatören av olika anledningar skulle upphöra med verksamheten bör avsätta medel finnas för att säkerställa att åtgärderna kan utföras. Även om säkerhet ställs förslår den kanske inte till kostnaderna, eller också kan säkerheten av olika anledningar ha blivit nedsatt i värde. Det skulle också vara bra om sådana avsätta medel funnes att tillgå för de s. k. tillfälliga exploatörerna, som efter någon tid upphör med sin verksamhet. Avsätta medel skulle även i sådana fall vara garantier för att åtgärderna kunde utföras.

Herr talman! Med hänsyn till vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna I, II och III.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Till vad de föregående talarna har anfört finns inte mycket att tillägga. Som reservant och motionär vill jag likväl tillfoga några ord i en speciell fråga. Det gäller möjligheterna till resultatutjämning för fiskare.

Den svenska fiskerinäringen brottas f. n. med mycket stora ekonomiska svårigheter. Fiskarnas inkomster de senaste åren har beskrivit en brant fallande kurva. Det är ställt utom varje tvivel, att de nuvarande svårigheterna skulle varit lättare att bära för fiskarna, om de hade haft möjlighet att under tidigare, relativt goda år skattefritt avsätta en viss del av vinsten till ett resultatutjämningskonto.

Såvitt jag förstår behövs ingen spe-

ciallagstiftning för fiskarna. Deras problem bör kunna lösas inom ramen för en allmän rätt till resultatutjämning enligt kontometoden som herr Johan Olsson har talat för.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna.

Herr SVENUNGSSON (m):

Herr talman! Då ett krav om utredning angående rätt för fiskare att göra skattefria avsättningar till en resultatutjämningsfond ingår i reservation III vill jag starkt understryka denna reservationsanmälan. Under hela 1960-talet har detta krav återkommit, och jag ber, som sagt, att få yrka bifall till den nämnda reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Utskottet framhåller i sitt betänkande att samtliga nu behandlade motioner syftar till en skattelindring. Det gäller fysiska personer, i vissa fall även företag och andra.

Vi skämtar ibland i bevillningsutskottet. När vi hade tillstyrkt en motion sade vi, att nu är årets kvot slut, och nu blir det inga fler tillstyrkanden från utskottets sida.

Jag finner inte någonting som är nytt i motionerna, mer än att man också talar om renar i år. Det är visserligen en nyhet, men renarna är som bekant inte skattskyldiga — jag hoppas kammaren förstår att detta sista var ett skämt.

Däremot har jag en annan sak att säga, som inte är något skämt. Om man tittar efter i statistiken vilka som betalar skatterna till staten, ser man att under tioårsperioden från 1957 till 1967 har fysiska personers skattebetalning ökat från 2,7 miljarder till 8,6 miljarder. Aktiebolag, handelsbolag och liknande har ökat så obetydligt som från 1,046 miljarder till 1,142 miljarder. Det sistnämnda innebär en ökning som inte ens motsvarar penningvärdets fall.

Detta förvånar mig, därför att man

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

ständigt upprepar kraven på nya metoder för att företagen skall slippa betala skatt.

Jag tillät mig en gång säga från denna talarstol, att jag ibland funderar på om man inte skulle låta dessa företag göra vilka avskrivningar och avdrag de behagar och endast beskatta utdelningar och fondemissioner. Det är alldeles uppenbart att vår nuvarande skattelagstiftning är mycket generös mot företagen. Det framgår av siffrorna.

Jag vill tillägga att utskottsmajoriteten haft en stark känsla av att det finns många möjligheter för företag att konsolidera sig. Man talar ofta om sådana företag som inte har några överskott och som inte heller erlägger någon skatt. Det hör alltså egentligen inte ihop med denna sak utan gäller bara dem som har vinst i företaget. När det gäller fysiska personer är situationen en annan. Där får vi alla erlägga skatt, och det finns ingen anledning att där föra in nya metoder som skulle underlätta skattebetalningen på det sättet att vi skulle få en mindre progression i skattesystemet. Ibland önskar man nästan att det skulle vara tvärtom.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Herr Ericsson skämtar litet grand och säger att denna fråga är mycket gammal men att den inte tillförts några nyheter. Vi har ett exempel i år, vilket visar att gamla motioner kan leda till resultat, nämligen avskrivningsreglerna, en fråga som ju ofta behandlats på samma dag som den som just nu behandlas. Det gäller avskrivningsreglerna för byggnader inom jordbruk och rörelse. I den frågan räknar man med att en proposition rörande förbättringar i stil med vad som krävts av motionärer i många år skall föreläggas denna riksdag.

Jag hoppas att även om den utredning som det här gäller uppfattas som

skämt i år, så kan den bli allvar ett annat år. Jag vill erinra om att utskottet skriver att det kan ligga en viss rättvisa i att man får ökade möjligheter till resultatutjämning, men man menar att det är ett stort komplex. Tidigare har man hänvisat till företagsskatteutredningen, men nu när denna avlämnat sitt betänkande är det kanske skäl att företa en ny utredning om de frågor som aktualiserats i reservationen denna gång och som sätter dessa problem i samband med de skattelagar vi har i övrigt här i landet.

Jämförelsen mellan företagens och de fysiska personernas skattebetalningar är bestickande, men man bör då konstatera att företagens produktivitet inte har gått till ökade skatter utan har i stället gått till höjda löner till de anställda. Jag tycker att detta är en riktig och sund utveckling. Det är helt omöjligt att göra en sådan jämförelse som herr Ericsson gjort. Det skulle vara orimligt att tänka sig att företagens skatter skulle ha ökat i samma grad som lönerna och skatten ökat för fysiska personer. Jag tycker att det är en riktig utveckling att man ökat de anställdas löner, vilket i sin tur gett samhället medel genom skatter.

En annan sak som jag vill framhålla är, att företagen bör ha möjlighet att konsolidera sig, men jag vill understryka att det nu bara är vissa företag som har denna möjlighet. Varför har man regler som tillåter konsolideringar i form av dolda reserver i varulager? Man har medgett denna förmån för vissa företag. I och för sig vore det bättre att även här ha en kontometod. Det inträffar att man för att hålla en dold reserv eller för att jämnat ut inkomster på olika år skaffar ett varulager som kan bli kurant till en viss del och som binder pengar i onödan. Det vore bättre att konsolideringen kunde ske över ett konto, då stode medlen till penningmarknadens förfogande.

Till slut några ord om uppgiften att de företag som kanske bäst behöver

Ang. resultatutjämnning vid beskattningen m. m.

konsolideringsmöjligheter inte har någon inkomst att sätta av till ett konto. Vi har menat att de föreslagna metoderna är ett komplement. Man får tänka sig också andra vägar att tillgodose t. ex. nystartade företags behov av stöd i olika former. Det är inte avsett att kontometoden skulle lösa alla problem, men jag förutsätter att varje företag förr eller senare måste komma i den situationen att man får vinst, och då ställs man inför uppgiften att disponera vinsten på ett ungefär likvärdigt sätt olika år emellan, och då har metoden fördelar.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Man skall väl inte dra den slutsatsen av herr Olssons anförande att han tycker det skulle vara en olycka att man uppnår ett resultat som ger vinst.

Han säger att det förr eller senare blir så. Ja, det är klart att man önskar det inom alla företag. Herr Olsson kunde inte bestrida mina siffror. Han har själv pekat på att det förekommer kontoavsättningar och avskrivningar på varulager. Resonerar man som herr Olsson gjorde, att det kan inträffa att ett företag skriver ner sitt varulager så mycket att det får svårt att avyttra varorna, då är det fråga om en felaktig företagspolitik. Jag kan trösta herr Olsson med att jag känner till ett företag som har upplöst sin varulagerreserv och skattat åtskilliga miljoner kronor. Det var en fin affär för företaget. Det är självklart att man inte skall göra dispositioner som inte går ut på att det blir en verklig konsolidering. Att skaffa sig ett varulager och därefter nedskryva det så att det blir inkurant, faller i värde eller blir osäljbart, det är ingen förnuftig åtgärd.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag avser inte att till varje pris få sista ordet utan vill bara

helt kort säga att möjligheten att avsätta en varulagerreserv anser jag vara en ganska bra metod. Men jag menar att den har brister och kan fresta till ett handlande med de konsekvenser jag nämnde — det är ingen tvekan om det. Därtill kommer att de företag som inte har något varulager inte har denna möjlighet. Det finns en hel rad företag — det är nämnt i motionerna — som vill ha en liknande möjlighet.

Vi har väl fått ett ganska gott intryck av investeringsfonderna. Kontometoden bygger på samma idé om än i mindre skala.

Som jag sade inledningsvis tror jag att det föreliggande förslaget är intressant och snarast borde bli föremål för en utredning. Jag hoppas att herr John Ericsson så småningom vill medverka till det.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten A, därefter särskilt rörande punkten B samt vidare särskilt avseende punkterna C—G.

Härefter gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med I betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Olsson, Johan, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. resultatutjämning vid beskattningen m. m.

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 56.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 56.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de rörande punkterna C—G framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkterna C—G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gösta Jacobs-

Om inrättande av en riksdagens informationstjänst

son m. fl. vid betänkandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 56.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 12, angående överlämnande till statsutskottet av vissa till bevillningsutskottet hänvisade motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Om inrättande av en riksdagens informationstjänst

Föredrogs ånyo bankoutsiktens utlåtande nr 7, i anledning av motioner om inrättande av en riksdagens informationstjänst.

I de likalydande motionerna I: 278, av herr *Brundin*, och II: 379, av herr *Clarkson m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att inrätta en riksdagens informationstjänst samt uppdraga åt riksdagens förvaltningskontor att utarbeta de närmare bestämmelserna för dess verksamhet i enlighet med de riktlinjer som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 278 och II: 379.

Reservation hade anmälts av herrarna *Åkerlund* (m) och *Strandberg* (m), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *STRANDBERG* (m):

Herr talman! Till detta bankoutsiktens utlåtande har jag fogat en blank reservation. Det är för oss alla bekant att frågan om den utåtriktade informationsverksamheten rörande riksdagens arbete och vad vi som ledamöter sysslar med har varit föremål för diskussion och behandling under ett antal år. Olika ledamöter har i skilda sammanhang velat förbättra denna utåtriktade information.

Jag har ifrån denna talarstol under ett par års tid uttalat önskemål om en väsentligt utvidgad och förbättrad information.

I sitt utlåtande redovisar bankoutsiktet nu hur man under de två senaste riksdagarna har behandlat bl. a. motioner vari yrkats tillsättande av en särskild riksdagens pressombudsman. Man har i utlåtandet inte tagit upp en annan motion, som fröken Sande!! väckte vid fjolårets riksdag och som också behandlade frågan om information, närmast riktad till journalister och till våra massmedia, främst TV.

Den i år föreliggande motionen skiljer sig från föregående års så till vida att man inte vidhåller kravet på en särskild riksdagens pressombudsman, utan man tar i stället upp frågan om en riksdagens informationstjänst över huvud taget.

Vi har från moderata samlingspartiet vid föregående års behandlingar haft reservationer till bankoutsiktens utlåtanden i denna fråga. Utskottet har under de senaste åren då dessa motioner har behandlats ständigt uttalat sin förhoppning om att talmanskonferensen och eventuellt de utredningar som skall göras inför enkammarriksdagen skall verka för en förbättrad information till allmänheten. Nu säger utskottet på sid. 4 i sitt utlåtande att det »har i sina tidigare utlåtanden i ämnet understrukt önskvärheten av en kontinuerlig, mångsidig och initierad information om riksdagens insats i den politiska beslutsprocessen». Vidare anför utskottet:

Om inrättande av en riksdagens informationstjänst

»Det finns anledning att upprepa detta uttalande men också att slå fast att den nuvarande informationen om riksdagsarbetet på det hela taget fyller högt ställda krav.» Jag ifrågasätter om det verkligen är så högt ställda krav som uppfylls i dag.

Om man nämligen fullföljer ett studium av bankoutskottets utlåtande kommer man på sid. 5 fram till följande uttalande av utskottet: »— — — riksdagen bör eftersträva en väsentligt förbättrad kontakt med och information till allmänheten.»

Detta resonemang är väl ändå en smula låghalt.

Jag borde naturligtvis egentligen inte kritisera ett utskottsutlåtande på det sätt som jag nu har gjort, eftersom jag bara har en blank reservation, men jag kan ändå inte underlåta att anföra detta. Det är nämligen ett särskilt förhållande som gör att vi i år inte har avlämnat en motiverad reservation med yrkande om bifall till motionen som sådan. Ett bifall till årets motion har vi aldrig talat för och tänker självfallet inte göra det i dag heller, eftersom dess kläm är skriven så, att vi inte utan vidare kan tillstyrka bifall till den. Vad vi genom vårt inlägg här i dag vill understryka är motionens innehåll och syfte.

Såsom framhålles i utlåtandet förutsätter utskottet att den redan existerande informationsverksamhet som bedrivs under talmanskonferensens överinseende vidmakthålles och vidareutvecklas och att man härmed i stort sett har tillgodosett syftet i den föreliggande motionen. Vidare talas om att det skall föreligga möjlighet för talmanskonferensen att överväga åtgärder vid fall av uppenbart missvisande och för riksdagens ledamöter kränkande publicitet. Slutligen hänvisas till att man i samband med den översyn av riksdagens personal- och förvaltningsorganisation som skall ske förmodligen också skall ta upp frågan om information utåt till allmänheten.

Herr talman! Denna sista del av utlåtandet har vi helt kunnat instämma i, och det är det som gör att vi avgivit bara denna blanka reservation. Men jag vill då uttala den bestämda förhoppningen, att vi också när bankoutskottet skriver på detta sätt får till stånd den vidareutveckling och de åtgärder som utskottet här understryker. Det har förekommit litet för mycket sådana här uttalanden i utskottet under årens lopp utan att någonting har hänt. Med hänsyn till att utskottet nu trycker så pass hårt på detta och intar en så positiv inställning till det som jag tror ändå är allas vårt gemensamma önskemål, nämligen att vi skall få till stånd en förbättrad information utåt, har vi avstått från annat än denna blanka reservation. Men härmed har vi också velat poängtera att därest inte dessa förutsättningar, som jag har utgått ifrån under tre års tid, verkligen blir uppfyllda, har vi, herr talman, all anledning att på nytt återkomma och agera i detta ärende.

Jag har icke något yrkande.

Häri instämde herr *Åkerlund* (m).

Herr *PALM* (s):

Herr talman! Det är mycket riktigt som herr Strandberg säger att den motion vid årets riksdag det här gäller inte har samma utformning som tidigare motioner i ämnet. I tidigare motioner har talats om att det skulle inrättas någonting som skulle kallas för riksdagens pressombudsman — en tanke som både riksdagen och pressens organisationer har underkänt såsom en ganska klumpig och ineffektiv åtgärd, om man skall förvänta sig en ökad information om vårt arbete här i riksdagen. Vi har sagt att det redan finns så många informationskanaler och så många möjligheter att få till stånd de upplysningar som behövs. Vi sitter ju i ett parlament, och det är i sanning inga försagda personer som sitter församlade i dessa båda kamrar. Vi har

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

ansett att de kontakter som finns har fungerat tillfredsställande.

I motionen i år har man i någon mån lagt om argumentationen. Man har talat om riksdagens image och resonerat om möjligheten att behandla informationsfrågor på ungefär samma sätt som sker inom moderna företag. Vi underkänner dock även det resonemanget. Vi anser nämligen att riksdagen inte får betraktas som ett enhetligt kollektiv, utan att det här är fråga om ett parlament med människor som har olika meningar — meningar som var och en vill föra ut på sitt sätt till en vidare allmänhet.

Herr Strandberg var litet kritisk mot skrivningarna i utskottets utlåtande. Utskottet säger på ett ställe: »Det finns anledning att upprepa detta uttalande men också att slå fast att den nuvarande informationen om riksdagsarbetet på det hela taget fyller högt ställda krav.» Ja, detta är vad vi menar — på det hela taget fyller den nuvarande informationen högt ställda krav. Ett och annat grovt övertramp har ju förekommit. Men det har ju också vid utskottsbehandlingen anförts att det här inte finns någon prinsessa på ärten och att vi ju alla har detta offentliga uppdrag och är vana vid att bli beskrivna på ibland fördelaktigt och ibland mindre fördelaktigt sätt. Då det varit fråga om rent kränkande beskrivningar eller då det skett grova övertramp, har vi starkt uppskattat talmanskonferensens aktivitet i dessa sammanhang, och vi räknar med att talmanskonferensen även framöver skall utöva en sådan aktivitet.

Motionärerna har fått en mycket positiv behandling av sin motion. Vi understryker vad de säger. Vi hänvisar till pågående utredningar om den ökade samhällsinformationen som helhet och till att en motion med likartat innehåll tidigare behandlats i år.

Vi vill alltså understryka att ett enigt utskott markerar att motionärerna framför många väsentliga ting, men vi

har inte kunnat gå längre än att föreslå att man avvaktar de utredningar som redan pågår.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motion om uppdrag åt talmanskonferensen att förmedla enkätfrågor till riksdagsmän, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motioner om förbättring av de värnpliktigas sociala förmåner; och

nr 13, i anledning av motioner om ekonomiskt stöd i samband med adoption m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av motioner om lagstadgad skyldighet för företag att varsla vid driftsnedläggning och om lagstadgad minsta uppsägningstid vid avskedanden från arbetsanställning, m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat följande tre till lagutskott hänvisade motioner:

1) de likalydande motionerna I: 774, av herr Nilsson, Ferdinand, m. fl., och II: 897, av herr Persson i Heden m. fl.; samt

2) motionen II: 390, av herr Hermansson m. fl.

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

I motionerna I: 774 och II: 897 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag syftande till en i lag reglerad skyldighet för företagare att i rimlig tid till arbetsmarknadsmyndigheter, sammanslutningar av i företaget anställda och vederbörande kommunala myndigheter lämna uppgifter om eventuell driftnedläggning, driftomläggning och därav vållade avskedanden eller permitteringar.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner

A. I: 774 och II: 897 samt

B. II: 390

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Vi befinner oss i en för en icke oväsentlig del av vårt näringsliv mycket kritisk situation, delvis på grund av statliga åtgärder. Den strukturförändring som skett, den ändrade ekonomiska politiken, det reducerade skyddet mot pristryckande utländsk konkurrens och den stegrade konsumtionsbeskattningen, varigenom köpkraften minskats hos konsumenterna, har för den del av näringslivet som producerar för hemmamarknaden medfört avsättningssvårigheter. Detta jämte andra omständigheter har medfört massdöd av företag, särskilt inom industri och jordbruk.

Jag konstaterar att dessa verkningar är ganska omfattande. Under år 1967 har enligt arbetsmarknadsstyrelsens statistik 223 företag nedlagts, och under år 1968 steg siffran till 238. Både AMS och Industrins utredningsinstitut synes utgå från att utvecklingen även följande år blir likartad. Man konstaterar också att konjunkturväxlingar under året inte synes kunna rubba verkningarna av denna strukturomläggningens politik.

År 1967 varslades 24 499 personer

om permittering eller avskedande på grund av driftsinskränkningar eller företagsnedläggning. Vad tröstgrund för framtiden som kan utvinnas av att motsvarande siffra för år 1968 var något lägre, 22 668, kan överlämnas till framtida bedömanden. I en motion våren 1967 från värmlandshåll föreslogs att man skulle gå in för lagstadgade bestämmelser angående varselplikt, men motionärerna sprang ifrån sitt förslag. Jag för min del anslöt mig till tanken.

När jag sedan på hösten fick klart för mig att man vid de förhandlingar som då började gick ungefär på de gamla linjerna, interpellerade jag inrikesministern angående varselplikten. Det visade sig nämligen att man hade förhandlingar med *vissa* av arbetsmarknadens organisationer för träffande av nya avtal. Det finns emellertid också andra organisationer, och dessutom har kommunerna ett påtagligt intresse av att någorlunda få klarhet angående de faktorer som här kan komma i fråga. Kommunerna har ju att svara för planeringsarbetet, byggkvot, bostadsförsörjning, skolor osv. Vid interpellationsdebatten *lovade departementschefen att även kommunerna skulle inbegripas bland dem som fick varsel angående dessa spörsmål*, men fortfarande stannar man vid att endast Arbetsgivarföreningen, LO och TCO samt arbetsmarknadsmyndigheterna skall er hålla varsel från företag som ämnar göra driftsinskränkningar och omläggningar. Detta är ganska besvärliga saker för dem som drabbas. Många människor, särskilt i något framskriden ålder, låter sig inte utan vidare omplaceras, och man kan inte räkna med att omplaceringar skall kunna ske i en handvändning.

Utskottet redovisar statsrådet Johanssons inställning att han inte ämnade vidta någon förändring, eftersom han tyckte att varselssystemet fungerar väl, även om avvikelser skett i undantagsfall. När jag interPELLERADE statsrådet sade han faktiskt någonting annat, näm-

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

ligen att om det skulle visa sig att det går bra, så fortsätter vi på den inslagna vägen, men lyckas det inte så får vi överväga om lagstiftning skall tillgripas.

Vi står inför strukturförändringar, och vi står inför varsel om avskedanden, företeelser som drabbar människor svårt, såväl anställda som företagare. Vi står också inför problem som kan vara besvärliga nog för kommunerna. Det har vidare mer och mer blivit uppenbart — det berördes också i debatten tidigare i dag — hur det är på den statliga sektorn. När det är tydligt hur staten handskats med människor i fallet Durox, sades det från fackföreningshåll ifrån att staten behandlat sina anställda sämre än de enskilda arbetsgivarna brukar behandla sin personal. Statsrådet Wickman gick i ett intressant anförande i dag in på frågan om de statliga företagen. Jag anser att sådana problem som aktualiserats i samband med Durox, Ranstad osv. har konsekvenser som gör att man skulle vilja ha en bättre och fastare ordning än den som förekommer för närvarande.

Statsrådet Wickman tyckte att allting var tämligen bra. Visserligen hade 140 personer hos Durox blivit varslade litet hastigt, men under samma tid hade det enskilda näringslivet varslat 20 000 människor, sade statsrådet. Jag trodde att det enskilda näringslivet ur socialistisk synpunkt betraktades som en verksamhetsform vilken inte vore riktigt rekommendabel. Om meningen med den socialistiska utvecklingen skall vara att det är bra så länge som staten handskas med sina företag ungefär på samma sätt som de enskilda sköter sina, finns det inte mycket att hoppas på.

Jag såg att motionärer från regeringspartiet som tog upp frågan liksom kom av sig, när ett enhälligt andra lagutskott avstyrkte deras motion. Så skall man väl ändå inte göra. Om man har en riktig och bra uppfattning, skall man väl hålla på den en liten smula.

Vi inom centern, som i så hög grad företräder grupper och särskilt låglöne grupper inom företagsformer som arbetar just för hemindustrin, måste säga oss att nu rådande förhållanden inte är bra.

Ur dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 774 av herr Nils-Eric Gustafsson, herr Ernst Olsson och mig och II: 897 av herr Persson i Heden m. fl.

Jag tror att det är rimligt och riktigt att staten i detta fall inte bara väntar utan tar sig an de problem som det här gäller och skapar en bättre trygghet för de anställda. En lagstiftning kan inte göra allt — det förstår jag mycket väl — men den kan dock skapa något bättre förhållanden än de nu rådande.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson var självfallet ute i ett angeläget ärende men tog väl upp frågor som kanske inte till alla delar hör ihop med motionerna.

Skyldigheten att varsla om personalinskränkningar eller nedläggning av företag är bunden till överenskommelser mellan arbetsmarknadsstyrelsen å ena sidan och Sveriges industriförbund, Svenska arbetsgivareföreningen och Industrins produktionsråd å andra sidan. Den första av överenskommelserna träffades år 1952, och på våren 1968 träffades en ny överenskommelse mellan å ena sidan arbetsmarknadsstyrelsen och å andra sidan Sveriges industriförbund, Landsorganisationen och TCO. Det har alltså varit möjligt att genom frivilliga överenskommelser utvidga varselskyldigheten så att samhällets insatser skulle kunna vara bättre förberedda för att komma till rätta med de för den enskilda många gånger helt genomgripande förändringar i hans livsföring som en friställning från arbetet innebär.

Detta är anledningen till att jag inte — och inte heller andra lagutskottet — har funnit skäl att begära en utredning om lagstiftning, i synnerhet som arbets-

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m. marknadsutredningen, vars förslag behandlades i riksdagen för inte så många år sedan, hade att överväga denna fråga och därvid fann att någon anledning inte förelåg att frågå då gällande överenskommelser av år 1952 och tillgripa lagstiftningsvägen. Remissgenomgången av utredningsmaterialet gav inte heller anledning härtill. Sedan dess har alltså varselskyldigheten vidgats. Huvudorganisationerna har träffat dessa uppgörelser. Men till detta skall läggas att arbetsmarknadsstyrelsen har träffat uppgörelse också med Handelsn arbetsgivarorganisation och med Kooperativens förhandlingsorganisation samt beträffande skogsbruket med domänstyrelsen, Föreningen Skogsbrukets arbetsgivare och Svenska lantarbetsgivarföreningen. Statliga myndigheter är jämlikt ett kungl. cirkulär skyldiga att till arbetsmarknadsmyndigheterna anmäla uppsägning av personal.

En överenskommelse av denna art vill man ju tro är lika bindande för parterna och skall ge minst samma resultat som en lagstiftning skulle kunna åstadkomma, i synnerhet som det nya avtalet ger besked om att man har sett mycket allvarligt och seriöst på dessa frågor. Det framhålls att enighet har förelegat om betydelsen av att arbetsmarknadsverket i god tid underrättas om företagens planer på personalinskränkningar. Härigenom erhåller verket rådrum för att planera och verkställa åtgärder i syfte att underlätta arbetskraftens omställning till annan systerställning. Särskild uppmärksamhet kräver i detta sammanhang de många gånger besvärliga omställningsproblem som uppkommer för sådana personer som till följd av ålder, handikapp eller andra omständigheter har svårigheter att erhålla och anpassa sig till nya arbetsuppgifter. Varsel skall utfärdas senast fyra månader före påbörjandet av företagsnedläggning om personalstyrkan omfattar mer än 100 personer.

Denna överenskommelse är alltså av den karaktären att den inte borde vara

svårare att efterleva än en lag; den borde kunna ge samma trygghet som en lagstiftning i sammanhanget. Jag tror personligen inte att det varit utskottets mening att en lagstiftning kan vara en ersättning för någonting. På samma sätt som överträdelser görs mot gällande lagar kan det naturligtvis också inträffa att man inte följer upprättade avtal. Frågan är bara hur långt man får gå när man överträder lagar och vilka krav man skall ställa på det svenska näringslivets företrädare i dessa sammanhang.

I anledning av en vad man brukar kalla inträffad händelse vill jag avsluta mitt inlägg, herr talman, med att berätta att i Ödeshög fick personalen, de kommunala myndigheterna — som också skall underrättas — och länsmyndigheterna för en dryg vecka sedan reda på att ett företag med över 100 anställda skulle upphöra om sex veckor. Länsmyndigheterna fick för övrigt köpa ortens kvällstidning för att få det besked som i god tid skulle ha givits av företagsledningen, enligt överenskommelsen.

En sådan situation är naturligtvis orimlig ur alla synpunkter. Den kan uppstå på nytt, trots rigorösa bestämmelser och mycket bindande överenskommelser. Den kunde naturligtvis också uppstå på nytt, även om vi hade en lagstiftning. Men, herr talman, det allvarliga i detta sammanhang är att de tre företag som nu är inblandade i härvan alla försöker bli fria från skulden för att 100 anställda inte får samma chans att beredas nytt arbete som andra, anställda i företag som skött sina åtaganden. Det är märkligt att man skall behöva uppleva att Aktiebolaget Säfveån, som ägde den aktuella industrin, ASEA, som köpte tillverkningen och något som heter Externa — och enligt ASEA lär ha anställt personalen — inte äger kurage nog att erkänna att man begått ett klart brott mot den i maj 1968 träffade överenskommelsen.

Jag anser att det i detta sammanhang är ganska likgiltigt om man bryter en

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

överenskommelse eller bryter mot en lag. Något eller ett par av dessa företag borde åtminstone känna till gången och känna ansvaret inför den överenskommelse som träffades i maj 1968.

Utan tvekan är detta exempel från Ödeshög ett oroande tecken på att det kan finnas krafter inom svenskt näringsliv som är beredda att riva upp gällande avtal mellan arbetsmarknadens parter. Resultatet härav blir otrygghet på arbetsplatsen. De anställda har rätt att kräva att ordningen återställs. Det är enligt min mening i första hand löntagarorganisationerna och arbetsmarknadsstyrelsen som får se till att så sker och att den gällande överenskommelsen av den 14 maj 1968 ånyo sätts i funktion över hela fältet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde fru *Landberg* (s) och herr *Augustsson* (s).

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Utskottets ärade talesman höll ett anförande som jag tyckte var mycket intressant.

Enligt den senare delen — del II — av anförandet hade hans erfarenhet från Östergötland sagt honom att vi här verkligen har ett problem som är mycket besvärligt och att man måste säga sig att det nuvarande systemet inte fungerar riktigt bra. I första delen av anförandet, del I så att säga, där han företrädde regeringspartiet — jag förmodar att det var den delen av anförandet som instämmandena gällde — betonade han att det var ett mycket allvarligt problem, men att han var mycket nöjd med det sätt på vilket problemet lösts.

Jag tycker det är bra att han fann problemet allvarligt. Man räknar med en nedläggning av 223 företag år 1967 och 238 under år 1968, och man har klart för sig att det under kommande år blir ungefär samma siffror. År 1967 fick

25 000 människor varsel om permittering eller avskedande på grund av driftsinskränkning eller företagsnedläggning. År 1968 var siffran visserligen något lägre, men det rörde sig ändå om 22 500. Under sådana förhållanden vore det bedrövligt om man inte såg allvarligt på detta problem, och det är rätt naturligt att vi är sams på den punkten.

Den strukturomvandling som svenskt näringsliv och i synnerhet hemmaindustrin genomgår har medfört massdöd av företag särskilt inom jordbruket och bland mindre industrier. Den har medfört tvångsnedläggelser exempelvis inom metall- och skoindustrierna och särskilt inom kemisk industri. När man ser allt detta är det väl klart att här borde någonting kunna övervägas.

Om utskottets ärade ledamöter tycker att man kan ta saken kallt, pröva ett år till och se hur många avvikelser det blir från avtalen, så borde man väl under tiden kunna göra den utredning som behövs beträffande en lagstiftning på området. Lag och rätt ger i alla fall andra förutsättningar än aldrig så högtidliga avtal mellan arbetsmarknadsorganen och vissa av företagen. De som inte är bundna av avtalen, som inte är anslutna till Arbetsgivareföreningen eller som tillhör andra sammanslutningar av anställda, står ju fullständigt utanför dessa avtal. Men svensk lag skulle nå dem alla. Det är en väldig skillnad. Men är man nöjd och belåten, är man konservativ som en modern socialdemokrat, då stannar man vid detta.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Sedan herr Ferdinand Nilsson i en mycket allvarlig arbetsmarknadsdebatt vräkt ur sig alla invektiver mot de socialdemokrater han debatterar med, skall jag behandla sakfrågan. Dessutom är jag, herr talman, ganska upprörd över att herr Nilsson vill påstå att vi inte tagit detta problem allvarligt. Herr Nilssons senaste anförande var nämligen ett försök att få kammaren att

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

tro att vi på socialdemokratiskt håll och inom andra lagutskottet, vars utlåtande vi står enhälligt bakom, inte skulle ta allvarligt på de enskilda människornas problem i den förvandling och omvandling av näringslivet som pågår och pågått i vårt land. Jag var inte beredd att föra debatten på det plan som den fördes på i det föregående inlägget.

Det fanns, herr Nilsson, ändock ett samband mellan det som herr Nilsson kallade första och andra upplagan av mitt anförande — vad det nu var för någonting. Vare sig vi har en lagstiftning eller ett bindande avtal på detta område, så kommer man inte till rätta med problemet, om de organisationer eller de företrädare för näringslivet det här gäller inte följer lagstiftningen eller avtalet. Det är precis vad som har skett i fallet Ödeshög. Det hade inte gjort minsta skillnad om vi hade haft lagstiftning. Om firman bara konstaterar, att man skall slå igen om sex veckor, gör det inte minsta skillnad om man brutit mot lag eller mot ett avtal. Efter förhandlingar inför länsarbetsnämnden i Östergötland och arbetsmarknadsverkets företrädare nådde man resultatet att den som man tror är den nye ägaren till företaget åtog sig att driva verksamheten de fyra månader som avtalsreglerna föreskriver. Det hade gått på samma sätt i vilket fall som helst, men medan dessa förhandlingar pågick skapade man en onödig oro.

Vad jag i det avsnittet av mitt anförande vände mig mot var att det finns företag som nonchalerar gällande regler, och det är allvarligt nog.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag begärde inte ordet för någonting annat än för att rätta till herr Larssons uttalande — jag hoppas det står kvar oförändrat i protokollet — att jag skulle ha vräkt ur mig invektiv. Det är en smaksak om man vill uttrycka sig på det viset, men det vittnar om dålig smak.

Jag bestod över huvud taget inte herr Larsson med några invektiv av något slag. Jag påpekade en dualism i hans uppläggning: hans trohet mot att säga nej till onödiga motioner från centerhåll — han betraktar det troligen så eftersom vi blandar oss i saker och ting — och de tankar vi fört fram, som borde stått herr Larsson nära, men som inte mötte någon genklang.

Försök att titta efter vad jag sade, när protokollet föreligger, så är jag säker på att herr Larsson kommer att förstå det där.

Men vi berör en ömtålig sak. Många människor hotas av osäkra och otrygga förhållanden. Trots denna situation avstår man från möjligheten att genom en utredning överväga att genom svensk lag skydda människor för sådana katastrofer som driftsinställelser osv. kan vara för den enskilde.

Tänk efter vad detta innebär! Jag förstår att det irriterar att vi tagit upp det, men förstå också att vi har ett sakligt skäl att driva på. Vi hade trott att vi kunde göra det i samarbete med det parti, som kallar sig arbetarpartiet och som vunnit stor anslutning bland arbetare och bland människor särskilt inom låglönegrupperna. Men kom ihåg att centern har all anledning att slå vakt om låglönegrupperna och låglönegruppernas företag, som här pressas till omläggningar som ställer människor utan arbete! Den saken är så pass betydelsefull att man nog bör betrakta den litet allvarligare än herr Larsson gjorde. Jag har över huvud taget aldrig haft några personliga motsättningar med herr Larsson, och jag tänker inte ha det. Men sakligt vill jag värna vad jag själv anser rätt och riktigt i detta fall, och det tycker jag att jag har rätt till.

Herr AUGUSTSSON (s):

Herr talman! Med anledning av att en talare sökt begränsa de instämmanden som vi här gjorde, vill jag bara kort säga att vårt instämmande gällde

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

hela det anförande som hölls i denna fråga. För oss som har sett frågan på nära håll är den så pass allvarlig, att vi undanber oss varje begränsning av vår uppfattning.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i det som skulle kunna rubriceras som gräl mellan herrar Ferdinand Nilsson och Lars Larsson. Jag vill bara hemställa att herr Ferdinand Nilsson ägnar själva sakfrågan en tanke även ur en annan utgångspunkt än den han här fört fram, nämligen tron på att allt kan klaras genom lagstiftning. Det är inte utan anledning som de fackliga organisationerna har velat försöka andra vägar, innan man går till lagstiftning för att nå det mål som väl alla är ute efter, nämligen att skapa trygghet så långt detta över huvud taget är möjligt. Vi har inte den absoluta tron på att en lagstiftning över hela fältet skulle vara något som i och för sig är eftersträvsvärt. Vi har över huvud taget försökt undvika lagstiftning i fråga om allt som hör samman med reglering av arbetsvillkoren — med undantag för arbetstiden och semestern. Allting annat har vi försökt klara genom förhandlingar, och vi räknar med att det ger ett bättre resultat och större möjligheter att bedöma situationen i olika lägen.

Det är beklagligt att en mellan parterna träffad överenskommelse sätts åt sidan, men det finns ingenting som säger att alla ovillkorligen skulle följa en lagstiftning på området. Samma avvikelser skulle kunna förekomma. Jag är inte säker på att risken för kännbara straff alltid skulle verka tillräckligt avhållande.

Det är alltså, herr Ferdinand Nilsson, inte en avvägning mellan utskottets ledamöter och motionärerna som är avgörande, utan arbetsmarknadsparterna på ömse sidor har kommit fram till den principiella inställningen att man skall

försöka klara frågor som denna genom förhandlingar. Båda parterna är övertygade om att om man lyckas, ger detta ett bättre resultat än lagstiftning.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Andra lagutskottets ärade ordförande framhöll att man i detta fall från den sida som han företräder inte räknar med en lagstiftning. När jag hösten 1967 interPELLERADE dåvarande inrikesministern om denna sak, svarade han — och det har jag redan redogjort för — att han hoppades att man skulle lyckas klara dessa frågor genom frivilliga avtal. Men *om det inte lyckas*, sade han, *då får vi pröva om vi inte skall lagstifta*. Min uppfattning är dels att man inte lyckats särskilt bra, dels att vi har anledning tro att det inte kommer att bli bättre för framtiden, när både arbetsmarknadsstyrelsen och Industrins utredningsinstitut varslar om fortsatta företagsnedläggelser, fortsatta förändringar, avskedanden osv. När vi kan konstatera att den trenden är obruten och att man i flera fall har misslyckats då intar jag samma ståndpunkt som dåvarande inrikesministern Johansson. Han sade nämligen att om det inte går på annat sätt får vi undersöka om vi skall lagstifta i ärendet. Det är exakt från de utgångspunkterna som motionärerna här har gått fram, och det är rimligt och riktigt. Att lagstifta om detta är inte något så främmande som utskottets ärade ordförande antydde. Åtminstone ansåg den förutvarande inrikesministern att om inget annat hjälpte så får vi ta det steget också.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Oavsett om inrikesministern för ett par år sedan kände sig tvingad att säga att han skulle vara villig att ingripa om det visade sig omöjligt att uppnå tillfredsställande resultat

Om lagstadgad skyldighet för företagare att varsla vid driftsnedläggning m. m.

förhandlingsvägen mellan arbetsmarknadsparterna, vågar jag ändå uttala att om det nu skulle visa sig alldeles hopplost så har man väl att vänta någon aktion från de anställdas organisationer där de konstaterar att det inte är möjligt att komma fram på denna väg och följaktligen ställer krav på lagstiftning. Det har inte skett, vilket gör att jag inte vill tillmäta motionärernas åsikter tillräcklig tyngd i detta sammanhang för att kunna acceptera en lagstiftning.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt ytterligare. Endast ett par synpunkter. Frågan har varit föremål för behandling i andra lagutskottet tidigare. Man har då konstaterat att det finns en överenskommelse på arbetsmarknadens arbetsgivarsida om varsel vid företagsnedläggelser osv.

Det inträffar tyvärr att dessa regler inte följs. Jag har dock frågat mig vem man skall utkräva ansvar av vid byte av ägare och andra saker som kan inträffa i samband med företagsnedläggelser. Det är svårt att svara på. Det är väl också det som har varit avgörande när man varit tveksam mot att införa en lagstiftning på detta område.

En riksdagsdebatt av detta slag, där dessa problem penetreras som en följd av händelser sådana som de som har inträffat i Ödeshög och på andra håll, tror jag är värdefull ur flera synpunkter. Inträffar det fler sådana här fall finns det anledning att ompröva frågan hur man skall se på frågan i framtiden — om man skall vara nöjd med de överenskommelser som finns eller om det måste till en lagstiftning. Vid en företagsnedläggelse är ändå en hel del parter inblandade.

Jag begärde ordet, herr talman, också för att säga något om den behandling personalen ibland utsätts för vid företagsnedläggelser, hur avvecklingskommittéerna arbetar och i vad mån

man tar hänsyn till de enskilda människorna. Jag har tyvärr kunnat konstatera — jag säger tyvärr — att den enskildes situation inte alltid beaktas. Man ger ett alltför sent besked till de anställda vid omplaceringar, och man diskuterar inte heller igenom med dem vilken deras nya arbetsplats skall bli, trots att det kan finnas flera olika arbetsplatser att välja på inom ett företag. Jag har färskt exempel på detta och känner därför ett behov av att påtala det. Jag vill starkt understryka att det uppstår allvarliga trygghetsproblem för de enskilda arbetstagarna vid omplaceringar och nedläggelser. Man måste ta hänsyn till de enskilda människorna mer än vad som har skett i några dagsaktuella fall. De som framför allt har kommit i kläm här är den s. k. överåriga arbetskraften, alltså människor som är 50 år och däröver. Det är en något underlig situation att man skall betrakta den arbetskraften som överårig, men så är det faktiskt.

Vidare har man heller inte alltid följt upp problemen för handikappade, som på grund av sitt handikapp endast kan ha vissa bestämda arbetsuppgifter. Intresset hos dem som har att handlägga dessa frågor har tyvärr inte alltid räckt till för att ta hänsyn till dessa människors situation. Jag vill, herr talman, påpeka att allt detta är utomordentligt viktiga frågor, som måste beaktas när man diskuterar frågor som har samband med nedläggningar och omläggningar på grund av strukturförändringarna i svenskt näringsliv i dag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Sedermera gjordes enligt de avseende punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bi-

Ang. korum i militärtjänst

fall till motionerna I: 774 och II: 897; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten B.

Ang. korum i militärtjänst

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av motioner angående korum i militärtjänst.

Till behandling hade andra lagutskottet förehåft två till lagutskott hänvisade motioner, I: 46, av herr *Svenungsson m. fl.*, samt II: 73, av herr *Werner m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådana tillämpningsföreskrifter till kap. 12 mom. 9 tjänstereglementet för krigsmakten, att värnpliktig personal efter egen anhållan kunde beredas korum på tjänstetid.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 46 och II: 73 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herr *Hübinette* (m) och fröken *Wetterström* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 46 och II: 73 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådana tillämpningsföreskrifter till kap. 12 mom. 9 tjänstereglementet för krigsmakten, att värnpliktig personal efter egen anhållan kunde beredas korum på tjänstetid; ävensom

II. av herr *Andreasson* (cp) och herr *Jonsson* i Mora (fp) samt fru *Nilsson* (cp), vilka dock ej antytt sin mening.

Herr *HÜBINETTE* (m):

Herr talman! I förhållande till den föregående frågan är detta ett relativt litet ärende att diskutera, men det har för mig en viss principiell betydelse.

Som vi alla erinrar oss diskuterades denna fråga mycket ingående i riksdagen år 1965. Kamrarna stannade i olika beslut, men en sak genomsyrade hela diskussionen då, nämligen att deltagande i korum i tjänst borde vara frivilligt.

När man betonade frivilligheten var det väl framför allt två synpunkter som framfördes. För det första betonades att den som inte ville vara med vid en militär gudstjänst kunde anmäla detta och slippa att delta. Det ansågs riktigt och accepterades av alla. Den andra frivilliglinjen var den att om ett förband eller en förläggning ville ha korum i tjänsten och begärde det, skulle det ordnas. Detta accepterades också av de militära myndigheterna, och i maj 1966 skrevs tillämpningsföreskrifter för det militära tjänstereglementet på denna punkt. I dessa föreskrifter angavs särskilda skäl för korum i tjänst, och det fanns en passus om att korum kunde anordnas efter det att personal gjort framställning därom. Det angavs också andra skäl, som jag skall återkomma till.

Nu har emellertid de militära myndigheterna, trots att riksdagen har tolkat denna fråga på ett sätt och trots att tjänstereglementet har utformats med ledning av riksdagens beslut, utan vidare ändrat föreskrifterna. Jag har genom ett samtal med försvarsministern för en stund sedan fått reda på att försvarsdepartementet på intet sätt har hört i denna angelägenhet, utan här har de militära myndigheterna helt enkelt strukit bort den passus som man tog in 1966. När man frågar vilket bedömande som ligger bakom får man reda på att de militära myndigheterna har skickat ut en enkät och på så sätt hört sig för hos förbanden. Detta ansågs tydligen vara en så liten fråga att

den gott kunde tagas bort ur tillämpningsföreskrifterna. Jag har under hand fått reda på att det bara är något enstaka förband som har begärt att få hålla korum i tjänsten. Men varför kan man då inte vara litet generös och låta de förband, där personalen så begär, få hålla detta korum?

Det som är märkligt i detta ärende tycker jag är att man har föreskrivit de här särskilda skälen. Det finns tydligen krafter — dessvärre måste jag säga — inom riksdagen också, som medvetet strävar bort från denna frågeställning om korum och säger att detta är någonting som man inte skall blanda ihop, militär tjänstgöring och gudstjänst — det har sagts av många här. Men ändå tillåter man att bland de särskilda skälen föreskriva att korum får anordnas i tjänsten om det inträffar ett allvarlig olycka, om det inträffar ett dödsfall eller en allvarlig världspolitisk händelse, om det är beredskaps- eller krigstillstånd. Det vill med andra ord säga att det går bra att leva utan Gud men att dö utan Gud är svårt, och därför tillåter man dessa föreskrifter.

Jag tycker att detta är inkonsekvent, herr talman, och därför ber jag att få yrka bifall till reservation I vid andra lagutskottets utlåtande nr 15.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag känner mig inte riktigt hemma när det gäller korum. Det är en ödets ironi att just jag på andra lagutskottets vägnar har under-tecknat detta utlåtande. Jag ämnar heller inte diskutera korums berättigande inom krigsmakten.

När utskottet har diskuterat denna fråga har vi sagt oss att här finns så många möjligheter att vid olika tillfällen anordna den särskilda högtidlighet som på militärspråket kallas korum. Det finns uppräknat i utskottsutlåtandet att man — som herr HübINETTE mycket riktigt sade — kan göra

Ang. korum i militärtjänst

det när det inträffar dödsfall eller en allvarlig olyckshändelse. Men man kan naturligtvis också göra det — och det gör man väl — vid något särskilt glädjande tillfälle, t. ex. regementets dag eller liknande.

Här finns alltså — och det skulle jag särskilt vilja understryka — också möjlighet att anordna korum för personalen när den har tjänstgöring under lördagar, söndagar och andra helgdagar. Det finns således möjlighet till undantag från regeln att korum skall ordnas under fritid. Att deltagande i korum skall vara helt frivilligt är vi ju alla överens om.

Utskottet har då ansett att det inte finns några särskilda skäl att införa en särskild regel om att, när den värnpliktiga personalen själv så begär, korum skall hållas på tjänstetid.

Motionärerna har dragit fram ett exempel, men det är också det enda som utskottet egentligen har fått sig förelagt, på att personal har begärt att få anordna korum. Det är klart att sådant kan förekomma. Det förnekar jag inte alls.

Vi har också förutsatt att det finns möjligheter för en regementspastor att göra sådana aktiva insatser att de värnpliktiga kan få sina önskningar uppfyllda om att få korum ordnat när de rycker ut, i samband med inryckning eller vid något annat tillfälle. Vi har förutsatt att om det finns ett stort intresse för korum torde det vara möjligt för dem som önskar vara med därom att anordna korum under sin fritid — det har sagts att det inte tar lång tid att ordna en sådan gemensam högtid.

Vi respekterar inom utskottet till fullo varje önskan att hålla korum.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr **HÜBINETTE** (m):

Herr talman! Man blir litet konfundrad när man hör fru Hamrin-Thorell utveckla majoritetens synpunkter på denna fråga.

Ang. korum i militärtjänst

Hon säger att deltagande i korum är helt frivilligt, och det är vi alla överens om. Men det är ju detta som jag har försökt föra fram här. Jag ber dem som nu sätter sig mot den frivilligtolkning som vi gör, att vara litet generösa och säga: Eftersom det här är fråga om enstaka undantagsfall — som fru Hamrin-Thorell nämnde — bör man väl kunna vara generös och gå med på det förslag som här framförts! Om ett förband verkligen vill anordna korum, bör förbandet också kunna få den möjligheten.

Jag föreställer mig att fru Hamrin-Thorells innersta uppfattning ändå går helt i linje med vad reservanterna tycker, och att det måste vara en attityd som fru Hamrin-Thorell intar när hon gjort dessa deklarationer både i utskottet och från denna talarstol.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Jag vill påtala den konfliktsituation som den ansvarige militära chefen kan råka i när det gäller sådana fall som avses med den föreliggande motionen.

Det kan vara litet svårt att exempelvis under en stor fälttjänstövning eller liknande klara upp begreppet vad som är fritid eller tjänstgöringstid. Om det då görs framställning om anordnande av korum, skall man alltså sitta och likasom lusläsa gällande tjänstgöringsreglemente för krigsmakten. Om man strikt skall följa tillämpningsföreskrifterna, måste man avslå den framställning som pojkarna har gjort.

Det är fortfarande fråga om ett frivilligt deltagande i korum, men det är en konfliktsituation för den ansvarige militära chefen som vi måhända skulle kunna komma ifrån genom ett bifall till reservation I, vilken jag yrkar bifall till.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall

till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Hübinette och fröken Wetterström vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Hübinette och fröken Wetterström vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hübinette* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 21.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av motion om obligatorisk begravningsförsäkring, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället

Om statistik för bedömning av levnadsnivån

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner om statistik för bedömning av levnadsnivån och om åtgärder för att mäta olika välfärdskomponenter.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats

dels de likalydande motionerna I: 867, av herr *Brundin m. fl.*, samt II: 990, av herrar *Burenstam Linder* och *Fälldin*,

dels ock motionen II:1002, av herr *Larsson* i Borrby.

I motionerna I: 867 och II: 990 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna att parallellt med nuvarande nationalinkomststatistik producera en statistisk serie avsedd att tjäna som ett bättre underlag för bedömningar av levnadsnivån och förändringar i denna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 867 och II: 990 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att motionen II: 1002 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns fogat ett särskilt yttrande av fröken *Stenberg* (m) samt herr *Ingvar Andersson* (m) och herr *Nilsson* i Bästekille (m).

Herr ANDERSSON, INGVAR, (m):

Herr talman! I de motioner som behandlas i detta utskottsutlåtande har hemställts om en utredning siktande till en bättre statistisk bedömning av levnadsnivån och om åtgärder för att bättre mäta olika välfärdskomponenter. Utskottet, som är enigt, har också ansett att nuvarande ekonomiska statistik är ofullständig och att nationalräkenska-

perna inte är en adekvat mätare av levnadsstandarden. Utskottet har därför också framhållit vikten av att den inom statistiska centralbyrån tilltänkta förplaneringen för en kompletterande statistik till nationalräkenskaperna kommer till stånd. Det har också framhållits den kartläggning av befolkningens levnadsnivå som 1965 års läginkomstutredning påbörjat, liksom ansatserna till internationell forskning för att skapa ett nytt mått på framsteg och utveckling som kompletterar sättet att beräkna nationalprodukten.

Utskottet menar att motionärernas önskemål därmed för närvarande är tillgodosedda. Genom ett särskilt yttrande som är bifogat utlåtandet har tre representanter för moderata samlingspartiet velat ytterligare markera angelägenheten av de i motionerna framförda önskemålen om en mer rättvisande statistik till fromma för bl. a. debatten om den ekonomiska politikens medel och mål och av att statistiska centralbyrån så snart det statsfinansiella läget så medger får det anslag som den redan nu begärt i sin anslagsframställning för budgetåret 1969/70.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motion om en förebyggande ungdomsvård, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället.

Om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 882, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, samt II: 1004, av herr *Larsson* i Borrby och herr *Boo*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att utreda målsättning, omfattning och inriktning av en kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 882 och II: 1004 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Svanström* (cp), *Andreasson* (cp), *Larsson* i Borrby (cp) och *Johansson* i Växjö (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 882 och II: 1004 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att en utredning med parlamentariskt inslag finge till uppgift att utreda målsättning, omfattning och inriktning av en kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället.

Herr **SVANSTRÖM** (cp):

Herr talman! Till föreliggande utskottsutlåtande finns fogad en reservation från centerledamöterna. Den motion som är anledning till utskottsutlåtandet är inte obekant för kammaren, och jag tror att jag tjänar kammarens önskan bäst om jag gör mitt inlägg så kortfattat som möjligt.

Tidigare har utskottet hänvisat till den pågående 1962 års ungdomsutredning och förväntat sig att de frågor som berörs i motionen skulle tas upp av denna. Det har nu visat sig att så icke sker. Vi inom centerpartiet hävdar fortfarande att det är angeläget med en

utredning som syftar till att skapa en verkligt djupgående forskning om ungdomsproblemen.

I motionen framhålls bl. a. några frågor. Vad ligger bakom många ungas revolt mot samhället? Hur reagerar de på att sakna fritidsmöjligheter? Vad blir följden av att man planerar bostadsområden utan att placera in ungdomsgårdar eller idrottsplatser? Vad kostar det samhället i rehabiliterande åtgärder att försumma ungdomens krav på möjligheter till aktivitet och meningsfull förströelse?

Herr talman! Detta är några av de frågeställningar som vi skulle vilja se utredda med det snaraste.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr **KARLSSON, HELGE**, (s):

Herr talman! Som framgår av utskottets utlåtande har motioner med i stort sett samma yrkande behandlats i kammaren tidigare och avslagits. Utskottets majoritet har i år liksom tidigare i sitt utlåtande åberopat en rad pågående utredningar som tillsatts i syfte att försöka kartlägga de olika faktorer som kan tänkas påverka en del ungdomars beteende i dagens samhälle.

Som exempel på aktuella forskningsuppgifter inom områden som motionärerna berört vill jag gärna nämna några stycken. Det s. k. Örebroprojektet är en stort upplagd studie som syftar till en analys av olika faktorer som inverkar på anpassning, beteende och prestationer i skolan och på längre sikt. Inom dess ram förekommer ett flertal delprojekt. Bland annat studeras den faktiska förekomsten av kriminella beteenden hos barn och ungdom. Skolungdomens anpassning vid övergången från det tidigare skolsystemet till grundskolan studeras vid universitetet i Göteborg. En särskild klientelundersökning bedrivs i fråga om elever vid ungdomsvårdsskolor. Longitudiella stu-

Om kontinuerlig forskning angående ungdomens situation i samhället

dier av grundforskningskaraktär förekommer vid lärarhögskolan i Stockholm i fråga om sambandet mellan fysisk och mental mognad. Vidare kan nämnas det internordiska Metropolitanprojektet, som särskilt avses belysa den sociala rörligheten, och en undersökning med uppföljning av yrkeskarriär och socialgruppsstillhörighet hos en skolklass i Malmö. Storstadsungdomars sexuella vanor och värderingar studeras med anslag från riksbankens jubileumsfond. Skolbarns uppfattning om könsroller har börjat studeras. Inom massmediaforskningen har bland annat inverkan på barn av våldsscener i TV undersökts. Ungdomens narkotikaproblem har uppmärksamats bland annat inom narkomanvårdskommittén, vars utredning har legat till grund för förra årets proposition med förslag till narkotikalagstiftning.

De nu lämnade exemplen torde belysa såväl forskningsområdets omfattning och vida förgrening som de betydande insatser som görs både inom grundforskning och målforskning. Därtill kan vi konstatera att i årets statsverksproposition, bilaga 5, har chefen för utbildningsdepartementet tagit upp en diskussion om ungdomsorganisationernas ställning i samhället och de olika problem som dessa organisationer har. Utbildningsministern aviserar också att han ämnar tillsätta en utredning för att ytterligare utforska på vilket sätt samhället kan ingripa och leda ungdomen i dess arbete och anpassning i samhället.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till allmänna beredningsutskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reserva-

tionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svanström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svanström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 18.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, att första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 19 innevarande månad företaga val av valmän och suppleanter för utseende av en riksdagens ombudsman.

Detta förslag antogs.

Interpellation ang. debattordningen i riksdagen

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 25, med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m.

Interpellation ang. debattordningen i riksdagen

Herr SUNDIN (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! För en parlamentarisk demokrati är det självfallet av mycket stor vikt, att regeringen och oppositionen får likvärdiga debattvillkor i parlamentet. Nuvarande debattordning i riksdagen kan inte sägas ge tillfredsställande resultat härvidlag. Regeringsledamot har privilegiet att bryta talarordningen i riksdagen, dvs. att omedelbart erhålla ordet. Oppositionspartiernas gruppledare, som rimligtvis bör ha samma debattvillkor som regeringsrepresentanterna, har endast begränsade replikmöjligheter till förfogande. Det torde inte kunna bestridas, att nuvarande debattsystem ger regeringssidan en omotiverad favör. Det kan också sägas, att systemet ger regeringen möjligheter att styra riksdagsdebatterna, vilket från den parlamentariska demokratins synpunkt givetvis är helt otillfredsställande.

Regeringsledamöternas rätt att när som helst och hur länge som helst ingripa i riksdagsdebatterna har vid olika tillfällen kritiserats — inte endast från oppositionssidan. Frågan diskuterades bl. a. av författningsutredningen, som emellertid förordade, att nuvarande förmånsställning för statsråden skulle behållas. Tre reservanter i utredningen yrkade, att gruppledarna inom samtliga i riksdagen representerade partier eller annan talesman som gruppen utsåg skulle ha samma rätt som statsråd att bryta talarordningen. Grundlagberedningen, som också behandlat frågan, framhöll bl. a. att statsrådets privilegium i en enkammarriksdag kan befaras leda till en så stark försämring av oppositionens

arbetsvillkor, att det blir ofrånkomligt att på något sätt åstadkomma en utjämning. Men frågan borde enligt grundlagberedningen övervägas närmare, sedan erfarenhet vunnits av debatterna i enkammarriksdagen.

Enligt min mening kan det dock inte bestridas, att redan erfarenheterna från tvåkammerssystemet ger anledning till åtgärder för utjämning i debattvillkoren mellan regeringen och oppositionen. Man kan också vara övertygad om att regeringsledamöternas förmånsställning enligt nuvarande system kommer att bli ännu mera markerad i enkammarriksdagen. Det kan därför inte finnas skäl att uppskjuta frågan om åtgärder för likvärdiga debattvillkor i riksdagen för regeringen och oppositionen.

Man kan härvid tänka sig olika möjligheter. En linje är att statsråden underkastas samma regler som övriga talare, dvs. att de på vanligt sätt får anmäla sig på talarlistan. Men å andra sidan kan man hävda, att det finns skäl för särskilda villkor för den centrala debatten mellan regeringen och oppositionen. Detta innebär, att avvikelser från den generella talarordningen bör kunna medges för såväl statsråden som gruppledarna och motsvarande. Det väsentliga är härvidlag givetvis, att regeringen och oppositionen får likvärdiga möjligheter. Det torde finnas skäl för bedömningen, att den bästa lösningen uppnås, om den prioritering, som måste ges åt statsråd och gruppledare, sker inom ramen för replikinstitutet. Man kan tänka sig, att statsråd och gruppledare får möjligheter till en i förhållande till nuvarande bestämmelser något förlängd repliktid. Nuvarande möjlighet för statsråden att bryta talarordningen bör sålunda avskaffas.

Lika väsentligt är det emellertid enligt min mening, att en rimlig fördelning av debatttiden garanteras mellan å ena sidan regeringsledamöter och gruppledare och å andra sidan riksdagens ledamöter i övrigt. Även härvid-

Interpellation ang. debattordningen i riksdagen

lag är erfarenheterna, inte minst från årets remissdebatt, sådana, att omedelbara initiativ framstår som angelägna. När regeringsledamöter och gruppleddare tar orimligt stor del av debatttiden i anspråk, blir den reella följden, att riksdagens ledamöter i övrigt får inskränkta möjligheter att yttra sig.

I den svenska riksdagen har vi sökt undvika debattrestriktioner. Vi är angelägna om att inte beskära yttrandefriheten. Men samtidigt står det givetvis klart, att ledamöterna måste vinnlägga sig om att inte onödigtvis uppta debatttid, om yttranderätten verkligen skall kunna upprätthållas i en arbetsduglig riksdag. I nuvarande tvåkammarsriksdag har vissa frivilliga överenskommelser träffats mellan partigrupperna om vissa tidsbegränsningar i debatterna. Man torde inte kunna säga, att dessa överenskommelser alltid respekterats på önskvärt sätt. I enkammarriksdagen blir problemen i här nämnda avseende otvivelaktigt mer svårbemästrade. I den partiella författningsreform, som riksdagen för kort tid sedan bekräftat, har vissa bestämmelser om tidsbegränsning inskrivits i riksdagsordningen, nämligen dels i fråga om debatter vid s. k. enkla frågor och dels också vid överläggning i viss fråga, då riksdagen finner anledning att begränsa tiden för anförande. Tidsbegränsningen i sistnämnda fall skall gälla lika för alla talare, dvs. även för t. ex. statsråd.

De här givna möjligheterna till tidsbegränsning löser emellertid inte frågan om en rimlig fördelning av debatttiden mellan å ena sidan regeringsledamöter och gruppleddare och å andra sidan riksdagens ledamöter i övrigt. Man torde kunna utgå från att den tidsbegränsning, som enkammarriksdagen får möjlighet att tillämpa beträffande överläggning i viss fråga, kommer att utnyttjas endast i undantagsfall. De s. k. remissdebatterna, där problemet måste sägas vara särskilt framträdande, måste desutom anses ligga utanför stadgandet i riksdagsordningen.

Såsom framhållits bör man medge särskilda villkor för den centrala debatten mellan regeringen och oppositionen. Detta bör även avse tiden för anförande. Men det kan inte vara önskvärt att statsråd eller gruppleddare och motsvarande håller anförenden upp emot eller över en timma. Tiden för sådana anförenden bör kunna begränsas till 40 minuter — möjligen 45 minuter. Naturligtvis kan ett direkt stadgande härom intas i riksdagsordning eller riksdagsstadga. Men i första hand bör man enligt min mening söka uppnå en lösning genom en frivillig överenskommelse mellan regeringen och riksdagsgrupperna, även om tidigare överenskommelser sålunda inte respekterats på önskvärt sätt.

Med stöd av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ställa följande fråga:

Har regeringen för avsikt att ta initiativ till en sådan prövning av riksdagens arbetsformer, att

1) regeringen och oppositionen får likvärdiga debattvillkor, samt

2) en rimlig fördelning av debatttiden garanteras mellan å ena sidan regeringsledamöter och gruppleddare och å andra sidan riksdagens ledamöter i övrigt, i enlighet med vad här har anförts.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades en av herr *Björk* avlämnad motion, nr 920, i anledning av styrelsens för riksdagens förvaltningskontor skrivelse angående kompletterande anslagsframställning för budgetåret 1969/70.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 18.17.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Torsdagen den 13 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 18 och den 19 mars 1969 för deltagande i sammanträden i Paris med Europarådets politiska kommitté m. m.

Stockholm den 13 mars 1969

Kaj Björk

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 97, till Konungen med anledning av motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25, med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, förordningen om arvsskatt och gåvoskatt samt förordningen om statlig förmögenhetsskatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet motionen nr 920.

Anmälades och bordlades skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagens lokalfrågor på längre sikt m. m.

Interpellation om vidgat skydd vid resor som anordnas av resebyrå

Herr ANDREASSON (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! 1967 års riksdag antog lag om ställande av säkerhet vid sällskapsresa till utlandet, varigenom den som yrkesmässigt eller eljest i förvärvssyfte anordnar sällskapsresor till utomnordiskt land skall ställa säkerhet gällande minst 200 000 kronor hos kommerskollegium. Säkerheten får tas i anspråk för återbetalning av medel, vilka erlagts för sällskapsresa, som blir inställd. I fråga om sällskapsresa som påbörjats men inte slutförts får säkerheten tas i anspråk för resenärernas uppehälle i utlandet och deras återresa. En särskild nämnd, resegarantinämnden, prövar ärenden rörande ianspråktagande av säkerhet.

Lagen har tillkommit för att skydda resenärer vid s.k. reseskandaler och har varit i kraft sedan den 1 juli 1967. Det torde redan nu kunna konstateras att lagen har varit av värde. Det måste dock samtidigt konstateras att lagen i vissa avseenden ger ett ofullständigt skydd. Detta gäller främst resor som påbörjats men inte slutförts. Det finns för närvarande inga möjligheter att få kompensation för förkortad utlandsvistelse vid inträffad resebårykrasch, vilket starkt reducerar den nuvarande lagens betydelse.

En resegrupp bestående av handikappade och äldre människor har nyligen råkat ut för en resebyråkrasch, som ställt den nuvarande lagens ofullständiga skydd i blixtbelysning. Gruppen är från Göingebygden i Skåne, och händelsen har väckt stor uppmärksamhet i bygden och även i pressen, varför jag ber att här i korta ordalag få relatera händelseförloppet.

Interpellation om vidgat skydd vid resor som anordnas av resebyrå

Hässleholms turistklubb, som är en ideell förening och bland annat anordnar resor i sällskap, anordnade den 24 januari i år en hälsoresa till Las Palmas på Kanarieöarna. I resan deltog 70 personer, därav ett 20-tal svårt handikappade, som är rullstolsbundna eller måste ta sig fram på kryckor, bockar eller käppar, samt 22 reumatiker och några astmasjuka. Resan beställdes genom Cityresor i Malmö hos resebyrån Solferie i Köpenhamn och betalades i förväg för 15 dagars vistelse i Las Palmas för 19 av deltagarna och för 22 dagar för 51 av deltagarna. Efter bara några dagars vistelse i Las Palmas meddelade Solferies representant därstädes klockan 18 på kvällen fredagen den 31 januari, att resebyrån gått i likvidation, och resenärerna fick två timmar på sig att packa för att återvända till Köpenhamn med första plan. I annat fall skulle de själva få betala hemresan. Gruppledningen gjorde allt för att gruppen skulle få stanna kvar tiden ut och var beredd att betala extra för vistelsen under den resterande tiden. Överenskommelse här om träffades med hotellen, men kvar stod Solferies ultimatum om omedelbar hemresa, trots att man hade utställda biljetter för hemresa till den 8/2 respektive 15/2. Det gavs inte ens tid att kontakta svenska konsulatet. I tre olika plan fraktades så gruppen hem.

Utöver den psykiska press, som dessa sjuka och gamla människor utsattes för genom det hastiga uppbrottet från Las Palmas, kommer givetvis besvikelsen över den starkt avkortade vistelsen i det hälsosamma klimatet på Kanarieöarna. Många av resedeltagarna hade med stor uppoffring sparat pengar för resan under lång tid, och därtill kommer att pengar skänkts till enskilda deltagare i resan från olika organisationer såsom Röda korset, Lions club och från någon majblommekommitté. Vissa kommuner hade också efter företeende av läkarintyg lämnat bidrag till vissa rese-

deltagare. Hässleholms turistklubb hade skänkt 9 000 kronor för ändamålet.

Kontakt har efter hemkomsten tagits med kommerskollegiums resegarantinämnd, utan att ersättning i någon form hittills kunnat erhållas därifrån. Att det här gäller sjuka människor och pensionärer som drabbats av resebyråkraschen är så mycket mer beklagligt. Tryggheten för resenärerna är sålunda med nuvarande lagstiftning ofullständig. Olika vägar för att förbättra resenärernas trygghet i dylika fall bör därför prövas och detta inte minst för s. k. hälsoresor, som blir allt vanligare. Det gäller här ofta människor, för vilka den avbrutna resan är det enda tillfället i livet att komma med på en dylik resa till ett hälsosamt klimat.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att förorda sådana ändringar i lagstiftningen eller tillämpningen av densamma att betryggande skydd även ges deltagare i sällskapsresa till utomnordiskt land, som påbörjats men inte slutförts vid inträffad resebyråkrasch?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades en av herr *Kaijser* avlämnad motion, nr 921, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 16, angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert